

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

Ελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Διαδικασίες Ισοπέδωσης στη Γλωσσική Ποικιλία
των Κοκκινοχωρίων

Μαριλένα Κοντογιώργη

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια
Σταυρούλα Τσιπλάκου

Ιανουάριος 2015

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

Ελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία

Μεταπτυχιακή Διατριβή

**Διαδικασίες Ισοπέδωσης στη Γλωσσική Ποικιλία
των Κοκκινοχωρίων**

Μαριλένα Κοντογιώργη

**Επιβλέπουσα Καθηγήτρια
Σταυρούλα Τσιπλάκου**

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή υποβλήθηκε προς μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων για απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στην Ελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία από τη Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Ιανουάριος 2015

Περίληψη

Στόχος της παρούσας μελέτης είναι η αξιολόγηση τεσσάρων διαλεκτικών χαρακτηριστικών της γλωσσικής ποικιλίας των Κοκκινοχωρίων ως προς την διαδικασία της *ισοπέδωσης* (levelling). Οι μεταβλητές που εξετάζονται μπορούν να κωδικοποιηθούν ως εξής: (α) Η χρήση του ουρανικού [ç] ή του ουρανοφατνιακού [ʃ] στην αρχή της λέξης και σε μεσοφωνηεντική θέση, (β) η χρήση των φθόγγων [x] και [ç] στη θέση του [θ] στην αρχή της λέξης και σε μεσοφωνηεντική θέση, (γ) η συμφωνοποίηση (hardening) του άτονου /i/ σε υπερωικό [k] ή ουρανικό [ç] (συνίζηση), η μετατροπή του κλειστού συμφώνου που προηγείται του [k] ή [ç] σε διαρκές και η παράλειψη του συμφώνου από το παραγόμενο σύμπλεγμα και (δ) Η απώλεια της γενικής πληθυντικού των αρσενικών ονομάτων και η μορφολογική απόδοσή της με αιτιατική.

Αρχικά παρουσιάζονται γενικά τα χαρακτηριστικά της Κυπριακής Διαλέκτου και ακολούθως οι ταξινομήσεις των νεοελληνικών διαλέκτων όπως ορίζονται από τους βασικότερους μελετητές. Στη συνέχεια περιγράφεται η σύγχρονη κοινωνιογλωσσική κατάσταση στην Κύπρο και γίνεται λόγος ιδιαίτερα για την *κοινωνική διγλωσσία* (diglossia). Ακόμη, προβαίνουμε σε μια σύντομη θεωρητική εισαγωγή στην οποία διασαφηνίζονται οι όροι της *ισοπέδωσης* (levelling) και της *δημιουργίας κοινής* (koinization). Ακολούθως γίνεται βιβλιογραφική ανασκόπηση της προηγούμενης έρευνας που αφορά στις εξεταζόμενες παραμέτρους και στη συνέχεια επεξηγούμε την μεθοδολογία με την οποία εργαστήκαμε για να διεξαγάγουμε την έρευνα, η οποία βασιζόταν στη μέθοδο των στοχευμένων συνεντεύξεων υποβοηθούμενων από γραπτό ερωτηματολόγιο και συνδύαζε την ποσοτική και ποιοτική συλλογή δεδομένων. Στο τελευταίο μέρος της εργασίας παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας βάσει των απαντήσεων που έδωσαν οι 45 πληροφορητές – ομιλητές της τοπικής γλωσσικής ποικιλίας και τέλος παρατίθενται τα συμπεράσματα.

Η έρευνα απέδειξε πως τα διαλεκτικά αυτά χαρακτηριστικά έχουν σχεδόν ισοπεδωθεί και στη θέση τους χρησιμοποιούνται τα ισόγλωσσα της Κυπριακής Κοινής. Εξάιρεση αποτελούν οι τύποι του ρήματος *έχω*, όπου η πλειοψηφία των πληροφορητών, αντίθετα με ό,τι ισχύει στην Κυπριακή Κοινή, δεν αποδέχεται το ουρανοφατνιακό [ʃ] και γι' αυτό θεωρούμε πως το [ç] που εμφανίζεται μόνο στο συγκεκριμένο ρήμα, είναι το *shibboleth* της τοπικής ποικιλίας.

Summary

The aim of this thesis is the assessment of four dialect features of the linguistic variety of Kokkinochoria in terms of the linguistic process of *levelling*. The variants examined are: (a) palatal [ç] vs. palatoalveolar [ʃ], (b) the use of [x] and [ç] in the place of [θ], (c) the hardening of unstressed /i/ to velar [k] or palatal [c], the spirantization of the stop which precedes [k] or [c] and its elision from the derived cluster and (d) the loss of genitive plural morphology in masculine nouns and its replacement by accusative.

First the general properties of the Cypriot koiné are presented, as well as the classifications of Modern Greek Dialects proposed in the literature. Second, as far as the contemporary sociolinguistic situation in Cyprus is concerned, we focus on *diglossia*. In addition we provide a brief theoretical introduction to the concepts of *levelling* and *koineization*. Moreover, an overview of previous research on the variables examined is presented and the methodology chosen for the purposes of this research is explained. The methodology was based on the syntactic elicitation technique and it combined quantitative and qualitative data collection. In the last part of this thesis the results of the research are presented, based on the answers of the 45 informants – speakers of the local linguistic variety.

The research shows that the dialectal features of the local linguistic variety have been levelled and that the corresponding isoglosses of the Cypriot koiné are used in their place. A notable exception concerns some forms of the verb *έχω*, where the majority of our participants does not accept the palatoalveolar allophone [ʃ]. The palatal allophone, [ç], which only shows up in this particular verb, can then be treated as a *shibboleth* of the local variety.

Ευχαριστίες

Θα ήθελα, αρχικά, να εκφράσω τις ευχαριστίες μου προς την υπεύθυνη του μεταπτυχιακού προγράμματος του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου, *Ελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία*, και Επιβλέπουσά μου καθηγήτρια κ. Σταυρούλα Τσιπλάκου, γιατί ήταν αφενός πολύ καθοδηγητική και βοηθητική καθ' όλη τη διάρκεια της επίβλεψης της μεταπτυχιακής μου διατριβής και αφετέρου διότι με τις οδηγίες και τις υποδείξεις της συνέβαλε σε καθοριστικό βαθμό στην εκπόνηση της μελέτης αυτής. Ευχαριστίες οφείλονται επίσης στις ερευνήτριες Ιωάννα Σιταρίδου και Μαρίνα Τερκουράφη, γιατί ήταν πολύ σημαντικές οι πληροφορίες που αντλήσαμε από παλαιότερη έρευνά τους για την απώλεια της γενικής, καθώς και στον ερευνητή Σπύρο Αρμοστή, ο οποίος μας παρείχε το ερωτηματολόγιό του που εξέταζε διάφορα φαινόμενα της Κυπριακής Διαλέκτου ως προς την ισοπέδωση και βοήθησε με τον τρόπο αυτό καθοριστικά στη δημιουργία του δικού μας ερωτηματολογίου. Τέλος ευχαριστώ τους 45 πληροφορητές που έδειξαν υπομονή και συνεργασία, ούτως ώστε η έρευνα αυτή να γίνει πραγματικότητα.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή

1 Η κυπριακή διάλεκτος	2
1.1 Ιστορικά και γεωγραφικά στοιχεία της διαλέκτου	2
1.2 Η ταξινόμηση των νεοελληνικών διαλέκτων	3
1.2.1 Η ταξινόμηση των Χατζιδάκι και Thumb.	3
1.2.2 Η ταξινόμηση του Κοντοσόπουλου.	3
1.2.3 Η ταξινόμηση των Newton και Trudgill	4
1.2.4 Η ταξινόμηση του Τριανταφυλλίδη	7
1.3 Γλωσσική περιγραφή της κυπριακής διαλέκτου	8
1.4 Ενιαία σύγχρονη κυπριακή κοινή ή ύπαρξη τοπικών ποικιλιών;	9
1.5 Η σύγχρονη κοινωνιογλωσσική κατάσταση στην Κύπρο	11
1.6 Το φαινόμενο της ισοπέδωσης (levelling) και της δημιουργίας κοινής (koineization). ..	13
1.6.1 Θεωρητική παρουσίαση των φαινομένων.	13
1.6.2 Το φαινόμενο της ισοπέδωσης στην Κυπριακή Διάλεκτο και το φαινόμενο της επικράτησης της Κυπριακής Κοινής	16
1.7 Γράφεται η κυπριακή (κοινή);	21
2 Βιβλιογραφική ανασκόπηση των εξεταζόμενων παραμέτρων	22
2.1 Πρώτη μεταβλητή: Η χρήση του ουρανικού [ç] ή του ουρανοφατνιακού [ʃ]	22
2.2 Δεύτερη μεταβλητή: Η χρήση των φθόγγων [x] και [ç] στη θέση του [θ]	23
2.3 Τρίτη μεταβλητή: Η συμφωνοποίηση (hardening) του άτονου /i/ σε υπερωικό [k] ή ουρανικό [ç], η μετατροπή του κλειστού συμφώνου που προηγείται του [k] ή [ç] σε διαρκές ή η παράλειψη του συμφώνου από το παραγόμενο σύμπλεγμα	24
2.4 Τέταρτη μεταβλητή: Η απώλεια της γενικής πληθυντικού και η μορφολογική απόδοσή της με αιτιατική πληθυντικού	26
3 Μεθοδολογία έρευνας	33
3.1 Ερευνητικά εργαλεία και παράγοντες που επηρέασαν την έρευνα	33
3.1.1 Επιλογή καταλληλότερης μεθόδου	33
3.1.2 Έλεγχος της λειτουργικότητας του ερωτηματολογίου	37
3.1.3 Μορφή του ερωτηματολογίου	37

3.1.4 Συλλογή δεδομένων	39
4 Η γλωσσική συμπεριφορά των ομιλητών των Κοκκινοχωρίων	41
4.1. Γιατί επέλεξα ομιλητές των Κοκκινοχωρίων ως δείγμα της έρευνάς μου	41
4.2 Η περιοχή των Κοκκινοχωρίων: οι κάτοικοι και τα διαλεκτικά χαρακτηριστικά	42
4.2.1 Γεωγραφικά στοιχεία της περιοχής	42
4.2.2 Ασχολίες των κατοίκων	42
4.2.3 Διαλεκτικά χαρακτηριστικά της περιοχής	43
4.3 Παρουσίαση αποτελεσμάτων της έρευνας και συμπεράσματα	45
4.3.1 Στατιστικά δεδομένα του δείγματος της έρευνας	45
4.4 Παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας ανά μεταβλητή	47
4.4.1 Παρουσίαση αποτελεσμάτων που αφορούν στη χρήση του ουρανικού [ç] ή του ουρανοφατνιακού [ʃ]	47
4.4.2 Παρουσίαση αποτελεσμάτων που αφορούν στην εναλλαγή [x] και [θ]	59
4.4.3 Παρουσίαση αποτελεσμάτων που αφορούν στην απλοποίηση του συμπλέγματος ..	63
4.4.4 Ειδικότερες παρατηρήσεις	68
4.4.5 Συγκεντρωτικά αποτελέσματα	74
4.5 Παρουσίαση αποτελεσμάτων που αφορούν στην απώλεια της γενικής πληθυντικού και στη μορφολογική απόδοσή της με αιτιατική πληθυντικού	75
4.5.1 Ποσοτικά αποτελέσματα	75
4.5.2 Ποιοτικά αποτελέσματα και ανάλυση των δεδομένων	78
4.6 Συμπεράσματα	81
Παραρτήματα	84
A Ερωτηματολόγιο	84
B Χάρτης	91
Βιβλιογραφία	92

Εισαγωγή

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να παρουσιάσει τέσσερα γλωσσικά χαρακτηριστικά που παρατηρούνται στην γλωσσική ποικιλία των Κοκκινοχωρίων και να αξιολογήσει σε ποιο βαθμό υφίστανται ισοπέδωση.

Για την αξιολόγηση των πιο πάνω μεταβλητών πραγματοποιήθηκε έρευνα που συνδύαζε ποσοτικά και ποιοτικά χαρακτηριστικά σε 45 πληροφορητές, οι περισσότεροι από τους οποίους κατάγονται ή διαμένουν στην περιοχή των Κοκκινοχωρίων διότι μέσα από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση που προηγήθηκε αποδείχτηκε ότι η έρευνα παρουσιάζει κενό ως προς τη μελέτη των διαλεκτικών χαρακτηριστικών που παρατηρούνται ή παρατηρούνταν στην γλωσσική ποικιλία των Κοκκινοχωρίων. Μέσω της έρευνας δείχθηκε επίσης ποιες κοινωνικές ομάδες χρησιμοποιούν ακόμη τα διαλεκτικά χαρακτηριστικά που αποδίδονται στην τοπική ποικιλία που εξετάζουμε και εξετάστηκε αν υπάρχουν τοπικοί γλωσσικοί τύποι που δεν απαντούν στην Κυπριακή Διάλεκτο.

Τα αποτελέσματα της έρευνας ήταν πολύ ενδιαφέροντα εφόσον έδειξαν πως οι διαλεκτικοί τύποι και τα διαλεκτικά φαινόμενα που απαντούν στην διάλεκτο των Κοκκινοχωρίων υφίστανται σε μεγάλο βαθμό ισοπέδωση. Η έρευνα έδειξε ακόμη πως η απουσία του ουρανοφατνιακού αλλοφώνου από τους τύπους του ρήματος *έχω*, είναι ένα γλωσσικό φαινόμενο που δεν εμφανίζεται στην Κυπριακή Διάλεκτο, αλλά απαντά στην τοπική αυτή ποικιλία, ως τοπικό *shibboleth*.

Κεφάλαιο 1

Η κυπριακή διάλεκτος

1.1 Ιστορικά και γεωγραφικά στοιχεία της διαλέκτου

Κυπριακή ονομάζεται η διάλεκτος της ελληνικής γλώσσας που ομιλείται ως μητρική γλώσσα από 865.000¹ φυσικούς ομιλητές στην Ελεύθερη Κύπρο -τη Λευκωσία, τη Λεμεσό, τη Λάρνακα, την Πάφο και την ελεύθερη Αμμόχωστο, καθώς και από μερικές χιλιάδες Κυπρίους της διασποράς κυρίως στη Μεγάλη Βρετανία, την Αυστραλία και την Ελλάδα.

Γραπτές μαρτυρίες για την Κυπριακή Διάλεκτο υπάρχουν ήδη από τον 14^ο αιώνα, καθώς σε αυτή είναι γραμμένες οι *Ασσίζες* (που αποτελούν μετάφραση γαλλικού νομικού κειμένου), οι χρονογραφίες του Λεόντιου Μαχαιρά (15^{ος} αι.) και του Γεώργιου Βουστρώνιου (16^{ος} αι.), καθώς και η συλλογή των πετραρχικών ερωτικών ποιημάτων που σώζονται σε χειρόγραφο του 16^{ου} αι. (Τσάκωνα, 2006).

Σύμφωνα με τον Browning (1991/2008: 171) και τον Κοντοσόπουλο (2000: 20) η Κυπριακή Διάλεκτος (εφεξής ΚΔ), ήδη από τα πρώτα της γραπτά κείμενα, παρουσιάζει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Η Τερκουράφη (2004) αναφέρει πως ήδη από τα τέλη του 14^{ου} αιώνα μιλιόταν στο νησί η «Κυπριακή Κοινή» (εφεξής ΚΚ), δηλαδή μια γενικευμένη υπερτοπική ποικιλία που χρησιμοποιούνταν από τα ανώτερα στρώματα της τοπικής

---

¹ βλ. τα δεδομένα της απογραφής του πληθυσμού της Κύπρου που έγινε από την Στατιστική Υπηρεσία της Κυπριακής Δημοκρατίας (2012).

κοινωνίας και στηριζόταν στην τοπική ποικιλία της Μεσαορίας, η οποία μιλιόταν στη Λευκωσία, που ήταν ήδη από τότε το διοικητικό κέντρο του νησιού.²

Ο Browning τοποθετεί τη διαφοροποίηση στο λόγο των κατοίκων της Κύπρου σε σχέση με τους ομιλητές της ελληνικής που κατοικούσαν σε πιο κεντρικές περιοχές της βυζαντινής αυτοκρατορίας, αρκετούς αιώνες πριν και συγκεκριμένα στην περίοδο που ακολούθησε, όταν το 647 ο άραβας κυβερνήτης της Συρίας Μωαβιά κατέλαβε το νησί. Μετά από μια περίοδο αραβικής κατοχής, ακολουθεί περίοδος συγκυριαρχίας στο νησί μεταξύ Βυζαντινών και Αράβων μέχρι το 965, όταν πια η Κύπρος ενσωματώνεται πλήρως στη βυζαντινή αυτοκρατορία. Σε αυτούς ακριβώς τους αιώνες (7^{ος} – 10^{ος}) ανάγει ο Browning το ξεκίνημα της γλωσσικής διαφοροποίησης των Κυπρίων (Browning, 1991/2008: 171).

1.2 Ταξινόμηση των νεοελληνικών διαλέκτων

1.2.1 Η ταξινόμηση των Χατζιδάκι και Thumb

Σύμφωνα με τη διαίρεση του Χατζιδάκι σε βόρειες και νότιες νεοελληνικές διαλέκτους η ΚΔ ανήκει στις νότιες διαλέκτους (Hatzidakis, 1892: 342), ενώ η διαίρεση του Thumb σε ανατολικές και δυτικές διαλέκτους κατατάσσει την ΚΔ στις ανατολικές. Κύριο φωνολογικό γνώρισμα των βόρειων διαλέκτων είναι η στένωση του [e] σε [i] και του [o] σε [u], όταν τα φωνήεντα [e] και [o] βρίσκονται σε άτονη συλλαβή και η έκπτωση των άτονων πρόσθιων φωνηέντων [i] και [u]. Στις ανατολικές διαλέκτους διατηρείται το παλιό ληκτικό -ν των ουσιαστικών και των ρηματικών τύπων, αλλά ταυτόχρονα αναπτύσσεται και ένα νέο -ν σε ληκτική θέση (π.χ. σε τριτόκλιτα ουσιαστικά όπως *την Ελλάδα* ή στα ρήματα γ' προσώπου όπως *ελούθην*), φαινόμενο που δεν ισχύει στις δυτικές διαλέκτους (Συμεωνίδης, 2006: 159).

1.2.2 Η ταξινόμηση του Κοντοσόπουλου

Ο νεοελληνικός διαλεκτικός χώρος, σύμφωνα με τον Κοντοσόπουλο, διαιρείται στη ζώνη του *τί* και στη ζώνη του *είντα*. Στον διαλεκτικό χώρο του *είντα*

---

² Στην τοπική ποικιλία της Μεσαορίας βασίζεται και η σύγχρονη Κυπριακή Κοινή σύμφωνα με τον Newton (1972: 19).

συμπεριλαμβάνεται και η Κύπρος. Ορισμένα από τα κύρια χαρακτηριστικά που παρατηρείται στη ζώνη του *είντα* είναι η ουράνωση του κ (τσιτακισμός), η ανάπτυξη κ στην κατάληξη *-ευω* (δουλεύκω) και η «επίταξη» των προσωπικών αντωνυμιών³ (π.χ. *έδωκεν μου*) (Contossopoulos, 1983: 149).

1.2.3 Η ταξινόμηση των Newton και Trudgill⁴

Ο Newton (1972) και ο Trudgill (2003) ταξινόμησαν τις νεοελληνικές διαλέκτους⁵ χρησιμοποιώντας κυρίως φωνολογικά και μορφολογικά κριτήρια. Παραθέτουμε πολύ συνοπτικά τα χαρακτηριστικά ταξινόμησης που προτείνονται από τον Newton:

1. Αποβολή των υψηλών φωνηέντων και κώφωση: Τα χαρακτηριστικά αυτά διακρίνουν τις βόρειες διαλέκτους από όλες τις υπόλοιπες. Η αποβολή των υψηλών φωνηέντων περιλαμβάνει την αποβολή των άτονων /i/ και /u/. Η κώφωση μετατρέπει τα άτονα /e/ και /o/ σε [i] και [u] αντίστοιχα.
2. Τσιτακισμός: Στην κρητική, την παλαιά αθηναϊκή και στις νοτιοανατολικές διαλέκτους (στις οποίες εντάσσεται και η ΚΔ) ένα ή περισσότερα από τα υπερωικά σύμφωνα /k/, /x/, /ɣ/ μετατρέπονται μπροστά σε πρόσθιο φωνήεν ή ημίφωνο σε [tʃ], [ʃ], [z] αντίστοιχα και σε κάποιες διαλέκτους στη συνέχεια αυτός ο φθόγγος «αφουρανώνεται» σε [tʰ], [s], [z].
3. Διατήρηση της προφοράς των διπλών συμφώνων: Οι νοτιοανατολικές διάλεκτοι διατηρούν την αρχαιοελληνική προφορά των (μακρών) διπλών συμφώνων, αλλά και επεκτείνουν τον «διπλασιασμό» σε νέα περιβάλλοντα, για λόγους που έχουν να κάνουν με την συλλαβική δομή και τη θέση του τόνου, π.χ. *Σταυρούλλα* (Newton 1968, Davy & Panayotou, 2003, Malikouti 2003, Malikouti-Drachman 2009).

---

³ Αν και αυτόν τον όρο αναφέρει η παλαιότερη βιβλιογραφία, στην πραγματικότητα πρόκειται για εμφάνιση των κλιτικών τύπων της προσωπικής αντωνυμίας στη δεύτερη θέση (clitic-second, βλ. Tsiplakou κ.ά., 2006).

⁴ Ιδιαίτερη βοηθητική για την απόδοση των γλωσσολογικών όρων στην ελληνική όσον αφορά την ταξινόμηση του Newton αποτέλεσε η μετάφραση των όρων στη διατριβή της (Πλάδη, 2008).

⁵ Η Κύπρος, αν και βρίσκεται εκτός των ελληνικών συνόρων, εντάσσεται στις ταξινομήσεις των μελετητών, εφόσον η ΚΔ είναι ποικιλία της ελληνικής γλώσσας και οι Κύπριοι κατατάσσονται στους ελληνόφωνους πληθυσμούς (Trudgill, 2003: 59).

4. Δημιουργία ημιφώνου: Το άτονο [i] μετατρέπεται σε ημίφωνο [j] και ακολούθως σε σύμφωνο [j̥] ουρανικό τριβόμενο σε όλες τις διαλέκτους. Στις περισσότερες διαλέκτους (με εξαίρεση την παλαιά αθηναϊκή) το τονισμένο [i] μετατρέπεται επίσης σε [j] πριν από φωνήεν και ο τόνος του μετατίθεται, π.χ. [re'dia], μετατρέπεται σε [re'dja].
5. [u] για το /:u/: Πολλές λέξεις που στην αρχαία ελληνική είχαν <υ>, <οι> (που προφερόταν ως [y] στη μεσαιωνική περίοδο) και τώρα στις περισσότερες διαλέκτους προφέρεται ως [i], βλέπουμε να προφέρονται με [u] στην παλαιά αθηναϊκή.
6. Αποβολή των ηχηρών τριβόμενων: Στις νοτιοανατολικές διαλέκτους υπάρχει κανονική αποβολή των ηχηρών τριβόμενων (/ɣ/, /ð/, /v/, σε μεσοφωνηεντική θέση, π.χ. το ['efiɣa] μετατρέπεται σε ['efia], το ['iðamen] σε ['iamen], το ['kanvras] σε ['kauras].
7. Αποβολή του ληκτικού /n/: Στις περισσότερες διαλέκτους το ληκτικό ρινικό σύμφωνο /n/ έχει αποβληθεί, με εξαίρεση ορισμένους τύπους των άρθρων και των ρημάτων. Αυτή η εξέλιξη δεν παρατηρείται στις νοτιοανατολικές διαλέκτους. Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του νοτιοανατολικού διαλεκτικού συνόλου είναι η διατήρηση του αρχαίου ληκτικού έρρινου σε διάφορες κατηγορίες λέξεων, π.χ. σε ρήματα *ήρτεν*, στην αιτιατική των ουσιαστικών και των επιθέτων και των τριών γενών *τον παππούν, τον καλόν, την Μαρίαν, την όμορφην, το μωρόν, το φρόνιμον*. Επιπλέον, η ένωση του ληκτικού [n] με το αρχικό χειλικό [p] της επόμενης λέξης, δημιουργεί το σύμπλεγμα [mp] και έτσι έχουμε τα φαινόμενα της μεταρινικής ηχηροποίησης και της ρινικής αφομοίωσης, π.χ. [tokalombe'din].
8. Ανομοίωση ως προς τον τρόπο άρθρωσης: Η ανομοίωση ως προς τον τρόπο έχει ως αποτέλεσμα την επιβολή του σχήματος συμφωνικού συμπλέγματος *τριβόμενο + στιγμικό* (fricative + stop) σε κάθε ακολουθία *αποφρακτικών* (obstruents). Σε όλες τις διαλέκτους είναι επιτρεπτή και η ακολουθία ηχηρών τριβόμενων, π.χ. *έβδομον*.
9. Επένθεση του /ɣ/ στα ρήματα: Στην κρητική, την παλαιά αθηναϊκή και στις νοτιοανατολικές διαλέκτους, ένα [ɣ] επεντίθεται ανάμεσα στο [en] των ρημάτων

σε [-'eno] και σε κατάληξη που λήγει σε φωνήεν (Newton, 1972α: 16-17). Στην ΚΔ παρατηρείται ωστόσο επένθεση του [k].

Παραθέτουμε επίσης την ταξινόμηση που προτείνει ο Trudgill (2003), η οποία βασίζεται στο έργο του Κοντοσόπουλου και του Newton:

1. Η αποβολή των υψηλών φωνηέντων: Αποτελεί νεωτερικό διαλεκτικό χαρακτηριστικό των βορειοελλαδικών διαλέκτων.
2. Ύψιλον > /u/: Τα αρχαία ελληνικά υ και οι (προφορά [y],) τράπηκαν σε /i/ σε όλες σχεδόν τις ποικιλίες της Νέας Ελληνικής. Ωστόσο, ορισμένες περιοχές έχουν /u/.
3. Ουράνωση των υπερωικών: Όλες οι ποικιλίες της Κοινής Νέας Ελληνικής (εφεξής ΚΝΕ) προσθιώνουν τα υπερωικά σύμφωνα σε περιβάλλοντα πριν από πρόσθιο φωνήεν και /j/. Ωστόσο, ένα πολύ γνωστό χαρακτηριστικό που συνδέεται με τις νότιες ελληνικές διαλέκτους είναι η απόλυτη ουράνωση και προστριβοποίηση των υπερωικών στην ίδια θέση. Συγκεκριμένα, τα /k, g, x, ɣ/ προσθιώνονται πριν από /i, e, j/ και τρέπονται σε φατνοουρανικά [tɕ, dʒ, ɕ, ʒ] (Κρήτη) ή ουρανοφατνιακά [tʃ, dʒ, ʃ, ʒ] (Κύπρος).
4. Τσιτακισμός: Πέρα από την ουράνωση των υπερωικών συμφώνων, παρατηρείται επιπλέον προσθίωση του αρχικού /k/ μπροστά από /i, e, j/ και τροπή του σε /ts/. Αυτό μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την συγχώνευση/σύμπτωση των /k/ και /ts/. Σε μερικά μέρη το φαινόμενο επεκτείνεται και στα /x, g/ τα οποία τρέπονται σε /s, dz/.
5. Διπλά σύμφωνα: Είναι ένα χαρακτηριστικό που εμφανίζεται στην ΚΔ και στην διάλεκτο της Κω και είναι η διατήρηση των διπλών συμφώνων της αρχαίας ελληνικής. Το χαρακτηριστικό αυτό είναι ενδεικτικό γλωσσικής διατήρησης σε σχέση με την ΚΝΕ. Ωστόσο, η ΚΔ επιδεικνύει και ανάπτυξη νέων διπλών συμφώνων, ακόμη και σε αρχική θέση της λέξης (Armosti, 2011). Στην περίπτωση των τριβόμενων, των έρρινων και των προσεγγιστικών, ο αναδιπλασιασμός αυτός παίρνει απλώς τη μορφή μακρότητας. Στην περίπτωση των άηχων κλειστών, ωστόσο, εκδηλώνεται όχι μόνο ως μακρότητα, αλλά και

ως δασύτητα (Newton, 1968, Davy & Panayotou, 2003, Malikouti, 2003, Malikouti – Drachman, 2009 και Armosti, 2011).

6. Διατήρηση του ληκτικού /n/: Η διατήρηση του ληκτικού /n/ αποτελεί επίσης χαρακτηριστικό της ΚΔ.

Η πιο πάνω ταξινόμηση χωρίζει τον ενιαίο διαλεκτόφωνο ελληνικό χώρο (μέχρι και τον 20^ο αι.) σε δεκατέσσερις περιοχές: 1. Κεντρική, 2. Βόρεια, 2α. Σάμος, 3. Μάνη, 4. Τσακωνική, 5. Παλαιά αθηναϊκή, 6. Κύμη, 7. Νότια, 8. Νοτιοανατολική (στην οποία υπάγεται και η Κύπρος), 9. Ανατολική, 10. Σμύρνη, 11. Κεντρικές Κυκλάδες, 12. Δυτικές Κυκλάδες, 13. Μύκονος, 14. Βόρειες Κυκλάδες (Trudgill, 2003: 60).

1.2.4. Η ταξινόμηση του Τριανταφυλλίδη

Ως βάση για την ταξινόμηση των νεοελληνικών διαλέκτων έχουν προταθεί ακόμη τα παρακάτω φωνητικά, μορφολογικά και συντακτικά φαινόμενα:

1. Η απορρίνωση των ρινικών συμπλεγμάτων [mb], [ng], [nd]: πρβ. [ku'bi] – [ku'mbi]
2. Η τροπή του [ç] σε [ʃ]: πρβ. ['çeri] – ['feri]
3. Η διατήρηση της λεγόμενης χρονικής αύξησης [e'ðenete] – ['ðenate]
4. Η χρήση της αιτιατικής ενικού των προσωπικών αντωνυμιών αντί γενικής σε θέση (έμμεσου) αντικειμένου: [se 'leo] – [su 'leo]
5. Η επίταξη των άτονων τύπων της προσωπικής αντωνυμίας ['ðini mu] – [mu 'ðini], (Τριανταφυλλίδης, 1938/1993: 66-67).

1.2 Γλωσσική περιγραφή της κυπριακής διαλέκτου

O Newton (1972β: 19) κάνει αναφορά ήδη από το 1972 για το σχηματισμό μιας (σύγχρονης) Κυπριακής Κοινής.⁶ Ορισμένα από τα κύρια γνωρίσματά της, όπως κωδικοποιούνται από την Τσάκωνα (2006) είναι τα εξής:

α. Φωνητική-φωνολογία

- Η κυπριακή διαθέτει νότιο φωνηεντισμό, δεν παρατηρείται δηλαδή κώφωση των άτονων φωνηέντων.

- Διατηρείται το τελικό [n] και επεκτείνεται σε λέξεις όπου δεν δικαιολογείται ιστορικά: *σώμαν* ['soman], *παιδίν* [rai'din], *πρόγραμμαν* ['proɣram:an].

- Διατηρείται η προφορά των διπλών συμφώνων της αρχαίας ελληνικής, ενώ η προφορά αυτή ενίοτε επεκτείνεται και σε μονά σύμφωνα, με αποτέλεσμα δηλαδή την ανάπτυξη νέων διπλών συμφώνων: *πρόγραμμαν* ['proɣram:an], *πολύν* [po'li:n].

- Διατηρούνται τα διπλά σύμφωνα της αρχαίας ελληνικής με τη μορφή δασύτητας στα άηχα κλειστά (κ, π, τ) αλλά και μακρότητας (π.χ. στα έρρινα και στα τριβόμενα) και επιπρόσθετα αναπτύσσονται νέα διπλά σύμφωνα, ακόμη και σε αρχική θέση της λέξης, π.χ. *κόκκαλον* ['kok^halon], *δεν θέλω* ['eθθelo], *λίον* ['li:ion].

- Προσθίωση των ουρανικών, μετατροπή τους σε ουρανοφατνιακά: το [c] προφέρεται ως [tʃ] και το [ç] ως [ʃ] μπροστά από πρόσθια φωνήεντα: *εκείνος* [(e)'tʃinos], *κερί* [tʃe'ri], και [tʃe], [ʃerin] *χέριν*.

- Παρατηρείται σίγηση του ενδοφωνηεντικού [ɣ], π.χ. *έφυγα* ['efia], του [ð] π.χ. *είδαμεν* ['iamen], του [v] π.χ. *κάβουρας* ['kauras] και του [s] π.χ. *διαβάσαμε* [eθca'vaamen].

- Τα αρνητικά μόρια *δεν* και *μην* προφέρονται [en] και [men] αντίστοιχα.

β. Μορφολογία

---

⁶ Η αναφορά αυτή στο σχηματισμό της σύγχρονης Κυπριακής Κοινής γίνεται ωστόσο πριν την τουρκική εισβολή του 1974, πριν, δηλαδή, από τις ριζικές δημογραφικές, κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές που ακολούθησαν την εισβολή (Καρυολαίμου, 2000: 44).

- Το άρθρο στην αιτιατική πληθυντικού του θηλυκού είναι *τες* (ΚΝΕ *τις*).
- Απαντούν οι ρηματικές καταλήξεις *-ουσιν* και *-ασιν*, π.χ. *υπάρχουσιν, επεράσασιν*, αντί των καταλήξεων *-ουν* και *-αν* της Κοινής Νεοελληνικής (υπάρχουν, πέρασαν).
- Απαντούν οι τύποι *έναι* και *ένι* αντί για *είναι*.
- Είναι συχνή η κατάληξη των ρημάτων *-ισκω*, π.χ. *φανίσκω* (υφαίνω), *μιαλινίσκω* (μεγαλώνω).
- Ο μέλλοντας σχηματίζεται με το μόριο *έννα*, π.χ. *έννα πάω* (θα πάω).

γ. Σύνταξη

- Εκτενής χρήση συμπληρωμάτων σε γενική, π.χ. *άκουε του παππού σου*.

δ. Λεξιλόγιο

Στην ΚΔ απαντούν πλήθος δανείων λέξεων από την ιταλική, την τουρκική, τη (μεσαιωνική) γαλλική, τη (σύγχρονη) αγγλική, καθώς και λέξεις αρχαίας προέλευσης (Τσάκωνα, 2006).

1.4 Ενιαία σύγχρονη Κυπριακή Κοινή ή ύπαρξη τοπικών ποικιλιών;

Ο Newton χωρίζει την ΚΔ σε δύο υποκατηγορίες και συγκεκριμένα στη διάλεκτο που ομιλείται στην πόλη και στη διάλεκτο που ομιλείται στα χωριά. Η δεύτερη είναι γνωστή ως *χωρκάτικα, τζυπριώτικα*⁷ ή *κυπριακά*. Οι ομιλητές που κατάγονται ή ζουν σε χωριά και μιλούν *χωρκάτικα* δεν παρουσιάζουν δυσκολία στο να κατανοούν την ΚΝΕ, αλλά αντίθετα προσαρμόζουν την ομιλία τους με τρόπο που να είναι κατανοητή και στους ομιλητές της «μητροπολιτικής» Ελλάδας (Newton, 1972β: 19).

---

⁷Ως φυσική ομιλήτρια της ΚΔ διαπιστώνω πως ο όρος *τζυπριώτικα* δεν χρησιμοποιείται όταν πρόκειται να αναφερθούμε στη διάλεκτο γενικά, αλλά αντίθετα για να προσδιορίσει τραγούδια, ανέκδοτα ή σκετσάκια που είναι διατυπωμένα στην ΚΔ.

Ταυτόχρονα υπάρχει η άποψη πως η διάλεκτος που ομιλείται στα χωριά της Κύπρου δεν είναι ενιαία. Χαρακτηρίζεται ως γεωγραφικό διαλεκτικό συνεχές, που ορίζεται με βάση φωνολογικά, μορφολογικά και λεξιλογικά ισόγλωσσα, τα οποία δεν απαντούν σε όλες τις περιοχές (Συμεωνίδης, 2006: 165). Σύμφωνα με τον Κοντοσόπουλο η διάλεκτος, βάσει των δεδομένων που ίσχυαν το 1969, διαιρείται σε δεκαοκτώ διαλεκτικές ζώνες, που είναι οι εξής: 1) Μεσαριά, 2) Δυτική Μεσαριά, 3) Κερύνεια, 4) Καρπασία, 5) Λάρνακα, 6) Λεμεσός, 7) Επισκοπή Λεμεσού, 8) Κρασοχώρια Τροόδους, 9) Νότια Πάφος, 10) Κεντρική Πάφος, 11) Βορειοδυτική Πάφος, 12) Τυλληρία, 13) Μαραθάσα, 14) Σολέα, 15) Πιτσιλιά, 16) Ορεινή, 17) Κοκκινοχώρια και 18) Παραλίμνι. Η τοπική ποικιλία ωστόσο που ξεχωρίζει ως πιο πρότυπη είναι αυτή της Μεσαορίας (Κοντοσόπουλος, 1970: 87). Ο Κοντοσόπουλος ωστόσο δεν παρέχει για την διαίρεση της ΚΔ ισόγλωσσα, ούτε εξηγεί με ποια κριτήρια έγινε η κατανομή. Επιπρόσθετα ο Newton περιγράφει τη διάλεκτο ως το σύνολο των διάφορων τοπικών ποικιλιών, οι οποίες διακρίνονται μεταξύ τους σε φωνητικό και μορφοσυντακτικό επίπεδο καθώς και στο επίπεδο των λεξικών ισογλώσσων (Newton, 1972β: 19).

Επίσης, υπάρχει και η άποψη «πως παρά την περιορισμένη γεωγραφική έκταση της Κύπρου, η κυπριακή διάλεκτος, δεν παρουσιάζει ενιαία μορφή, αλλά εμφανίζεται με τοπικές γλωσσικές διαφορές στα διάφορα διαμερίσματα του νησιού. Η τουρκική εισβολή του 1974, η διαμόρφωση του εδάφους, η έλλειψη τακτικής επικοινωνίας των κατοίκων σε παλιότερες εποχές και άλλοι παράγοντες συνετέλεσαν στη δημιουργία τοπικών γλωσσικών ποικιλιών. Έτσι σήμερα οι Κύπριοι διακρίνονται σε Παφίτες, Μεσαρίτες, Καρπασίτες κ.λπ. βάσει του ιδιαίτερου γλωσσικού ιδιώματος που μιλούν» (Συμεωνίδης, 2006: 164).

Τα δεδομένα που μας παρέχει τόσο ο Κοντοσόπουλος όσο και ο Newton είναι πολύ σημαντικά εφόσον μας δίνουν πληροφορίες για την κυπριακή γλωσσική πραγματικότητα των προηγούμενων δεκαετιών, η οποία όμως έρχεται σε αντίθεση με τα σύγχρονα δεδομένα. Συγκεκριμένα, οι τοπικές ποικιλίες δεν είναι πλέον διακριτές και η τοπική ποικιλία της Μεσαορίας και της πρωτεύουσας, της Λευκωσίας, αποτελεί τη βάση της ΚΚ (Tsiplakou κ.ά., 2006, Tsiplakou, 2009, Παπανικόλα, 2010: 376). Τα ιδιαίτερα διαλεκτικά χαρακτηριστικά των διάφορων τοπικών ποικιλιών τείνουν να ισοπεδωθούν. Στη βιβλιογραφία δε γίνεται λόγος για διάφορες τοπικές ποικιλίες εντός

της ΚΔ, αλλά για μια παγκύπρια κοινή (Newton, 1972: 19, Tsiplakou κ.ά., 2006: 267, Tsiplakou 2009: 53). Είναι, ακόμη, πολύ συγκεκριμένες οι περιπτώσεις που ένας διαλεκτικός τύπος φανερώνει και τη γεωγραφική καταγωγή του ομιλητή. Ένα ενισχυτικό στοιχείο που μας ωθεί να υποστηρίξουμε την ισοπέδωση των τοπικών ποικιλιών είναι ίσως το γεγονός ότι σήμερα και οι ίδιοι οι ομιλητές της ΚΔ, κυρίως αυτοί που γεννήθηκαν μετά το 1974, αγνοούν την ύπαρξη των διαφορετικών ποικιλιών μέσα στην ίδια τη διάλεκτο (Tsiplakou κ.ά., 2006: 267).

Εν ολίγοις, αυτό που μπορούμε να πούμε ότι ισχύει σήμερα είναι πως στη σύγχρονη ΚΔ πληρούνται τα κοινωνικοϊστορικά κριτήρια για κυριαρχία της ΚΚ. Ο μικρός πληθυσμός της Κύπρου, οι δημογραφικές και κοινωνικές αλλαγές που προκάλεσε η τουρκική εισβολή του 1974, οι αδύναμοι συνεκτικοί δεσμοί των κοινωνικών τάξεων εξαιτίας της ισχυρής παρουσίας της μεσοαστικής τάξης καθώς επίσης και τα πλούσια και αξιόλογα γλωσσικά ερεθίσματα που δέχονται οι νέοι, είναι οι βασικές αιτίες που οδήγησαν στην κυριαρχία της ΚΚ (Τερκουράφη, 2005: 320). Ως επέκταση αυτού, παρατηρήθηκε η ισοπέδωση των διαλεκτικών γνωρισμάτων των υπόλοιπων τοπικών ποικιλιών και σταδιακά συντελέστηκαν και δομικές αλλαγές στην ίδια την ΚΚ (Tsiplakou κ.ά., 2006: 266).

Ως προς τη σχέση της ΚΔ με την ΚΝΕ, παρατηρούμε πως η διάκριση που γίνεται από τους Κυπρίους ανάμεσα στα *χωρικάτικα* και στα *συσταρισμένα / ευγενικά κυπριακά*, καθώς και ο όρος *ελληνικά της Κύπρου*, που αναφέρεται στην ΚΝΕ όπως ομιλείται στην Κύπρο, δεν δηλώνει ότι οι Κύπριοι ομιλητές θεωρούν ότι η ΚΔ δεν εντάσσεται στην ΚΝΕ, αλλά ότι διακρίνεται από την πρότυπη ελληνική. Η ΚΔ και η ΚΝΕ ανήκουν ωστόσο στο ίδιο διαλεκτικό συνεχές και κατ' επέκταση ένα μεγάλο μέρος της μορφολογίας και της σύνταξης της ΚΝΕ αποτελεί μέρος της ΚΔ (Tsiplakou, 2014α και Tsiplakou, 2014β).

1.5 Η σύγχρονη κοινωνιογλωσσική κατάσταση στην Κύπρο

Όσον αφορά την σύγχρονη κοινωνιογλωσσική κατάσταση στην Κύπρο, επισημαίνεται ότι υπάρχει *γλωσσική διμορφία ή κοινωνική διγλωσσία* (diglossia) μεταξύ της ΚΝΕ και της ΚΔ (Ραπαρανίου, 1998, Tsiplakou κ.ά., 2006, Arvaniti, 2010). Η πρώτη αποτελεί την

επίσημη γλώσσα του κράτους και της εκπαίδευσης και διαφέρει από τη διάλεκτο, επιδρά μάλιστα σε αυτή και επεκτείνεται σε ολόένα και περισσότερα πεδία χρήσης, ενώ η δεύτερη μαθαίνεται ως φυσική ποικιλία και έχει ενσωματώσει στοιχεία της πρώτης (Μοσχονάς, 1996: 123). Ωστόσο, ορισμένοι μελετητές θεωρούν τη γλωσσική κατάσταση που ισχύει στην Κύπρο σήμερα προβληματική: εκτιμούν ότι οι Κύπριοι δεν μιλούν πια καλά τη διάλεκτό τους και δεν έχουν μάθει να μιλούν σωστά την πρότυπη ελληνική, δηλαδή δεν μιλούν ικανοποιητικά καμιά από τις δύο ποικιλίες (Καρυολαίμου, 2000: 44).

Η Καρυολαίμου κάνει λόγο για την εμφάνιση ενός διπολικού διαλεκτικού άξονα. Στον ένα πόλο, τον ακρολεκτικό, βρίσκεται μια περιφερειακή νόρμα της Νέας Ελληνικής που διατηρεί κάποια βασικά διαλεκτικά χαρακτηριστικά. Τα χαρακτηριστικά αυτά είναι φωνολογικά (διατήρηση των διπλών συμφώνων), μορφολογικά (χρήση συνηρημένων ρηματικών τύπων: *αγαπώ, τραγουδώ*, αντί των ασυναίρετων τύπων που χρησιμοποιούνται όλο και περισσότερο στην ΚΝΕ, τόσο στον προφορικό λόγο όσο και στη λογοτεχνία: *αγαπάω, τραγουδάω*, ή επίσης η διατήρηση της αύξησης στους ιστορικούς χρόνους) και λεξιλογικά (χρήση ιδιαίτερων λεξικών μονάδων). Διατηρεί επίσης στοιχεία που θα μπορούσαμε να τα χαρακτηρίσουμε συστημικά, δηλαδή στοιχεία που αντανakλούν την οργάνωση του διαλεκτικού συστήματος, όπως π.χ. η χρήση του αορίστου στη θέση του παρακειμένου και συχνά του υπερσυντελικού,⁸ καθώς και στοιχεία διαλεκτικής προσωδίας (τονισμός και πέρα από την προπαραλήγουσα). Στον άλλο πόλο, το βασιλεκτικό, βρίσκονται οι τοπικές ποικιλίες που διατηρούν σημαδεμένα τοπικά χαρακτηριστικά όπως για παράδειγμα η χρήση διαλεκτικής μορφολογίας του ρήματος, όπως *ένουσιν, έχει* κ.λπ. Οι δύο πόλοι δεν αντιπροσωπεύονται και από διαφορετικούς ομιλητές: ο ίδιος ομιλητής μπορεί να μετακινείται κατά μήκος αυτού του άξονα και να τοποθετείται άλλοτε στο ακρολεκτικό άκρο και άλλοτε στο βασιλεκτικό, αρκεί να διαθέτει την απαραίτητη γλωσσική ικανότητα (Καρυολαίμου, 2000: 45).

Ένας άλλος παράγοντας που οδήγησε στην αλλαγή της γλωσσικής φυσιογνωμίας του νησιού, σύμφωνα με την Καρυολαίμου, είναι η επέκταση της δημόσιας και υποχρεωτικής εκπαίδευσης, που αναπτύχθηκε ομαλά από τη δεκαετία του '60 και μέσω

---

⁸ Αν και τα στοιχεία αυτά πρόσφατες έρευνες απέδειξαν ότι υφίστανται αλλαγές, βλ. Melissaropoulou κ.ά., 2013 και Βασιλείου, 2014.

της οποίας η ΚΝΕ μεταβιβάστηκε σε ολοένα και μεγαλύτερο αριθμό Κυπρίων ομιλητών. Το γεγονός αυτό είχε ως συνέπεια τη συνειδητοποίηση της διαφοράς που υπάρχει ανάμεσα στην πρότυπη ελληνική και τις διαλεκτικές χρήσεις. Αποτέλεσμα της συνειδητοποίησης αυτής είναι διαδικασίες όπως οι υπερδιορθώσεις ή οι υπερδιαλεκτισμοί καθώς και φαινόμενα αποτυχίας προσαρμογής του λόγου (Καρυολαίμου, 2000: 44).⁹

Τέλος, επισημαίνουμε πως στην Κύπρο σήμερα, τόσο στα αστικά κέντρα, όσο και στις τοπικές ποικιλίες τα ιδιαίτερα διαλεκτικά γνωρίσματα τείνουν να ομαλοποιηθούν ή να ισοπεδωθούν από την ΚΚ, με αποτέλεσμα ακόμα και στην επαρχία να γίνεται λόγος για επικράτηση της ΚΚ.

1.6 Το φαινόμενο της ισοπέδωσης (levelling) και της δημιουργίας κοινής (koineization)

1.6.1 Θεωρητική παρουσίαση των φαινομένων

Το γλωσσικό φαινόμενο της *ισοπέδωσης* των χαρακτηριστικών μιας διαλέκτου (dialect levelling) ορίζεται ως η διαδικασία με την οποία τα χαρακτηριστικά των τοπικών γλωσσικών ποικιλιών μιας διαλέκτου αντικαθίστανται με άλλα χαρακτηριστικά που εμφανίζονται σε ευρύτερη γεωγραφική κλίμακα ή/και είναι περισσότερο αποδεκτά από τη γλωσσική κοινότητα (Cheshire κ.ά., 1999). Η Cheshire κ.ά. (1999) αναφέρουν πως ορισμένοι διαλεκτολόγοι αποδεικνύουν πως τα γλωσσικά χαρακτηριστικά που ισοπεδώνουν τους επιμέρους διαλεκτικούς τύπους συνήθως είναι κυρίως αυτά που εξαπλώνονται από τη γλωσσική κοινότητα κεντρικών περιοχών στην υπόλοιπη επικράτεια. Ο λόγος, σύμφωνα με τους ίδιους μελετητές, για την εμφάνιση της ισοπέδωσης των χαρακτηριστικών σε μια διάλεκτο αποτελεί η γλωσσική επαφή ανάμεσα σε ομιλητές διαφορετικών γλωσσικών ποικιλιών της ίδιας διαλέκτου, που θεωρείται ως συνέπεια γεωγραφικής ή/και κοινωνικής κινητικότητας. Ωστόσο, σε περίπτωση μετακίνησης μεγάλου πληθυσμού σε μια γλωσσική περιοχή, αναμένεται

---

⁹ Εδώ εντάσσεται και το φαινόμενο της *μείξης κωδίκων* (code - mixing), κατά το οποίο ο ομιλητής χρησιμοποιεί ταυτόχρονα τύπους από την ΚΝΕ και την ΚΔ, βλ. αναλυτική παρουσίαση του φαινομένου στο Tsiplakou, 2009.

πως η σταδιακή ισοπέδωση των χαρακτηριστικών της διαλέκτου παρατηρείται σε πιο σύντομο χρονικό διάστημα σε σχέση με την ισοπέδωση που συντελείται όταν επικρατούν πιο σταθερές συνθήκες (Cheshire κ.ά., 1999). Ο Siegel (1997:128) επισημαίνει, πως έχει παρατηρηθεί ότι η ισοπέδωση παρουσιάζεται τις περισσότερες φορές σε γλώσσες που η κοινότητά τους αριθμεί μεγάλο αριθμό ομιλητών και πως το γλωσσικό αυτό φαινόμενο συνδέεται άμεσα με φαινόμενα όπως η βιομηχανοποίηση και ο εκσυγχρονισμός της περιοχής ή των περιοχών, όπου ομιλούνται οι διάλεκτοι που υφίστανται την ισοπέδωση.

Σχετικό φαινόμενο με την ισοπέδωση των χαρακτηριστικών μιας διαλέκτου αποτελεί η *δημιουργία κοινής* (koineization). Σύμφωνα με τον Siegel (1993: 6) ο όρος *δημιουργία κοινής* αναφέρεται στη γλωσσική διαδικασία η οποία εμφανίζεται όταν διαφορετικές διάλεκτοι ή τοπικές ποικιλίες με παρόμοια γλωσσικά χαρακτηριστικά έρχονται σε επαφή. Η διαδικασία αυτή, σύμφωνα με τον Siegel (1985: 375), μπορεί να οδηγήσει στην εμφάνιση της *κοινής*, η οποία ορίζεται ως η σταθερή ποικιλία που είναι αποτέλεσμα της *μείξης* (mixing) και ακολούθως της *ισοπέδωσης* (levelling) χαρακτηριστικών γλωσσικών ποικιλιών που παρουσιάζουν πολλά κοινά γνωρίσματα μεταξύ τους. Το φαινόμενο αυτό εμφανίζεται σε περιβάλλοντα που παρατηρείται αυξημένη αλληλεπίδραση μεταξύ των ομιλητών αυτών των ποικιλιών. Ωστόσο, σύμφωνα με τον Siegel (1985: 365), η αλληλεπίδραση των γλωσσικών τοπικών ποικιλιών δεν οδηγεί πάντα στην δημιουργία κοινής, αλλά απαιτούνται και ορισμένα κοινωνικά κριτήρια, τα οποία και επισημαίνονται παρακάτω.

Σύμφωνα με την Terkourafi (2005: 321) τα δομικά κριτήρια που συνδέονται άμεσα με τη δημιουργία της κοινής είναι η *μείξη* (mixing)¹⁰, η *ισοπέδωση* (levelling)¹¹, η *απλοποίηση* (simplification) και η *ανακατανομή* (reallocation)¹². Τα κοινωνικο-ιστορικά κριτήρια, που οδηγούν στη δημιουργία της κοινής και που αναλύονται από τον Tuten (2003:22) και κωδικοποιούνται από την Terkourafi (2005: 322), είναι τα εξής: η

---

¹⁰ Ένα παράδειγμα μείξης αποτελεί η εμφάνιση στην ίδια φράση του οριστικού άρθρου του θηλυκού γένους όπως απαντά στην ΚΝΕ *τις*, και του αντίστοιχου όπως απαντά στην ΚΚ *τες*: *na e'ndopísyme tis ðinatótites ce tes aðinamíes* (Tsiplakou, 2009), βλ. και άλλα παραδείγματα εναλλαγής κωδίκων στο Tsiplakou, 2009.

¹¹ Ένα παράδειγμα ισοπέδωσης στην ΚΚ αποτελεί η εξαφάνιση του τοπικού διαλεκτικού τύπου [ˈnoɫʝa] και η απόδοσή του με τον κυρίαρχο τύπο της ΚΚ [ˈðoɫʝa].

¹² Παράδειγμα απλοποίησης και ανακατανομής αποτελεί η απώλεια της μορφολογικής γενικής πληθυντικού των αρσενικών πτωτικών και η μορφολογική απόδοσή της με αιτιατική, π.χ. *ta le'fta tus a'θropus*.

απομόνωση των ομιλητών και ο μικρός πληθυσμός των ομιλητών που αποτελούν τη γλωσσική κοινότητα της κοινής, η κοινωνική κινητικότητα, η διαμόρφωση κοινής ταυτότητας μεταξύ των ομιλητών, η μη αυστηρή επιβολή κανόνων που σχετίζονται με τη γλώσσα και τέλος το γεγονός ότι οι νεαροί ομιλητές της γλωσσικής κοινότητας λαμβάνουν πλούσια και αξιόλογα γλωσσικά ερεθίσματα.

Ο Siegel (1985: 373) κωδικοποιεί τα τέσσερα στάδια που οδηγούν στη δημιουργία της κοινής. Επισημαίνει πως αρχικά παρατηρείται το στάδιο *προ της κοινής* (*prekoine stage*), στο οποίο αλληλεπιδρούν ταυτόχρονα αλλά ασταθώς και άλλες τοπικές γλωσσικές ποικιλίες. Ο Siegel αναφέρει επίσης πως στο στάδιο αυτό εμφανίζεται το φαινόμενο της *ισοπέδωσης* (*levelling*) και της *μείξης* (*mixing*) σ' ένα βαθμό, ενώ ταυτόχρονα εμφανίζονται νέες γλωσσικές μορφές που γίνονται καθολικά αποδεκτές. Στο επόμενο στάδιο αναπτύσσεται η *σταθερή κοινή* (*stabilized koine*), και κατ' επέκταση η επαφή των διαφόρων γλωσσικών υποποικιλιών οδηγεί στην διαμόρφωση λεξιλογικών, φωνολογικών και μορφολογικών κανόνων. Στο στάδιο αυτό εμφανίζεται μια νέα γλωσσική ποικιλία. Αυτή η μορφή της σταθερής κοινής μπορεί να αποτελέσει μια λογοτεχνική ποικιλία ή ακόμη να γίνει η επίσημη ποικιλία μιας χώρας. Αυτή η επέκταση της χρήσης της γλώσσας εμφανίζεται, κατά τον Siegel, στο τρίτο στάδιο δημιουργίας της κοινής, όπου έχουμε την ανάπτυξη της *εκτεταμένης κοινής* (*expanded koine*). Τέλος, η κοινή μπορεί να αποτελέσει την πρώτη γλώσσα ενός συνόλου ομιλητών, τη *φυσικά κατακτημένη κοινή* (*nativised koine*). Αυτό το στάδιο χαρακτηρίζεται από επιπλέον επέκταση της κοινής, και είναι δυνατόν να παρατηρηθούν και καινούργια στοιχεία, τα οποία δεν μπορούν να αναχθούν στις τοπικές ποικιλίες της κοινής. Ένα παράδειγμα αυτής της μορφής αποτελεί η ΚΝΕ.

Ωστόσο η *ισοπέδωση* και η *δημιουργία κοινής* δεν ταυτίζονται. Η δημιουργία κοινής, αντίθετα από την ισοπέδωση, περιλαμβάνει τη μείξη των χαρακτηριστικών από διάφορες διαλέκτους, φαινόμενο το οποίο οδηγεί σε μία νέα διάλεκτο, που είναι αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης ή της ενοποίησης των στοιχείων των διαφόρων ποικιλιών που βρίσκονται σε επαφή (Siegel, 1985: 365, 369). Το γεγονός ότι τα δύο φαινόμενα διαφέρουν μεταξύ τους ενισχύεται και από το γεγονός ότι η ισοπέδωση δεν είναι φαινόμενο που απαντά μόνο μεταξύ δύο διαλέκτων, αλλά μπορεί να παρουσιάζεται και μεταξύ μιας διαλέκτου και μιας κοινής γλώσσας.

Τέλος, σύμφωνα με την Milroy (2002: 9), η διαφορά που υπάρχει μεταξύ της *ισοπέδωσης* της διαλέκτου και της *δημιουργίας κοινής* είναι το γεγονός ότι το φαινόμενο της ισοπέδωσης αφορά στην μείωση των γλωσσικών ποικιλιών εξαιτίας της γλωσσικής επαφής, ενώ αντίθετα η δημιουργία κοινής περιλαμβάνει τη δημιουργία μιας νέας γλωσσικής ποικιλίας που βασίζεται στη γλωσσική επαφή.

1.6.2 Το φαινόμενο της ισοπέδωσης στην Κυπριακή Διάλεκτο και το φαινόμενο της επικράτησης της Κυπριακής Κοινής

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως οι μεταβλητές της ποικιλίας των Κοκκινοχωριών που εξετάζονται στην παρούσα μελέτη αξιολογήθηκαν ως προς τη διαδικασία της ισοπέδωσης. Προτού παρουσιάσουμε τα αποτελέσματα της έρευνας και προτού συμπεράνουμε αν οι τέσσερις μεταβλητές που εξετάζονται υφίστανται ισοπέδωση, παραθέτουμε βασικά στοιχεία που αφορούν στη συγκεκριμένη γλωσσική διαδικασία, έτσι όπως λαμβάνει χώρα στην ΚΔ.

Με τον όρο *levelling* (ισοπέδωση ή ομαλοποίηση) εννοούμε την υποχώρηση ειδοποιών χαρακτηριστικών που παρατηρούνταν ανάμεσα στις τοπικές ποικιλίες μιας διαλέκτου.¹³ Η διαδικασία αυτή παρατηρείται σε περιπτώσεις που η γλωσσική κοινότητα, πέρα από τις επιμέρους ποικιλίες που περιλαμβάνει και αποτελούν το διαλεκτικό της συνεχές, είναι *κοινωνικά διγλωσσική* (*diglossic*). Σύμφωνα με τον ορισμό του Ferguson, «κοινωνική διγλωσσία είναι μια σχετικά σταθερή γλωσσική κατάσταση όπου, εκτός από τις βασικές διαλέκτους της γλώσσας (που μπορεί να περιλαμβάνουν και μια κυρίαρχη ποικιλία ή διάφορες τοπικές κυρίαρχες ποικιλίες), υπάρχει και μια αρκετά διαφορετική, αυστηρά κωδικοποιημένη (συχνά πιο περίπλοκη γραμματικά) υπερκείμενη ποικιλία, η οποία διαθέτει μεγάλη σε έκταση και σεβαστή γραμματεία, που προέρχεται είτε από παλαιότερη χρονική περίοδο είτε από μια άλλη γλωσσική κοινότητα, και η οποία μαθαίνεται κυρίως μέσα από την επίσημη εκπαίδευση και χρησιμοποιείται στις περισσότερες εκφάνσεις του γραπτού λόγου και της επίσημης

---

¹³ Η γλωσσική διαδικασία της ισοπέδωσης ή ομαλοποίησης (*levelling*), που παρατηρείται σήμερα στην ΚΚ, δεν είναι σύγχρονο φαινόμενο. Σύμφωνα με τον Bubenik, «στους ιστορικούς χρόνους, οι αρχαίες ελληνικές διάλεκτοι, υπέστησαν ομαλοποίηση ή ισοπέδωση, δηλαδή σημαντική μείωση της ποικιλομορφίας που τις χαρακτήριζε, γεγονός που οδήγησε στη διαμόρφωση μιας διδιαλεκτικής κοινής, από την οποία προέρχονται όλες οι σύγχρονες ποικιλίες της ελληνικής» (Bubenik, 2001: 259).

επικοινωνίας αλλά δεν χρησιμοποιείται από κανένα τμήμα του πληθυσμού στην καθημερινή επικοινωνία» (μετάφραση στο Τσιπλάκου & Χατζηιωάννου, 2010: 617).

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω και βάσει, επομένως, του ορισμού αυτού η ελληνόφωνη γλωσσική κοινότητα της Κύπρου είναι *κοινωνικά διγλωσσική* (diglossic) ή *διδιαλεκτική* (bilectal, Παραπανίου, 1998).¹⁴ Η υπερκείμενη ποικιλία είναι τα (πρότυπα) ελληνικά της Ελλάδας, η ΚΝΕ, ενώ η φυσική ποικιλία είναι η ΚΔ και οι διάφορες τοπικές ποικιλίες της (Τσιπλάκου & Χατζηιωάννου, 2010: 618, Τσιπλάκου κ.ά., 2006). Επομένως τα πιο πάνω στοιχεία ευνοούν την εκδήλωση της διγλωσσίας, η οποία μπορεί να οδηγήσει στην ισοπέδωση των επιμέρους τοπικών ποικιλιών της ΚΔ. Πιο κάτω αναφέρουμε τους λόγους που ωθούν στην εκδήλωση του levelling στην ΚΔ.

Το «μονοπώλιο» της κυρίαρχης ποικιλίας της ΚΝΕ τόσο στις εκπαιδευτικές βαθμίδες της Ελλάδας, όσο και από τα Μ.Μ.Ε. οδήγησε στην επικράτησή της «εις βάρος» των επιμέρους τοπικών ποικιλιών της σύγχρονης Νέας Ελληνικής. Το γεγονός αυτό, καθώς και μια σειρά από κοινωνικοϊστορικά κριτήρια, που ισχύουν στην ελληνόφωνη γλωσσική κοινότητα της Κύπρου, «επέτρεψαν» σε αρκετά μεγάλο βαθμό την επίδραση της ΚΝΕ σε φωνητικό, μορφολογικό και συντακτικό επίπεδο και στην ΚΔ και κατ' επέκταση την ισοπέδωση των επιμέρους χαρακτηριστικών των τοπικών ποικιλιών της ΚΔ και, εν τέλει, την επικράτηση της ΚΚ ως μιας «ενδιάμεσης» ποικιλίας (Τσιπλάκου κ.ά., 2006: 268).

Στα κοινωνικά/ κοινωνιογλωσσικά αίτια, που οδήγησαν στη δημιουργία μιας αστικής τοπικής ποικιλίας, προστίθεται το γεγονός ότι οι νέοι ομιλητές της ελληνόφωνης γλωσσικής κοινότητας της Κύπρου είναι σε θέση να λαμβάνουν αξιόλογα γλωσσικά ερεθίσματα και να τα ενσωματώνουν στη διάλεκτο. Τα αίτια αυτά οδήγησαν σε δομικές αλλαγές και συγκεκριμένα στην εκδήλωση της ισοπέδωσης των τοπικών ποικιλιών και της δημιουργίας της ΚΚ. Η πρώτη δομική αλλαγή που παρατηρείται είναι πως όλες οι ποικιλίες της σύγχρονης ΚΔ, συμπεριλαμβανομένης και της κυρίαρχης ποικιλίας της Μεσαορίας, χάνουν σπάνια ισόγλωσσα, ενώ ταυτόχρονα δομικές αλλαγές παρατηρούνται και στην ίδια την ποικιλία της ΚΚ (Τσιπλάκου κ.ά., 2006: 267 και Τσιπλάκου, 2009: 50).

---

¹⁴ Ο τελευταίος όρος είναι προβληματικός, καθώς μπορεί να θεωρηθεί ότι υποδηλώνει πλήρη φυσική κατάκτηση και των δύο ποικιλιών. Γι' αυτό και οι Rowe & Grohmann (2013) προτιμούν τον μάλλον παιγνιώδη όρο *bi-x*.

Ο Newton επισημαίνει χαρακτηριστικά παραδείγματα από διάφορες ποικιλίες της ΚΔ, όπου φαίνεται η ισοπέδωση ορισμένων φωνολογικών μεταβλητών ή και η απόδοσή τους με τα αντίστοιχα αλλόφωνα της ΚΚ, κάποια από τα οποία εξετάζονται και στην έρευνά μας. Συγκεκριμένα, σε φωνολογικό επίπεδο, παρατηρεί πως το τοπικό χειλικό [v] που εμφανίζεται σε λέξεις όπως ['noʎa] και αποτελεί χαρακτηριστικό τόσο των νότιων όσο και των δυτικών ποικιλιών της ΚΔ, αντικαθίσταται πλέον από το οδοντικό [ð] της ΚΚ και έτσι κυριαρχεί πια η μορφή ['ðoʎa]. Επίσης τα φωνολογικά χαρακτηριστικά που απαντούν στην περιοχή της Λάρνακας – Αμμοχώστου, όπως η εμφάνιση του [ç] σε περιπτώσεις όπως ['çelo] και ακόμη του [ç] στην περίπτωση του ['eçi], ισοπεδώνονται και αποδίδονται με τα [θ] και [ʃ] της κοινής, έχουμε δηλαδή τις παγκύπριες μορφές ['θelo] και ['eʃi] αντίστοιχα. Ο Newton υποστηρίζει πως ακόμα και η τοπική ποικιλία της Μεσαορίας υφίσταται ισοπέδωση, και αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός ότι ένα από τα συμπλέγματά του, το [tʰ], που απαντά σε λέξεις όπως [pɛtʰe'ros] αντικαθίσταται από το [θ:] της ΚΚ (Tsiplakou κ.ά., 2006: 268 και Tsiplakou, 2009: 52).¹⁵

Πέρα από τα πιο πάνω παραδείγματα που αποδεικνύουν την επίδραση της ΚΚ στις επιμέρους γεωγραφικές ποικιλίες, υπάρχουν στοιχεία που δείχνουν ότι τη διαδικασία της ισοπέδωσης υφίσταται και η ίδια η ΚΚ με επιδράσεις από την κυρίαρχη ΚΝΕ. Ένα παράδειγμα αυτής της επίδρασης αποτελεί η χρήση του περιφραστικού ρήματος του τύπου [ɛnna rkumun], το οποίο βασίζεται στο ανάλογο [θa er'xomun] της ΚΝΕ και συνεπώς ο περιορισμός των τύπων ['itan na rto] ή ['iʃen na rto] (Tsiplakou κ.ά., 2006: 268).

Η ισοπέδωση των χαρακτηριστικών των τοπικών ποικιλιών της ΚΔ και η δημιουργία της ΚΚ αποδεικνύεται και από άλλα, μη γλωσσολογικά στοιχεία. Οι φυσικοί (και όχι μόνο) ομιλητές της ΚΔ αγνοούν την ύπαρξη των δεκαοκτώ διαλεκτικών ζωνών, όπως ορίζονται από τον Κοντοσόπουλο (βλ. παραπάνω). Αυτό διαπιστώνεται από το γεγονός

---

¹⁵ Η ισοπέδωση λαμβάνει χώρα και στο επίπεδο της μορφολογίας και του λεξιλογίου, ωστόσο τα επίπεδα αυτά στην παρούσα μελέτη δεν εξετάζονται. Όσον αφορά στη μορφολογία, ενδεικτικά αναφέρουμε πως η ισοπέδωση μπορεί να γίνει αντιληπτή μέσα από το παράδειγμα του μορφήματος της κατάληξης του γ' προσώπου πληθυντικού του παρατατικού: το μόρφημα [-undasin] αντικαθίσταται από το επικρατέστερο [-undan], το ληκτικό μόρφημα που απαντά στην ΚΚ. Ακόμη και στο λεξιλόγιο μέσα από το παράδειγμα του ρήματος [vu'n:o] που απαντά στην τοπική ποικιλία της περιοχής Αμμοχώστου, αλλά τείνει να αντικατασταθεί από το ['sirno] ή το [pɛ'tas:o] της ΚΚ (βλ. Tsiplakou κ.ά., 2006: 268 και Tsiplakou, 2009: 53).

ότι, κυρίως οι ομιλητές που έχουν γεννηθεί μετά το 1974, δεν είναι σε θέση να εντοπίζουν ή να αναφέρουν τα επιμέρους χαρακτηριστικά της κάθε γεωγραφικής ποικιλίας. Πέραν τούτου, η μόνη, γι' αυτούς, ένδειξη που δηλώνει ότι πρόκειται για διαφορετική ποικιλία είναι ο επιτονισμός, που χαρακτηρίζει τους ομιλητές που ζουν στην Πάφο. Επίσης ο όρος *χωρκάτικα* χρησιμοποιείται πλέον για να χαρακτηρίσει το ανεπίσημο επίπεδο ύφους της ΚΚ που μπορεί να ομιλείται από οποιοδήποτε ομιλητή της ΚΔ, ανεξάρτητα πάντα από τη γεωγραφική του προέλευση (Tsiplakou κ.ά., 2006: 269). Πέρα από αυτό οι ίδιοι οι ομιλητές της ΚΔ, αποδίδουν, ανάλογα με την απόκλιση ως προς το ύφος που παρουσιάζουν οι διάφορες μορφές της ΚΚ από την ΚΝΕ, διαφορετική ονομασία. Έτσι οι ομιλητές πιστεύουν ότι παρουσιάζονται πέντε *επίπεδα ύφους* (registers) στο διαλεκτικό συνεχές· (α) τα *βαρετά κυπριακά* ή διαφορετικά τα *πολλά, τέλεια χωρκάτικα*, (β) τα *χωρκάτικα*, (γ) τα *σωστά, συσταρισμένα κυπριακά*, τα οποία διακρίνονται από (δ) τα *ευγενικά κυπριακά* που παρουσιάζουν σε μεγάλο βαθμό συγκλίσεις με την ΚΝΕ και τέλος (ε) τα *καλαμαρίστικα*, όρος που αποδίδει τη μορφή του ύφους που ταυτίζεται με την ΚΝΕ και συνεπώς δεν ανήκει στο διαλεκτικό συνεχές της ΚΔ (Tsiplakou κ.ά., 2006: 271). Τονίζουμε ωστόσο ότι η διαπίστωση αυτή αποτελεί μία υπόθεση που διατυπώθηκε με βάση απόψεις των ομιλητών και που μένει να αποδειχθεί (βλ. και Παπαρανίου & Sophocleous, 2009: 4).

Μια άλλη γλωσσική διαδικασία, που χαρακτηρίζεται ως επέκταση του levelling που παρατηρείται στην ΚΔ, είναι η δημιουργία κοινής (koineization). Η μεγάλη επίδραση της κυρίαρχης ΚΝΕ στην ΚΔ αποδεικνύεται από το γεγονός ότι στην ΚΔ απαντούν λέξεις με την ίδια φωνολογική και μορφολογική σημασία, χωρίς ωστόσο οι λέξεις αυτές να θεωρούνται επίσημες ή «καλαμαρίστικες», όπως για παράδειγμα οι όροι: [pr'osfiɣas] [ði'icisi], [nomar'cia] κ.λπ. Εκτός από αυτό στην ΚΚ απαντούν λέξεις που φωνολογικά και μορφολογικά «πληρούν όλες τις προϋποθέσεις» για να ανήκουν στην ΚΝΕ (π.χ. [afipire'to], ['pronia] κ.λπ.), χωρίς αυτό όμως να συμβαίνει (Tsiplakou κ.ά., 2006: 271).¹⁶ Τα δύο αυτά στοιχεία αποδεικνύουν τη μεγάλη επίδραση που ασκεί η ΚΝΕ στην ΚΚ,

---

¹⁶ Οι λέξεις αυτές χαρακτηρίζονται ως ψευδόφιλες. Ψευδόφιλες (ελληνική απόδοση των όρων *false friends* ή *faux amis*), σύμφωνα με τις Χατζοπούλου & Κατσογιάννου (2007), ονομάζονται οι λέξεις εκείνες που έχουν την ίδια ή παρόμοια φωνολογική μορφή σε δύο ή περισσότερες γλώσσες, αλλά διαφορετική σημασία σε κάθε μία από αυτές. Το φαινόμενο αυτό συνήθως αφορά διαφορετικές γλώσσες, στην περίπτωση αυτή ωστόσο πρόκειται για δύο ποικιλίες της ίδιας γλώσσας, την επίσημη και τη διαλεκτική, δηλαδή την ΚΝΕ και την ΚΔ, βλ. Χατζοπούλου & Κατσογιάννου, 2007.

εφόσον ένα μέρος του λεξιλογίου της ΚΝΕ ενσωματώνεται στην ΚΔ και χρησιμοποιείται δόκιμα, χωρίς να δημιουργεί παρανόηση ούτε στους ομιλητές της ΚΝΕ, ούτε στους ομιλητές της ΚΔ.

Ως προς το ζήτημα αυτό η έρευνα που διενεργήσαμε, εξέταζε, μεταξύ άλλων, κατά πόσο οι πιο επίσημες λέξεις της ΚΚ, οι λέξεις που έχουν δηλαδή την ίδια φωνολογική και μορφολογική απόδοση στην ΚΔ και στην ΚΝΕ, εμφανίζουν τα γλωσσικά φαινόμενα που εξετάζουμε, π.χ. ελέγξαμε αν η λέξη *θέατρο(ν)*, που απαντά με την ίδια μορφή και στην ΚΝΕ, μετατρέπει τον αρχικό φθόγγο [θ] σε [x] στο ίδιο ποσοστό που το μεταπρέπει η λέξη *θωρώ* «βλέπω» που δεν απαντά στην ΚΝΕ.

Ωστόσο, βάσει των αποτελεσμάτων της έρευνας θα παρατηρήσουμε και στη συνέχεια πως ορισμένοι πληροφορητές που έλαβαν μέρος -αλλά και από άλλες καταγεγραμμένες συνομιλίες με φυσικούς ομιλητές της ΚΔ- παρουσίαζαν ποικιλία στην ίδια την ομιλία τους, εφόσον σε περιπτώσεις που απαιτούσαν την απάντηση με την ίδια μεταβλητή, χρησιμοποιούσαν διαφορετικά ισόγλωσσα. Μπορούμε να δικαιολογήσουμε το πιο πάνω φαινόμενο, εάν βασιστούμε και στην άποψη των μελετητών που υποστηρίζει ότι στο φαινόμενο αυτό μπορούν να αποδοθούν δύο ερμηνείες: πρώτον, ότι ακόμα και ο ίδιος ο ομιλητής μπορεί να παρουσιάζει ποικιλία στην ομιλία του και δεύτερον, ότι ο ομιλητής «μετακινείται», από τη φυσική του ποικιλία, την ΚΚ, στην ΚΝΕ (τη μη φυσική).¹⁷ Αν δεχθούμε την πρώτη εκδοχή, τότε οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι στο διαλεκτικό συνεχές της ΚΔ περιλαμβάνεται ένα μεγάλο μέρος της μορφολογίας και της σύνταξης της ΚΝΕ. Η δεύτερη εκδοχή οδηγεί στο να θεωρήσουμε ότι ένα μεγάλο μέρος της ΚΝΕ μπορεί να χρησιμοποιείται εύστοχα και αποτελεσματικά από την ελληνόφωνη γλωσσική κοινότητα της Κύπρου, χωρίς ωστόσο η ΚΝΕ να είναι μέρος του διαλεκτικού συνεχούς της ΚΔ (Tsiplakou κ.ά., 2006:275). Εν γένει, υιοθετούμε την άποψη της Τσιπλάκου, η οποία αναφέρει ότι μεταξύ της ΚΝΕ και της ΚΔ παρατηρείται τόσο μεγάλη μείξη κωδίκων, με αποτέλεσμα να μην είμαστε σε θέση να κρίνουμε αν ο εκάστοτε ομιλητής παρουσιάζει όντως μείξη ή αν είναι πράγματι (γνήσια) μεικτή η γραμματική της ΚΚ (Tsiplakou, 2009: 54).

---

¹⁷ Εδώ παρατηρείται το φαινόμενο της *μείξης κωδίκων* (code – mixing), βλ. Tsiplakou, 2009.

1.7 Γράφεται η κυπριακή (κοινή);

Κλείνοντας το κεφάλαιο αυτό αναφέρουμε πως η ΚΚ δεν συναντάται στο γραπτό λόγο, αν και τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται μια προσπάθεια αποτύπωσης στην ΚΚ, πέρα από τα φολκλοριστικά συμφραζόμενα και το πεδίο της φαρσοκωμωδίας, και σε πιο «σοβαρές» δραματικές σειρές, καθώς και σε διηγήματα, πολιτικές αναλύσεις και σε ιστότοπους με πιο σύνθετα ζητήματα (Themistocleous, 2009: 473). Ωστόσο σύμφωνα με τον Παναγιωτίδη (2007) ο πραγματικός λόγος που τα κυπριακά δε γράφονται τόσο εκτενώς όσο θα ήταν δυνατόν είναι επειδή επικρατεί η αντίληψη ότι η χρήση της ΚΝΕ για τη γραπτή επικοινωνία είναι αρκετή. Το γεγονός αυτό, γενικώς, φαίνεται να λειτουργεί, ωστόσο στερεί από τον μέσο Ελληνοκύπριο τη δυνατότητα να εκφράζεται και γραπτώς στη μητρική γλωσσική ποικιλία του, με ό,τι συνέπειες μπορεί αυτό να έχει για τον γραμματισμό και την επαφή με τη γραφή και την ανάγνωση, είτε έντυπα είτε ηλεκτρονικώς.

Κεφάλαιο 2

Βιβλιογραφική ανασκόπηση των εξεταζόμενων μεταβλητών

2.1 Πρώτη μεταβλητή: Η χρήση του ουρανικού [ç] ή του ουρανοφατνιακού [ʃ]

Η πρώτη μεταβλητή που εξετάζουμε είναι αν παρατηρείται η μετατροπή του [ç] σε [ʃ] τόσο στην αρχή της λέξης, όσο και σε μεσοφωνηεντική θέση, από ομιλητές της περιοχής των Κοκκινοχωρίων, στον ίδιο βαθμό που παρατηρείται στην παγκύπρια κοινή.

Βάσει της παρατήρησης ορισμένων κλιτικών παραδειγμάτων τόσο ρημάτων όσο και ουσιαστικών, καταλήγουμε στο πρώτο συμπέρασμα, ότι ο γενικός κανόνας που ισχύει στην ΚΚ είναι πως οι φθόγγοι [ç] και [ʃ] εναλλάσσονται ανάλογα με το φωνήεν που ακολουθεί. Συγκεκριμένα αν το επόμενο φωνήεν είναι πρόσθιο, δηλαδή [e] και [i], το ουρανικό αλλόφωνο του /x/, το [ç] της ΚΝΕ, τρέπεται στο ουρανοφατνιακό [ʃ] της ΚΚ. Έτσι στο πρώτο πρόσωπο ενικού έχουμε τον τύπο ['ixa], ενώ στο δεύτερο τον τύπο ['ʃes], στην ονομαστική ενικού έχουμε τον τύπο ['tixos], ενώ στην ονομαστική πληθυντικού τον τύπο ['tiʃi] κ.λπ. Ωστόσο, υπάρχουν πολλές λέξεις της ΚΚ που δείχνουν ότι η προσθίωση μπορεί να λάβει χώρα και σε περιπτώσεις που το φωνήεν που έπεται του [x] είναι οπίσθιο ή κεντρικό. Αυτό αποδεικνύεται από τα πιο κάτω παραδείγματα: ['ʃalin], ['ʃonin] κ.λπ. Από την άλλη, μπορούμε να θεωρήσουμε ότι και σε αυτά τα παραδείγματα υπάρχει υποκείμενο [i], άρα δεν είναι αντικανονικά. Ωστόσο η προσθίωση δεν είναι ένας απόλυτα γενικεύσιμος κανόνας, εφόσον πολλές λέξεις

διατηρούν τον φθόγγο [ç], π.χ. ['stiči], ['çelin]¹⁸ κ.λπ. Επίσης, οι φθόγγοι [x] / [ç], τα αλλόφωνα του /x/, πολλές φορές εναλλάσσονται με το [θ] (Newton, 1972: 26).

2.2 Δεύτερη μεταβλητή: Η χρήση των φθόγγων [x] και [ç] στη θέση του [θ]

Γενικότερα, όπως επισημαίνει ο Newton, στις διάφορες ποικιλίες της ΚΔ παρατηρείται αντίθεση ανάμεσα στα οδοντικά και υπερωικά άηχα τριβόμενα. Ενώ η κυρίαρχη ποικιλία χρησιμοποιεί τον οδοντικό φθόγγο [θ] σε όρους όπως [e'reθanen], [θo'ro], ['θelo] κ.λπ., αντίθετα η ποικιλία των Κοκκινοχωρίων (αλλά και της ευρύτερης περιοχής της Ελεύθερης Αμμοχώστου και της Λάρνακας) αντικαθιστά τον κοινό φθόγγο [θ] με το υπερωικό [x] ή το ουρανικό [ç] ανάλογα με το περιβάλλον που ακολουθεί,¹⁹ οπότε τα πιο πάνω παραδείγματα μετατρέπονται σε [e'rexanen], [xo'ro] και ['çelo] αντίστοιχα. Ο Newton εξηγεί το φαινόμενο αυτό αναφέροντας πως η αντίθεση αυτή βασίζεται στο γεγονός ότι στην ΚΔ εν γένει, υπάρχει μόνο ελάχιστος αριθμός λέξεων που προφέρονται σταθερά με [θ]· είναι ελάχιστες οι λέξεις δηλαδή που απαντούν με τον ίδιο τρόπο στην ΚΝΕ και στην ΚΚ, όπως [θε'os], ['θelisi], ['θanatos] κ.λπ. Επιπρόσθετα ο Newton επισημαίνει πως είναι αδύνατο όλες οι λέξεις που στην ΚΝΕ ή στην ΚΚ αρχίζουν από [θ] να αντικαθίστανται με [x] ή [ç] στην ποικιλία των Κοκκινοχωρίων, εφόσον σε κάποιες περιπτώσεις θα άλλαζε εντελώς το νόημα της λέξης. Για να καταστήσει αντιληπτή τη θέση αυτή παραθέτει το παράδειγμα της λέξης ['θagos] που αποτελεί ελάχιστο ζεύγος με τη λέξη ['xagos], δύο λέξεις με εντελώς διαφορετική σημασία. Τέλος, ο μελετητής επισημαίνει πως υπάρχουν λέξεις όπως ['xagos] που απαντούν πάντα με [x], ενώ σε πολλές περιπτώσεις, υπάρχουν λέξεις όπως ['oɾniθa] ή ['oɾnixɑ], στις οποίες στην ποικιλία των Κοκκινοχωρίων τα φωνήματα [θ] και [x] εναλλάσσονται και η εμφάνισή τους είναι εντελώς τυχαία (Newton, 1972: 26). Η έρευνα που πραγματοποιήσαμε εξετάζει το φαινόμενο που αναλύουμε εδώ, ως προς τη διαδικασία της ισοπέδωσης, δηλαδή επιχειρεί να αναδείξει τις κοινωνικές ομάδες που έχουν ακόμη στο γλωσσικό ρεπερτόριό τους το φωνολογικό αυτό φαινόμενο.

---

¹⁸ «χέλι».

¹⁹ Οι φθόγγοι [x] και [ç] βρίσκονται σε συμπληρωματική κατανομή. Ο φθόγγος [ç] εμφανίζεται πριν από [e] και [i], ενώ ο φθόγγος [x] σε οποιοδήποτε άλλο περιβάλλον.

2.3 Τρίτη μεταβλητή: Η συμφωνοποίηση (hardening) του άτονου /i/ σε υπερωικό [k] ή ουρανικό [c], η μετατροπή του κλειστού συμφώνου που προηγείται του [k] ή [c] σε διαρκές ή η παράλειψη του συμφώνου από το παραγόμενο σύμπλεγμα

Στην ΚΔ παρατηρούνται ορισμένοι φωνοτακτικοί κανόνες που υποστηρίζεται πως είναι αποτέλεσμα συλλαβικών περιορισμών. Συγκεκριμένα στην ΚΔ, όπως και στην ΚΝΕ, το άτονο /i/ αποσυλλαβοποιείται όταν ακολουθεί ένα άλλο (τονισμένο) φωνήεν. Στη διάλεκτο, ωστόσο, ένα κλειστό [c] ή [k] εμφανίζεται απροσδόκητα μετά την αποσυλλαβοποίηση του /i/ (hardening). Ο γενικός κανόνας που προκύπτει είναι πως, όταν το προηγούμενο σύμφωνο είναι το [r], τότε εμφανίζεται το υπερωικό αλλόφωνο [k], ενώ σε όλες τις άλλες περιπτώσεις εμφανίζεται το ουρανικό αλλόφωνο [c].

Οι Τσιπλάκου και Παπανικόλα (2009: 1210) επισημαίνουν: «Η διαφορά, που παρατηρείται ως προς το πιο πάνω φαινόμενο, ανάμεσα στην ΚΝΕ και στην ΚΔ, είναι πως στην ΚΝΕ η συμφωνοποίηση του /i/ οδηγεί πάντοτε σε ένα διαρκές ουρανικό και ποτέ σε ένα κλειστό ουρανικό ή υπερωικό [c] / [k], όπως συμβαίνει στην ΚΔ. Παράλληλα στην ΚΔ λαμβάνουν χώρα οι δύο πιο κάτω επιπρόσθετες φωνολογικές διεργασίες: (α) Μπορεί να έχουμε μετατροπή του κλειστού συμφώνου που προηγείται του [c] / [k] σε διαρκές, ενώ ακόμα (β) μπορεί να έχουμε παράλειψη συμφώνου από το παραγόμενο σύμπλεγμα». Για να καταστήσουμε σαφείς τις δύο φωνολογικές διεργασίες που προκύπτουν από τη διαδικασία της συμφωνοποίησης/συνίζησης, παραθέτουμε δύο ενδεικτικά παραδείγματα:

ΚΝΕ	ΚΚ	διαλεκτικός τύπος
(1) /'matia/ μάτια	(α) /'maθca/	(β) /'maca/
(2) /aðerfia / αδέρφια	(α) /a'ðerfca/	(β) /a'ðerca/

Σημειώνουμε πως το φαινόμενο αυτό εξετάστηκε από διάφορες προσεγγίσεις. Επισημαίνουμε απλώς πως ο Harris υποστηρίζει πως η αποσυλλαβοποίηση του /i/ λαμβάνει χώρα όταν ένα μόνο σύμφωνο προηγείται του /i/.²⁰

Πέραν τούτου, η εμφάνιση του [c] και του [k] είναι απροσδόκητη, δεδομένου ενός περιορισμού, που ισχύει τόσο στην ΚΔ όσο και στην ΚΝΕ, ότι δηλαδή ένα ουρανικό στοιχείο, όπως είναι το [c], θα πρέπει να ακολουθείται από πρόσθια φωνήεντα [i] και [e], ενώ ένα υπερωικό στοιχείο, σε αυτήν την περίπτωση το [k], θα πρέπει να ακολουθείται από τα κεντρικά και οπίσθια φωνήεντα [a], [o] και [u]. Επομένως, βάσει του περιορισμού αυτού κανονικά θα έπρεπε να έχουμε:

(3) */θko/

(4) */tra'uθka/

(5) */pku/

Επιπρόσθετα σημειώνουμε πως η αναμενόμενη εμφάνιση ουρανικού ή υπερωικού ανάλογα με το φωνήεν που έπεται ισχύει μόνο σε περιπτώσεις μετατροπής τριβομένου συμφώνου σε κλειστό -όπως οι παρακάτω,

(6) /'erkume/ < /'erxome/

(7) /'ercese/.²¹

---

²⁰ Αυτό συμβαίνει εξαιτίας ενός ανεξάρτητου κανόνα της ΚΔ που περιορίζει την έμβαση σε δύο στοιχεία. Το δεύτερο παράδειγμα που παραθέσαμε πιο πάνω, δεν αναιρεί τον κανόνα αυτό. Στην λέξη /a'derfca/ παρατηρείται επιπλέον σίγηση του [f] εξ ου και στην ΚΚ έχουμε /a'derka/ και όχι /a'derka], όπως στα [psarka] (πρβλ. τον κανόνα που αναφέραμε παραπάνω, ότι μετά το [r] εμφανίζεται το υπερωικό αλλόφωνο). Το φαινόμενο αυτό ονομάζεται *αδιαφάνεια*, (opacity Τσιπλάκου & Παπανικόλα, 2009: 1215, Coutsougera, 2002 και Malikouti - Drachman, 2001, Malikouti - Drachman, 2003).

²¹ Επιπρόσθετα, οι Τσιπλάκου και Παπανικόλα (2009: 1216) παρατήρησαν πως το κλειστό [k] / [c] παραλείπεται υποχρεωτικά σε μια μεγάλη κατηγορία ονοματικών συνθέτων. Η παράλειψη του [k] / [c] συνδυάζεται, απροσδόκητα, με υποχρεωτικό τονισμό στην προπαραλήγουσα. Έχουμε, δηλαδή: /xo'rafca//paλ:oxo'rafca/ αλλά /paλ:oxo'rafca/* /paλ:oxo'rafca/ Το ίδιο ισχύει και για την ΚΝΕ: /xo'rafca//paλoxo'rafca//paλoxo'rafca/ * /paλoxo'rafca/. Οι Τσιπλάκου και Παπανικόλα (2009: 1219) ερμήνευσαν το φαινόμενο αυτό με βάση το γεγονός ότι σύνθετα όπως τα /paλoxo'rafca/ < /paλoxo'rafca/ έχουν τη μορφολογική δομή [[[θέμα] ο [θέμα]] ο], όπου το πρώτο [o] είναι το συνδετικό φωνήεν και το δεύτερο το κλιτικό μόρφημα: τα σύνθετα αυτά τονίζονται στην προπαραλήγουσα. Αντίθετα, σε σύνθετα όπως τα paλoxo'rafi > paλoxo'rafca έχουμε διατήρηση του αρχικού τόνου (stress preservation), όπως φαίνεται από

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, στην ΚΚ λαμβάνει χώρα μια επιπρόσθετη φωνολογική διαδικασία, η παράλειψη από το παραγόμενο σύμπλεγμα του κλειστού συμφώνου που προηγείται του [k] ή [c]. Το φαινόμενο αυτό η παρούσα έρευνα δεν επιχειρεί να το αναλύσει εκτενώς φωνολογικά, αλλά αντίθετα να εξετάσει αν χρησιμοποιείται σήμερα στην καθημερινή προφορική ομιλία της γλωσσικής κοινότητας των Κοκκινοχωρίων και αν ναι, από ποιες κοινωνικές ομάδες της γλωσσικής αυτής κοινότητας. Με την έρευνα αυτή επιχειρούμε να δούμε αν οι Κοκκινοχωριάτες χρησιμοποιούν λέξεις όπως *παικιά* [pe'ca] ή *παιθκιά* [pe'θca], *ακιέβαστοι* [a'cevasti] ή *αθκιέβαστοι* [a'θcevasti], *σπικιού* [spi'cu] ή *σπιθκιού* [spi'θcu] κ.λπ.

2.4 Τέταρτη μεταβλητή: Η απώλεια της γενικής πληθυντικού και η μορφολογική απόδοσή της με αιτιατική πληθυντικού

Οι περισσότεροι μελετητές (όπως Newton, 1972, Συμεωνίδης, 2006) υποστηρίζουν ότι η απώλεια της γενικής πληθυντικού στην ΚΔ παρατηρείται μόνο στο κλιτικό παράδειγμα των αρσενικών ονομάτων, οι Sitaridou και Terkourafi ωστόσο επισημαίνουν πως τα αποτελέσματα της έρευνάς τους απέδειξαν πως το φαινόμενο επεκτάθηκε και στα θηλυκά ουσιαστικά, κατά απροσδόκητο τρόπο, όχι όμως και στα ουδέτερα (Sitaridou & Terkourafi, 2009: 170). Εν γένει, η γενική αντικαθίσταται από την αιτιατική πληθυντικού, πτώση που είναι πολύ πιο εύχρηστη γενικά σε ολόκληρη την ελληνική γλώσσα (Συμεωνίδης, 2006: 197).

Σύμφωνα με τις Sitaridou και Terkourafi το φαινόμενο αυτό απαντά για πρώτη φορά στις *Ασσίζες*, στη μετάφραση δηλαδή των νόμων των Λουζινιανών στην ελληνική και

την αντιγραμματοκτικότητα των */ραλο'χοραφι/ > */ραλο'χοραφca/. Εξακολουθούμε επομένως να χρειαζόμαστε μια ανεξάρτητη εξήγηση για τις μορφοφωολογικές διαφορές ανάμεσα στα /ραλο'χοραφο/ > /ραλο'χοραφα/ και /ραλοχο'ραφι/ > /ραλοχο'ραφca/ (ΚΝΕ) ή /ραλ:οχο'ραφca/ (ΚΚ). Οι ερευνήτριες με την εξήγηση αυτή ερμηνεύουν και την εμφάνιση των [k] / [c] σε φωνολογικά απροσδόκητα περιβάλλοντα στην ΚΚ (Τσιπλάκου & Παπανικόλα, 2009: 1219). Οι ερευνήτριες εξήγησαν το φαινόμενο αυτό μορφολογικά.

μπορεί να θεωρηθεί ως ένα από τα πρώτα ισόγλωσσα που διαχωρίζουν την ΚΔ από τις άλλες διαλέκτους (Sitaridou & Terkourafi, 2009: 167). Στα κείμενα των *Ασσιζών* παρατηρείται αντικατάσταση της γενικής πληθυντικού αρσενικού γένους ουσιαστικών από την αιτιατική, σε περιπτώσεις μάλιστα που ο αρχικός συντακτικός ρόλος της γενικής είναι γενική κτητική, γενική υποκειμενική ή ακόμα και έμμεσο αντικείμενο. Παρόμοιες περιπτώσεις αντικατάστασης της γενικής πληθυντικού αρσενικού γένους από την αιτιατική πτώση απαντούν και σε άλλα σύγχρονα των *Ασσιζών* κείμενα, όπως στο *Χρονικό* του Λεόντιου Μαχαιρά και στη συνέχεια του από τον Γεώργιο Βουστρώνιο. Σύμφωνα με τον Χατζηγιάννου, στις *Ασσιζες* οι περιπτώσεις στις οποίες απαντά η γενική είναι μόνο μετά από πρόθεση, μετά από αριθμητικό και μετά από αντωνυμία (Sitaridou & Terkourafi, 2009: 167).

Ωστόσο διαφορετική εκδοχή για την χρονολογική εμφάνιση του φαινομένου δίνει ο Markopoulos (2010). Σύμφωνα με τον μελετητή το φαινόμενο εμφανίζεται για πρώτη φορά πριν από τη μεσαιωνική περίοδο. Η γλωσσική επαφή μεταξύ των ομιλητών της κυπριακής και της γαλλικής κατά τη μεσαιωνική περίοδο είναι πιθανόν να διευκόλυne την μεταφορά του φαινομένου από την γαλλική στην κυπριακή, αλλά δεν αποτέλεσε τη βασική αιτία για την εκδήλωση του φαινομένου στην κυπριακή. Ο Markopoulos επισημαίνει πως υπάρχουν στοιχεία που δηλώνουν πως το φαινόμενο στην κυπριακή εμφανίζεται σε επιγραφές από την Αίγυπτο, την Μέση Ανατολή και τη Νότια Ρωσία. Επιπρόσθετα η μορφοσυντακτική προέλευση του φαινομένου οφείλεται στη λειτουργική αλληλεπίδραση μεταξύ των πλάγιων πτώσεων, που απαντά στην ύστερη Ρωμαϊκή – πρώιμη Βυζαντινή περίοδο και οφείλεται στη φωνολογική μεταβίβαση του φαινομένου στο κλιτικό παράδειγμα των ονομάτων (Markopoulos, 2010: 89).

Στη σύγχρονη ΚΔ επισημαίνεται πως η γενική πληθυντικού αρσενικού γένους έχει εξαφανιστεί από τους περισσότερους –και όχι από όλους- τύπους της διαλέκτου (Sitaridou & Terkourafi, αδημ.). Συγκεκριμένα υπάρχουν δύο περιπτώσεις στις οποίες μπορεί να χρησιμοποιηθεί λεξική ονοματική φράση με γενική: (α) με κάποιες λόγιας προέλευσης προθέσεις (π.χ. *λόγω*, *εξαιτίας* κ.λπ.) και (β) με σύνθετες προθέσεις που έχουν και εναλλακτική σύνταξη με κλιτικό σε γενική (π.χ. *μπροστά στο Γιάννη*, *μπροστά του* Sitaridou & Terkourafi, αδημ.). Σύμφωνα με τις Sitaridou και Terkourafi η απουσία της χρήσης της γενικής πληθυντικού, που ήδη άρχισε να εμφανίζεται από τα μεσαιωνικά κείμενα, οφείλεται αρχικά στον συγκρητισμό, κατά τον οποίο

συγχωνεύθηκε η πρωτοινδοευρωπαϊκή γενική και η αφαιρετική σε μία πτώση, την αρχαία γενική. Η αδυναμία της χρήσης της γενικής πληθυντικού του αρσενικού γένους στα μεσαιωνικά κείμενα φαίνεται από το γεγονός ότι η αντωνυμία ως έμμεσο αντικείμενο σε κάποιες περιπτώσεις που απαιτείται η γενική πτώση, δηλώνεται με αιτιατική, όπως συμβαίνει δηλαδή και στις βόρειες νεοελληνικές ποικιλίες. Όπως επισημαίνουν οι ίδιες ερευνήτριες, γενικά η γενική πληθυντικού του αρσενικού γένους στην ΚΝΕ καθώς και σε ποικιλίες της, όπως τα ποντιακά, η καππαδοκική, η γκρίκο και οι βόρειες νεοελληνικές ποικιλίες υπάρχει, αλλά δεν είναι τόσο διαδεδομένη η χρήση της (Sitaridou & Terkourafi, αδημ.).

Αρκετοί μελετητές επιχειρήσαν να εξηγήσουν το φαινόμενο που εξετάζουμε. Ο Beaudouin υποστηρίζει ότι από τον πληθυντικό τους της κτητικής αντωνυμίας του (της, του), το άρθρο των, που περιέπεσε σε αχρηστία, αντικαταστάθηκε από το τους. Από το άρθρο το φαινόμενο αυτό επεκτάθηκε και στα ονόματα (αναφορά στον Συμεωνίδη, 2006: 197). Κατά τον Συμεωνίδη, στα μεσαιωνικά κείμενα της διαλέκτου υπάρχουν ακόμη κάποια δείγματα της χρήσης της παλιάς γενικής πληθυντικού των, που είναι όμως ήδη περιορισμένα και έχουν παραχωρήσει τη θέση τους στην αιτιατική, που γίνεται γενικός κανόνας (π.χ. τα χέργια τους πατέρες, ο ποδεστάς τους Γενουβίους). Ο Συμεωνίδης επισημαίνει επίσης ότι η χρήση της νέας αυτής αιτιατικής εντυπωσιάζει ακόμη περισσότερο, όταν συνδυάζεται με την κλασική γενική, όπως για παράδειγμα με τη γενική ουσιαστικών ή επιθέτων θηλυκού γένους (το δίκαιον τους ανθρώπους και των γυναικών) ή σε συνδυασμό με γενική ενικού (ενώπιον του ιερέως... και ενώπιον ετέρους ανθρώπους, Συμεωνίδης, 2006: 197).

Ο Hadjioannou (1988: 66) επιχειρεί να εξηγήσει το φαινόμενο αυτό που παρουσιάζεται τόσο στη μεσαιωνική, όσο και στη σύγχρονη κυπριακή. Συγκεκριμένα ο μελετητής υποστηρίζει ότι η απώλεια της γενικής πληθυντικού του αρσενικού γένους οφείλεται στο γραμματικό φαινόμενο της αναλογίας και μπορεί να ερμηνευθεί ως «επιμήκυνση» της γενικής ενικού (του) κατά ένα -ς (τους), με το οποίο δηλώνεται ο πληθυντικός. Την ίδια άποψη έχει και ο (Μενάρδος, 1896/1969: 33). Το φαινόμενο αυτό εμφανίστηκε σε ουσιαστικά της β' κλίσης (που λήγουν σε -ος) και ακολούθως εξαπλώθηκε σε όλες τις κλίσεις. Μια άλλη ερμηνεία που προτείνει ο Χατζηγιωάννου είναι ότι η γενική αντικαθίσταται από την αιτιατική λόγω της επίδρασης που δέχθηκε από την κτητική αντωνυμία τους. Για να καταστήσει σαφή την άποψη αυτή ο Χατζηγιωάννου παραθέτει

το ακόλουθο παράδειγμα κατά το *το ένδυμάν τους* (γενική κτητική) λέχθηκε και το *ένδυμαν τους μοναχούς*. Επισημαίνει όμως ότι και πάλι η κτητική αντωνυμία *τους* (αντί των < αυτών) προήλθε από τη γενική ενικού *του* με την προσθήκη ενός -ς (Hadjioannou, 1988: 208).

Ο Συμεωνίδης διαφωνεί με την άποψη του Χατζηιωάννου και υποστηρίζει πως η κτητική αντωνυμία *τους* (αντί των < αυτών) προήλθε από την αιτιατική *αυτούς*, οπότε και σ' αυτή την περίπτωση έχουμε αρχικά χρήση της αιτιατικής αντί γενικής, όπως δηλαδή ακριβώς συμβαίνει και στην ΚΔ. Επισημαίνει επίσης ότι γενικότερα στην ΚΝΕ η γενική τόσο του ενικού όσο και ιδιαίτερα του πληθυντικού εμφανίζει από παλιά την τάση να αντικαθίσταται από εμπρόθετο προσδιορισμό π.χ. *το κλειδί από την πόρτα*. Ακόμη ο ίδιος μελετητής υποστηρίζει ότι στο *το ένδυμαν τους μοναχούς* δεν είναι δυνατόν να παρατηρείται συντόμευση από μια προγενέστερη φάση *το ένδυμαν απ' τους μοναχούς*. Αντίθετα εκφέρει την άποψη πως η γενική των *μοναχών*, των *Σαρακηνών* ήταν αρκετά λόγια και την απέφευγε η λαϊκή γλώσσα. Ωστόσο ο Συμεωνίδης δεν εξηγεί γιατί συμβαίνει αυτό μόνο στα αρσενικά και ειδικά στα δευτερόκλιτα αρσενικά ονόματα. Ακόμη επισημαίνει πως μετά τον κατάργηση της αρχαίας δοτικής, τη λειτουργία της ανέλαβε είτε η αιτιατική όπως λόγου χάρη στις βόρειες νεοελληνικές ποικιλίες, που απαντά η σύνταξη *με έδωσε*, είτε η γενική, λόγου χάρη *μου έδωσε*, που απαντά στις νότιες ποικιλίες (Συμεωνίδης, 2006: 246).

Οι παραπάνω αναλύσεις, που ουσιαστικά αντιμετωπίζουν τη γενική σε -ους ως εσωτερική, ενδογλωσσική εξέλιξη, διαφέρουν από την άποψη των Sitaridou & Terkourafi (2009), σύμφωνα με την οποία για να εμφανιστεί το φαινόμενο αυτό επέδρασαν ιστορικές και γλωσσικές παράμετροι, που ξεκινούν ήδη από την περίοδο της Φραγκοκρατίας στην Κύπρο. Οι Λουζινιανοί έφθασαν στην Κύπρο τον 12^ο αι. μ.Χ., μετά από ένα διάστημα παραμονής τους στους Αγίους Τόπους. Στους Αγίους Τόπους βρίσκονταν Γάλλοι από διάφορα μέρη της μητροπολιτικής Γαλλίας, πράγμα που οδήγησε στη συνύπαρξη και στη μείξη διαφόρων ποικιλιών της γαλλικής γλώσσας. Αυτό συνεχίστηκε και με την άφιξή τους στην Κύπρο, πράγμα που επηρέασε την καθομιλουμένη ΚΔ. Κατά την περίοδο της Φραγκοκρατίας που διαρκεί στην Κύπρο από τον 12^ο - 16^ο αι. μ.Χ., η ΚΔ επηρεάζεται συνεχώς από τη γαλλική γλώσσα και ήδη από τα μέσα της λουζινιανικής κυριαρχίας στην Κύπρο, εμφανίστηκε η μεσαιωνική ΚΚ, η οποία

δέχτηκε επίδραση από την ποικιλία που μιλούσε η φραγκική αριστοκρατία.²² Η επίδραση αυτή οδήγησε και στην απώλεια της γενικής πληθυντικού από το αρσενικό κλιτικό παράδειγμα, φαινόμενο που μπορεί να θεωρηθεί ως απλοποίηση, που παραπέμπει στην αναδιοργάνωση των γραμματικών κατηγοριών μέσα από τη διαδικασία της οικονομίας και της συμμετρίας (Sitaridou & Terkourafi, 2009: 167). Η επίδραση της γαλλικής στην ΚΔ σε αυτή την περίπτωση δεν θεωρείται απίθανη, εφόσον στη μεσαιωνική γαλλική παρουσιάζεται το *-s*, που δεν έχει σιγηθεί, όπως συμβαίνει στη σύγχρονη γαλλική, ως επίθημα που δηλώνει συλλήβδην τις πλάγιες πτώσεις, άρα και γενική και αιτιατική.

Στην επίδραση της παλαιάς γαλλικής γλώσσας στην ΚΔ ανάγει την απώλεια της γενικής πτώσης και ο Papadopoulos (1983: 217). Συγκεκριμένα θεωρεί ότι η απώλεια της γενικής πληθυντικού του αρσενικού γένους οφείλεται στη λανθασμένη απόδοση ή ερμηνεία - στην κυπριακή διάλεκτο- του γαλλικού οριστικού άρθρου *des* από το κείμενο με διοικητικό περιεχόμενο *Livre des Remembrances*, που τοποθετείται στα τελευταία χρόνια των Λουζινιανών. Σύμφωνα με το μελετητή η γαλλική δεν παρέχει καμία ένδειξη αν το οριστικό άρθρο *des* μεταφράζεται ως *των* ή *τους* στην ελληνική, εξ ου και περιπτώσεις όπως

(8) *s' ils sont parèques des autres*
αν είναι σκλάβοι των άλλων

που μεταφράστηκαν ως

(9) *ανε παρικι αλούς*
αν είναι σκλάβοι άλλους

(*Livre des Remembrances*, 5, 3, 2,

αναφορά σε Sitaridou & Terkourafi, 2009: 170).

---

²² Ο Papadopoulos (1983: 217) προσθέτει μάλιστα πως η απώλεια της γενικής στα μεσαιωνικά κυπριακά κείμενα παραλληλίζεται με την απώλεια πτώσης που παρατηρείται στο *Χρονικό του Μορέως*, Πελοποννησιακό κείμενο. Η παλαιά γαλλική διάλεκτος επέδρασε και στη διάλεκτο της Πελοποννήσου, γεγονός που ενισχύει την άποψη του Παπαδόπουλου, ο οποίος υποστηρίζει ότι η απώλεια της γενικής οφείλεται στην αλληλεπίδραση της κυπριακής με την μεσαιωνική γαλλική επί Λουζινιανών. Από την άλλη, δεν παρατηρείται απώλεια της γενικής πτώσης στα κρητικά κείμενα και το γεγονός αυτό αποτελεί ακόμα ένα στοιχείο που ενισχύει την άποψη του Παπαδόπουλου. Οι βενετικές ποικιλίες που επέδρασαν πάνω στην κρητική διάλεκτο δεν έχουν σύστημα πτώσεων την περίοδο αυτή, αλλά αντίθετα πτώσεις παρουσιάζουν μόνο οι γαλλο-ρωμανικές ποικιλίες (βλ. Sitaridou & Terkourafi, 2009: 174).

Ο Παπαδόπουλος υποστηρίζει επίσης ότι επί Φραγκοκρατίας το τελικό -s της μεσαιωνικής γαλλικής διαλέκτου δεν είχε ακόμη σιγηθεί, ενώ ταυτόχρονα το τελικό -n [n] της ΚΔ ήταν φωνητικά αφομοιωμένο και δεν δηλωνόταν στον γραπτό λόγο στην ΚΔ. Τα στοιχεία αυτά ευνοούν τη χρήση της αιτιατικής και όχι της γενικής στον προφορικό λόγο (Papadopoulos, 1983: 226).

Ο Παπασταύρου (2000: 127) υποστηρίζει πως η χρήση της αιτιατικής στη θέση της αναμενόμενης γενικής πληθυντικού, που πρωτοεμφανίζεται στα μεσαιωνικά κείμενα της διαλέκτου, συνεχίστηκε στην κυπριακή λαϊκή ποίηση στους διαλεκτικούς ποιητές όπως στον Μιχαηλίδη, Λιπέρτη κ.ά. και είναι ζωντανή μέχρι και σήμερα, εφόσον εμφανίζεται πολύ συχνά ακόμη και στον γραπτό λόγο των μεγαλύτερων σε ηλικία Κυπρίων.

Ο Newton παραθέτει το κλιτικό παράδειγμα αρσενικών βαρύτονων και οξύτονων ουσιαστικών που λήγουν σε -ος, όπως για παράδειγμα *ο άππαρος, ο βοσκός*, αρσενικών ουσιαστικών που λήγουν σε -ας (οξύτονων και βαρύτονων π.χ. *ο παπάς, ο χειμώνας*), καθώς επίσης και αρσενικών ουσιαστικών που λήγουν σε -ες, -ους, -ης (π.χ. *ο καφές, ο παππούς, ο μάντης*). Για όλα τα πιο πάνω παραδείγματα καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η γενική πληθυντικού είναι όμοια με την αιτιατική πληθυντικού (Newton, 1972: 45, 57).

Έπειτα παραθέτει το κλιτικό παράδειγμα των θηλυκών ουσιαστικών *η όρνιθα, η τσαέρα, η πεττερά, η κοτζιάκαρη, η κκελέ και η καττού*, όπου σε αντίθεση με τα αρσενικά ουσιαστικά, η γενική και η αιτιατική πληθυντικού δεν είναι όμοιες. Η γενική πληθυντικού λήγει σε -ων, ενώ η αιτιατική πληθυντικού σε -ες. Το ίδιο συμπέρασμα που προκύπτει για τα θηλυκά, προκύπτει και για τα ουδέτερα, εφόσον με την κλίση των ουδέτερων ουσιαστικών *το λαμπρόν, το κόσσινον, το γέλιον, το τσιαττάλιν, το ψουμίν, το σιέριν, το πόιν και το όνομα*, βλέπουμε πως η γενική πληθυντικού λήγει σε -ων, ενώ η αιτιατική πληθυντικού σε -α (Newton, 1972: 46).

Όσον αφορά στα επίθετα, ο Newton παρουσιάζει τα επίθετα *ο κακός, ο όμορφος, ο πλατύς και ο μιτσής* και στα τρία γένη. Με βάση αυτά τα κλιτικά παραδείγματα μόνο στο αρσενικό γένος η γενική και η αιτιατική πληθυντικού είναι όμοιες (Newton, 1972: 58).

Βάσει των πιο πάνω μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι ο Newton υποστηρίζει πως μόνο τα αρσενικά ουσιαστικά και επίθετα οποιασδήποτε κατάληξης,

παρουσιάζουν την ίδια γενική και αιτιατική πληθυντικού, αν και ο ίδιος ο μελετητής επισημαίνει πως η χρήση της γενικής πληθυντικού είναι πολύ σπάνια σε οποιοδήποτε γένος (Newton, 1972: 58). Αντίθετα, οι Sitaridou και Terkourafi έχουν συλλέξει προκαταρκτικά δεδομένα που δείχνουν ότι έχουμε μεταφορά του φαινομένου στα θηλυκά ονόματα, την οποία αποδίδουν στη διαδικασία της αναλογίας (Sitaridou & Terkourafi, 2009: 168).²³ Την υπόθεση αυτή θα εξετάσουμε στην εργασία αυτή.

---

²³ Ένα ερώτημα που προκύπτει είναι επίσης γιατί το φαινόμενο αυτό δεν μεταφέρεται και στον ενικό.

Κεφάλαιο 3

Μεθοδολογία έρευνας

3.1 Ερευνητικά εργαλεία και παράγοντες που επηρέασαν την έρευνα

3.1.1 Επιλογή καταλληλότερης μεθόδου

Το βασικό εργαλείο για την έρευνα ήταν η μέθοδος των στοχευμένων συνεντεύξεων με σκοπό την συναγωγή (elicitation) γλωσσικών δεδομένων με τη μορφή κρίσεων (judgements) υποβοηθούμενων από γραπτό ερωτηματολόγιο. Το ερωτηματολόγιο περιελάμβανε σύντομες ιστορίες, τις οποίες διάβαζε η ερευνήτρια και έτσι έδινε την ευκαιρία στον πληροφορητή να δώσει από μόνος του την απάντηση χωρίς να έχει να επιλέξει από κάποιες προτεινόμενες απαντήσεις. Με τη μέθοδο αυτή μπορεί ο ερευνητής να εξετάζει διάφορες μεταβλητές ταυτόχρονα ή να εξετάζει μία μόνο μεταβλητή διατηρώντας τους άλλους εξωγλωσσικούς παράγοντες σταθερούς (Cornips & Poletto, 2005: 939). Η μέθοδος αυτή δεν παρέχει μόνο μια απλή περιγραφική παρουσίαση των γλωσσικών φαινομένων, αλλά αντίθετα προσφέρει βαθύτερη κατανόηση της ομιλίας των πληροφορητών, ενώ ταυτόχρονα δίνει τη δυνατότητα στον ερευνητή να ανακαλύψει πως κάθε πληροφορητής μιλά τελικά τη δική του «γλώσσα», η οποία διαφέρει πολλές φορές από την ομιλία των υπολοίπων. Αυτό ισχύει ακόμα και για άτομα που έχουν μεγαλώσει ή εκπαιδευθεί στο ίδιο περιβάλλον την ίδια χρονική περίοδο (Cornips & Poletto, 2005: 940). Πέρα από τα πιο πάνω, μέσα από την μέθοδο των στοχευμένων συνεντεύξεων, οι ερωτήσεις που αφορούν άμεσα στα γλωσσικά φαινόμενα μπορούν να αποσπάσουν περισσότερες και συγκεκριμένες πληροφορίες από τους ομιλητές για το φαινόμενο που εξετάζεται κάθε φορά, ενώ ταυτόχρονα ο

ομιλητής δίνει πιο πρόθυμα απαντήσεις, πράγμα που δεν συμβαίνει με τη συλλογή δεδομένων μέσα από τον αυθόρμητο λόγο. Οι στοχευμένες συνεντεύξεις προσφέρουν ακόμη τη δυνατότητα παρατήρησης των αντιδράσεων των πληροφορητών σε κάποιους γλωσσικούς τύπους ή φράσεις που απαντούν σπάνια και ως εκ τούτου δεν θα μπορούσαν να εμφανιστούν στον αυθόρμητο λόγο (Cornips & Poletto, 2005: 941). Τέλος, με τη μέθοδο αυτή μπορούμε να επικεντρωθούμε στο γλωσσικό φαινόμενο που εξετάζεται, πράγμα που δεν το επιτρέπει η συλλογή δεδομένων από αυθόρμητο λόγο (Cornips & Poletto, 2005: 941).

Η έρευνά μας έκρινε πως η κοινωνιογλωσσολογική συνέντευξη, η μέθοδος που είναι γνωστή στη βιβλιογραφία ως “the sociolinguistic interview” (Becker, 2013: 91) και χρησιμοποιείται για την συλλογή παρόμοιου τύπου δεδομένων με αυτά που ζητά η έρευνά μας, παρουσίαζε κάποια μειονεκτήματα στην προκειμένη περίπτωση. Η μέθοδος αυτή επινοήθηκε το 1966 από τον Labov και ορίζεται ως η ελεγχόμενη συζήτηση που σκοπό έχει να αποσπάσει ένα ευρύ φάσμα πληροφοριών από την ομιλία ενός μεμονωμένου ομιλητή. Κατά τη διάρκεια της επεξεργασίας των πληροφοριών αυτών, δημιουργείται μια εικόνα για τον τρόπο ομιλίας του εκάστοτε ομιλητή (Becker, 2013: 92). Η κοινωνιογλωσσολογική συνέντευξη, όπως επισημαίνει η βιβλιογραφία, παρά τη γενικά μεγάλη χρησιμότητά της, μπορεί να παρουσιάσει προβλήματα όσον αφορά τον υποτιθέμενο «αυθορητισμό» του λόγου, αλλά και να παράσχει στον ερευνητή άσχετα και λίγα δεδομένα, ειδικά όσον αφορά τις μορφοσυντακτικές μεταβλητές. Ταυτόχρονα χαρακτηρίζεται ως μια χρονοβόρα μέθοδος.

Το ερωτηματολόγιο της έρευνάς μας αποτελείτο από δύο μέρη. Το πρώτο περιελάμβανε δεκαοκτώ ερωτήσεις, οι οποίες έλεγχαν τις τρεις πρώτες μεταβλητές που παρουσιάστηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο, ενώ το δεύτερο μέρος έλεγχε τη μεταβλητή που αφορά στην απώλεια της γενικής πληθυντικού και τη μορφολογική απόδοσή της με την αιτιατική πληθυντικού.

Ειδικότερα, το πρώτο μέρος περιελάμβανε σύντομες ιστορίες, τις οποίες διάβαζε η ερευνήτρια στον πληροφορητή (βλ. Παράρτημα). Μέσα από τις ιστορίες αυτές δινόταν η ευκαιρία στον πληροφορητή να δώσει από μόνος του την απάντηση χωρίς να έχει να επιλέξει από τις προτεινόμενες απαντήσεις, εφόσον η επιλογή ήταν μια μέθοδος που θα επηρέαζε ενδεχομένως την απάντηση που θα έδινε. Επίσης η μορφή των σύντομων

ιστοριών απέκλειε τις ερωτήσεις του τύπου «Χρησιμοποιείτε την φράση...;», στις οποίες ενδεχομένως ο πληροφορητής να έδινε απάντηση ανάλογα με το τι θα οδηγούσε στο να σχηματίζεται καλύτερη εντύπωση για τον εαυτό του. Έχοντας κατά νου τα πιο πάνω δεδομένα, η αφήγηση σύντομων ιστοριών από την ερευνήτρια που θα οδηγούσε κατόπιν στην απάντηση από τον πληροφορητή κρίθηκε ως η πιο κατάλληλη μέθοδος.

Ωστόσο η μέθοδος αυτή δεν έλυσε το πρόβλημα που πρώτος ο Labov, το 1972, ονόμασε *παράδοξο του παρατηρητή* (observer's paradox) σύμφωνα με το οποίο «η γλωσσολογική έρευνα που διεξάγεται σε μια γλωσσική κοινότητα θα πρέπει να ανακαλύπτει πώς μιλούν οι άνθρωποι όταν δεν ξέρουν ότι ελέγχεται η ομιλία τους· ωστόσο μέχρι τώρα ο έλεγχος αυτός γίνεται μέσω της συστηματικής παρατήρησης» (Labov, 1972: 21). Ο Labov επισημαίνει πως τα πιο κατάλληλα δεδομένα για γλωσσολογική ανάλυση απαντούν στην ανεπίσημη και καθημερινή ομιλία των ανθρώπων, την οποία υιοθετούν όταν αυτή δεν αποτελεί αντικείμενο παρακολούθησης. Υπάρχουν ωστόσο τύποι ανθρώπων, σύμφωνα με τον Labov, που δίνουν περισσότερη προσοχή στον τρόπο με τον οποίο μιλούν, παρά στο θέμα για το οποίο μιλούν, με αποτέλεσμα να παρουσιάζονται, στην ομιλία των ατόμων αυτών, μη φυσιολογικά φωνολογικά και γραμματικά μοτίβα, ενώ συχνά υπάρχουν και φαινόμενα υπερδιόρθωσης. Για το σκοπό αυτό ο Labov χρησιμοποίησε μια συγκεκριμένη μέθοδο για την έρευνά του, συγκεκριμένα καλούσε τους πληροφορητές να εξιστορούν δραματικά επεισόδια που τους συνέβησαν. Ο Labov δεν χρησιμοποιούσε έτοιμα ερωτηματολόγια (Boberg, 2013: 134).

Για την έρευνά μας, κατά το πρότυπο του Labov, θα μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε τη μέθοδο της απομαγνητοφώνησης των αυθόρμητων αφηγήσεων ιστοριών από τους πληροφορητές, ωστόσο η μέθοδος αυτή θα ήταν αφενός χρονοβόρα και αφετέρου δεν εγγυάται πάντα την αναμενόμενη συλλογή πληροφοριών, εφόσον κατά τις αφηγήσεις αυτές πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη ειδικότερους παράγοντες όπως: (α) ποιος μιλά και σε ποιον απευθύνεται, (β) ποιο είναι το θέμα της συζήτησης, (γ) ποια είναι η σχέση μεταξύ των συνομιλητών, (δ) ποιο ρόλο έχει ο ομιλητής ή οι ομιλητές στη συζήτηση κ.λπ. (Horvath, 2013: 14).

Λαμβάνοντας υπ' όψιν τα πιο πάνω στοιχεία, καταλήξαμε πως η καταλληλότερη μέθοδος για την συγκεκριμένη έρευνα ήταν τα έτοιμα ερωτηματολόγια που

περιελάμβαναν σύντομες ιστορίες – ερωτήσεις και καλούσαν τον πληροφορητή να απαντήσει. Το στοιχείο αυτό σε συνδυασμό με το γεγονός ότι οι συνεντεύξεις αυτές μαγνητοφωνούνταν, μας έδωσαν την ευκαιρία να παρατηρούμε γενικότερα την ομιλία των πληροφορητών. Ταυτόχρονα τα πλεονεκτήματα της μεθόδου που ακολουθήσαμε ήταν αφενός ότι παρείχε ένα άνετο κλίμα στον πληροφορητή, η συνέντευξη γινόταν από μια διαλεκτόφωνη ερευνήτρια, αποφευγόταν η παρεμβολή του γραπτού λόγου καθώς και των απόλυτων κρίσεων που ενδεχομένως να έφερναν σε δύσκολη θέση τους πληροφορητές.

Σημειώνουμε επίσης πως κατά την επεξεργασία των αποτελεσμάτων ιδιαίτερα καθοριστικό ρόλο διαδραμάτισαν πορίσματα της μελέτης της λεγόμενης *λαϊκής γλωσσολογίας* (folk linguistics). Πολλές απόψεις των πληροφορητών συνοδεύονταν με επιχειρήματα που δεν βασίζονταν σε τεκμηριωμένα επιστημονικά δεδομένα, αλλά σε «λαϊκές» αντιλήψεις, σε κοινές, μη επιστημονικές απόψεις που στηρίζονται σε επιφανειακές εντυπώσεις και σε στάσεις συναισθηματικού ή ιδεολογικού τύπου καθώς και σε γλωσσικά και κοινωνικά στερεότυπα. Γενικά με τον όρο *λαϊκή γλωσσολογία* αναφερόμαστε στην επιστημονική έρευνα που αφορά στις απόψεις των πληροφορητών και τα πιστεύω που έχουν για τη γλώσσα, τη χρήση της γλώσσας και τις γλωσσικές της ποικιλίες. Ειδικότερα ο Preston (2000) αναφέρει ότι τα σχόλια των μη γλωσσολόγων αποτελούν το αντικείμενο της λαϊκής γλωσσολογίας. Πολλές φορές απόψεις μη ειδικών για τη γλώσσα αποτέλεσαν σημαντική πηγή για τους μελετητές. Ο Preston που είναι ο ερευνητής που μελέτησε κατεξοχήν τον τομέα της λαϊκής γλωσσολογίας, τονίζει πως είναι σημαντικό και πρέπει να λαμβάνεται υπ' όψιν όχι μόνο η γλώσσα αυτή καθαυτή αλλά και η αντίδραση των ομιλητών σε διάφορα στοιχεία της γλώσσας, καθώς και τα σχόλιά τους που είναι σχετικά μ' αυτή (Preston 2000: 521). Σημειώνουμε ωστόσο ότι η μεθοδολογία που χρησιμοποιήσαμε δεν συνέλεξε απλώς «λαϊκές» απόψεις για τις συγκεκριμένες μεταβλητές αλλά πραγματικά δεδομένα και αυτό επαληθεύεται από το γεγονός ότι παρατηρείται συμφωνία μεταξύ των διαφόρων ηλικιακών ομάδων και μεταξύ πληροφορητών διαφόρων μορφωτικών επιπέδων ως προς το ποιος νομίζει ότι χρησιμοποιεί ποια μεταβλητή.

3.1.2 Έλεγχος της λειτουργικότητας του ερωτηματολογίου

Η λειτουργικότητα του ερωτηματολογίου δοκιμάστηκε μέσω μιας πιλοτικής εφαρμογής σε τρεις πληροφορητές. Η πιλοτική αυτή εφαρμογή έδειξε τα πιο κάτω μειονεκτήματα, τα οποία και προσπαθήσαμε να εξαλείψουμε ή να ελαχιστοποιήσουμε. Αρχικά το ερωτηματολόγιο περιλάμβανε τριάντα δύο μικρές ιστορίες – ερωτήσεις που έλεγχαν κάθε φαινόμενο με δύο παραδείγματα. Αυτό σήμαινε ότι η διάρκεια της συνέντευξης διαρκούσε πάνω από σαράντα λεπτά και ως εκ τούτου οι πληροφορητές προς το τέλος κυρίως του ερωτηματολογίου κουράζονταν και απαντούσαν βιαστικά, με αποτέλεσμα τα δεδομένα που παίρναμε να μην ήταν αντιπροσωπευτικά για τον κάθε πληροφορητή. Το πρόβλημα αυτό λύθηκε με το να αφήσουμε ένα παράδειγμα – ιστορία για κάθε φαινόμενο που εξετάζουμε και έτσι στο τέλος απέμειναν μόνο δεκαοκτώ ιστορίες – ερωτήσεις. Αυτό κρίθηκε αναγκαίο να γίνει αν και έτσι είχαμε λιγότερα δεδομένα. Μια άλλη παράμετρος που επηρέαζε αρνητικά τη ροή του ερωτηματολογίου ήταν το γεγονός ότι αρχικά οι ερωτήσεις ήταν ομαδοποιημένες κατά σειρά μεταβλητών, με αποτέλεσμα οι πληροφορητές να είναι προϊδεασμένοι για τις απαντήσεις που θα έδιναν, εφόσον καταλάβαιναν ποια φαινόμενα εξετάζονταν σε κάθε περίπτωση. Το πρόβλημα αυτό λύθηκε με την τυχαία κατανομή των ερωτήσεων – ιστοριών (order effects – randomization, Clopper, 2013: 158).

Στο σημείο αυτό επισημαίνουμε πως όλες οι συνεντεύξεις είναι μαγνητοφωνημένες. Η απομαγνητοφώνηση συνέβαλε στην προσθήκη και άλλων σχόλιων των πληροφορητών (ποιοτικά δεδομένα) με αποτέλεσμα να έχουμε περισσότερα δεδομένα και πιο ολοκληρωμένη εικόνα για τις απόψεις των πληροφορητών.

3.1.3 Μορφή του ερωτηματολογίου

Ως προς τη μορφή του ερωτηματολογίου, αρχικά ζητούσε ανώνυμα, συγκεκριμένα κοινωνικά χαρακτηριστικά των πληροφορητών, με τη μέθοδο συλλογής δεδομένων *διά ζώσης* (face – to – face data collection, Cornips, 2004: 949), όπως το φύλο, την ηλικία, τον τόπο καταγωγής και τον τόπο κατοικίας, τη σχολική εκπαίδευση (χρόνια) και τέλος, το επάγγελμα. Σύμφωνα με τους κοινωνιογλωσσολόγους η κοινωνική τάξη, το φύλο, η ηλικία και η γεωγραφική περιοχή αποτελούν τους πιο βασικούς παράγοντες

για να τεθούν τα κοινωνικά κριτήρια για τη γλωσσολογική ποικιλία που παρατηρείται σε μια γεωγραφική περιοχή (Horvath, 2013: 8). Η καταγραφή των πιο πάνω στοιχείων έγινε στην αρχή του ερωτηματολογίου και ήταν ένας τρόπος για να δοθεί στον πληροφορητή η εντύπωση ότι πρόκειται για μια πρόχειρη συζήτηση για τη ζωή, τις εμπειρίες και τις απόψεις του πληροφορητή (Becker, 2013: 97). Σ' αυτό αφενός συνέβαλε και το γεγονός ότι οι συνεντεύξεις γίνονταν στο σπίτι του πληροφορητή και σε ώρα βολική για εκείνον (Horvath, 2013: 13). Τα προσωπικά αυτά δεδομένα σχημάτιζαν ταυτόχρονα και το προφίλ του κάθε πληροφορητή, τα στοιχεία του οποίου αξιοποιήθηκαν στη συνέχεια για την ανάλυση των κοινωνιογλωσσικών φαινομένων. Ωστόσο η ερευνήτρια, αν και ήταν φανερό ότι με την έρευνα έλεγχε τον τρόπο ομιλίας, δεν εξήγγειλε στους πληροφορητές τα ειδικότερα φαινόμενα που εξέταζε. Με τον τρόπο αυτό η συμπεριφορά των πληροφορητών δεν άλλαζε επειδή επεδίωκαν να συμβάλουν στην συγκέντρωση «καλών» αποτελεσμάτων (Clopper, 2013: 158).

Ακολούθως, οι δεκαοκτώ ερωτήσεις – ιστορίες που αποτελούσαν το πρώτο μέρος εξέταζαν τις τρεις πρώτες μεταβλητές, όπως πραγματώνονται στην αρχή της λέξης ή σε μεσοφωνηεντική θέση, σε όλα τα περιβάλλοντα (πριν από εμπρόσθιο ή οπίσθιο φωνήεν) καθώς και ειδικότερες παρατηρήσεις που εμπίπτουν στις μεταβλητές που εξετάζουμε (όπως εκδήλωση του φαινομένου σε ονομασίες περιοχών, μνημείων κ.ά.). Η διάρκεια της συνέντευξης μετά τη μείωση των ερωτήσεων περιορίστηκε στα 30 - 40 λεπτά. Έτσι ο πληροφορητής ήταν πιο πρόθυμος να απαντά καθ' όλη τη διάρκεια του ερωτηματολογίου, ενώ ταυτόχρονα μπορούσαν οι πληροφορητές να υποβάλλουν τις απόψεις τους για τα θέματα που προέκυπταν από τις ερωτήσεις και να καταγράφονται πιο αναλυτικά οι απόψεις των πληροφορητών για το αντικείμενο της έρευνας.

Στο πρώτο μέρος του ερωτηματολογίου υπήρχαν δύο πιθανές επιλογές (τις οποίες ο πληροφορητής δεν ήταν σε θέση να βλέπει). Αφού επέλεγε τον ένα τύπο ο πληροφορητής, η ερευνήτρια τον ρωτούσε ποιος πιστεύει ότι χρησιμοποιεί τον άλλον, προτείνοντάς του τις επιλογές όπως οι άνδρες, οι γυναίκες, οι πιο ηλικιωμένοι, οι νεαροί, σε άλλη περιοχή (πού;), άτομα χαμηλού ή υψηλού μορφωτικού επιπέδου, ενώ ταυτόχρονα άφηνε το περιθώριο στον πληροφορητή να προτείνει τη δική του επιλογή.

Το δεύτερο μέρος, το οποίο έλεγχε το φαινόμενο της απώλειας της μορφολογίας της γενικής πληθυντικού και τη μορφολογική απόδοσή της με αιτιατική, δεν εξέταζε το

φαινόμενο μέσα από μικρές ιστορίες (αν και η μέθοδος αυτή θα ήταν βοηθητική, ωστόσο το ερωτηματολόγιο θα ήταν αρκετά εκτενές και επιπλέον ήταν δύσκολη η κατασκευή ιστοριών - συγκεκριμένων) αλλά πρότεινε τις δύο μορφές σύνταξης -τη μια σε γενική και την άλλη σε αιτιατική- και καλούσε τον πληροφορητή να επιλέξει ανάμεσα στις δύο και ακολούθως να σχολιάσει γιατί δίνει τη συγκεκριμένη επιλογή.

3.1.4 Συλλογή δεδομένων

Τόσο τα προσωπικά στοιχεία που έδινε ο πληροφορητής στην αρχή, οι εξωγλωσσικές δηλαδή παράμετροι, όσο και οι επιλογές των πληροφορητών που προέκυπταν στα δύο μέρη της έρευνας, αξιοποιήθηκαν ως βάση για την ποσοτική έρευνα. Κωδικοποιήθηκαν ανά μεταβλητή και μετατράπηκαν σε ποσοστά, τα πιο σημαντικά από τα οποία παρουσιάζονται παρακάτω. Ωστόσο, η έρευνά μας συνδύαζε και συλλογή ποιοτικών δεδομένων. Τα δεδομένα αυτά αποτελούσαν τα σχόλια των πληροφορητών σχετικά με τις απόψεις που είχαν για τα φαινόμενα που εξετάζονταν, τα πιο ενδιαφέροντα από τα οποία παρουσιάζουμε στη συνέχεια.

Ο καλύτερος τρόπος για τη συλλογή των πιο πάνω δεδομένων κρίθηκε ότι ήταν με τη συνέντευξη από ένα πληροφορητή κάθε φορά. Ήταν αφενός μια πιο χρονοβόρα μέθοδος, όμως οι πιλοτικές συνεντεύξεις απέδειξαν πως η συνέντευξη από ομάδες ατόμων με όμοια κοινωνικά χαρακτηριστικά (focus groups) δεν θα έδινε αντικειμενικά αποτελέσματα. Η συνέντευξη από πολλά άτομα ταυτόχρονα αν και εξοικονομούσε χρόνο για τη συλλογή των αποτελεσμάτων, παρουσίαζε ωστόσο τα πιο κάτω αρνητικά στοιχεία: (α) Οι πληροφορητές πολλές φορές επηρεάζονταν από τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας (priming) και έδιναν απαντήσεις που δεν ήταν αντιπροσωπευτικές για εκείνους και έτσι επέλεγαν μια απάντηση επειδή την είχαν ακούσει από κάποιο μέλος της ομάδας και (β) συνήθως ένας από τους πληροφορητές έπαιρνε το ρόλο του αρχηγού και έδινε τις απαντήσεις εκ μέρους των υπολοίπων.

Σύμφωνα με τον Clorper η συγκέντρωση δεδομένων από ένα άτομο ξεχωριστά είναι μια ασφαλής μέθοδος. Με τον τρόπο αυτό τα δεδομένα που συλλέγονται και οι οποιεσδήποτε διαφορές ή ομοιότητες που παρουσιάζονται με άλλους πληροφορητές

είναι πιθανότερο να οφείλονται σε κοινωνικούς παράγοντες παρά σε γλωσσολογικούς παράγοντες (Clopper, 2013: 154).

Τέλος, το γεγονός ότι η ερευνήτρια, αποτελούσε μέλος της γλωσσικής κοινότητας στην οποία απευθυνόταν το ερωτηματολόγιο, θεωρείται ως θετικό στοιχείο, εφόσον στις ιστορίες χρησιμοποιούσε δεδομένα (όπως για παράδειγμα τοπωνύμια της περιοχής) που εύκολα γίνονταν κατανοητά στους πλείστους πληροφορητές και επίσης γιατί οι συνεντεύξεις διεξάγονταν στη διάλεκτο (Horvath, 2013: 12).

Κεφάλαιο 4

Η γλωσσική συμπεριφορά των ομιλητών των Κοκκινοχωρίων

4.1 Γιατί επέλεξα ομιλητές των Κοκκινοχωρίων ως δείγμα της έρευνάς μου

Γεννήθηκα και κατοικώ μόνιμα, σχεδόν σ' όλο το διάστημα της ζωής μου (με εξαίρεση τα τέσσερα χρόνια των σπουδών μου) στην περιοχή των Κοκκινοχωρίων, οπότε είναι η περιοχή που είμαι σε θέση να γνωρίζω καλύτερα από οποιαδήποτε άλλη, τόσο γεωγραφικά όσο και σε επίπεδο ιδιαίτερων παραδόσεων, ασχολιών κ.λπ., αλλά και από γλωσσική άποψη, με την έννοια ότι μπορώ να διακρίνω και να εντάσσω στην καθημερινή προφορική ομιλία μου «φυσικά» τα (ελάχιστα) διαλεκτικά χαρακτηριστικά που διατηρούνται από τους ομιλητές της περιοχής. Η λαϊκή αντίληψη που θέλει τους ομιλητές των τοπικών ποικιλιών των Κοκκινοχωρίων να είναι οι μόνοι που διατηρούν κάποιες γλωσσικές ιδιαιτερότητες, μαζί με το ενδιαφέρον που με διακατέχει για τα ιδιαίτερα γλωσσικά χαρακτηριστικά των διαφόρων ποικιλιών, με ώθησαν να επιλέξω μια τυχαία ομάδα φυσικών ομιλητών της ΚΔ από τη γνώριμη, για μένα, περιοχή των Κοκκινοχωρίων για τη διεξαγωγή της έρευνάς μου. Με το γεγονός ότι ως ερευνήτρια αποτελώ μέλος της τοπικής κοινότητας, αποφεύγεται ως ένα βαθμό, όχι όμως εντελώς το *παράδοξο του παρατηρητή*,²⁴ εφόσον δεν χρησιμοποιούσα τη διάλεκτο μόνο ως

---

²⁴ Να επιστημόνουμε ότι το *παράδοξο του παρατηρητή* δεν θα μπορούσε σε καμιά περίπτωση να αποφευχθεί εντελώς, εφόσον το αντικείμενο της παρατήρησης ήταν η ομιλία των πληροφορητών και οι ομιλητές το ήξεραν. Το *παράδοξο του παρατηρητή* θα μπορούσε να αποφευχθεί εντελώς αν οι ομιλητές δεν ήξεραν ότι παρατηρούνταν η ομιλία τους.

«στόχο» για την απόκτηση πληροφοριών απλώς, αλλά η διάλεκτος χρησιμοποιείται γενικότερα κατά τη διεξαγωγή της έρευνας.

4.2 Η περιοχή των Κοκκινοχωριών: οι κάτοικοι και τα διαλεκτικά χαρακτηριστικά

4.2.1 Γεωγραφικά στοιχεία της περιοχής

Η περιοχή των Κοκκινοχωριών²⁵ εκτείνεται στο νοτιοανατολικό άκρο του νησιού και αποτελείται από έντεκα δήμους ή κοινότητες, οχτώ από τους οποίους εντάσσονται στην επαρχία της Ελεύθερης Αμμοχώστου και τρεις στην επαρχία Λάρνακας.²⁶ Τα Κοκκινοχώρια είναι (με τυχαία σειρά) τα πιο κάτω: 1. Ξυλοφάγου, 2. Λιοπέτρι, 3. Παραλίμνι, 4. Δερύνεια, 5. Φρέναρος, 6. Σωτήρα, 7. Αυγόρου, 8. Βρυσούλες, 9. Ορμήδεια, 10. Αγία Νάπα και 11. Ξυλοτύμπου. Αριθμούν γύρω στις πενήντα χιλιάδες μόνιμους κατοίκους.²⁷

4.2.2 Ασχολίες των κατοίκων

Οι Κοκκινοχωριάτες, λόγω της γεωγραφικής θέσης της περιοχής, απασχολούνται κυρίως στην τουριστική βιομηχανία, ενώ μεγάλο μέρος των κατοίκων της περιοχής είναι γεωργοί και κτηνοτρόφοι. Μεγάλο επίσης ποσοστό απασχολείται με χειρωνακτικές εργασίες,²⁸ ενώ είναι λιγότεροι αυτοί που απασχολούνται στον πνευματικό τομέα ή με γραφειακά επαγγέλματα. Ελάχιστοι Κοκκινοχωριάτες εργάζονται στο δημόσιο τομέα, ως γραφείς κ.λπ., εφόσον οι κυβερνητικές υπηρεσίες

---

²⁵ Σύμφωνα με την παράδοση η ονομασία αυτή βασίζεται στο γεγονός ότι η μεγάλη έκταση καλλιεργήσιμης γης που υπάρχει στην περιοχή έχει κόκκινο χρώμα.

²⁶ Βλ. χάρτη στο Παράρτημα Β.

²⁷ Βλ. στατιστικά δεδομένα της απογραφής του κυπριακού πληθυσμού που έγινε από την Στατιστική Υπηρεσία της Κυπριακής Δημοκρατίας (Στατιστική Υπηρεσία, 2012).

²⁸ Στο συγκριτικά μεγάλο δήμο των Κοκκινοχωριών, στη Σωτήρα, (με πληθυσμό 5474 κατοίκους, βλ. Στατιστική Υπηρεσία, 2012) οι εν ενεργεία άνδρες εκπαιδευτικοί στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση είναι μόλις τρεις.

στην περιοχή είναι ελάχιστες. Οι περισσότεροι Κοκκινοχωριάτες απασχολούνται εντός της περιοχής.

Το μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων της περιοχής που γεννήθηκαν πριν το 1974 θεωρείται κατά μέσο όρο χαμηλό. Οι συνθήκες διαβίωσης πριν την τουρκική εισβολή ευνοούσαν την οριστική εγκατάλειψη των μαθητών από το σχολείο μετά τη συμπλήρωση της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και την ενασχόλησή τους με τη γεωργία κυρίως, που άκμαζε την περίοδο εκείνη λόγω του εύφορου εδάφους της περιοχής.

Τα δεδομένα αυτά δεν ισχύουν για τους Κοκκινοχωριάτες που έχουν γεννηθεί μετά το 1974. Οι γονείς μετά την τουρκική εισβολή βλέποντας το πιο προσοδοφόρο τμήμα της περιοχής να καταλαμβάνεται από τους Τούρκους εισβολείς, παροτρύνουν τα παιδιά τους για συνέχιση των σπουδών τους και μετά το Λύκειο και έτσι ο μέσος όρος του μορφωτικού επιπέδου της νέας γενιάς αυξάνεται. Οι περισσότεροι νέοι Κοκκινοχωριάτες απασχολούνται στον ιδιωτικό τομέα σε διάφορες επιχειρήσεις της περιοχής, ενώ η ενασχόληση με χειρωνακτικές εργασίες ή η απασχόληση στον αγροτικό τομέα υπάρχει, αλλά δεν είναι τόσο διαδεδομένη.

4.2.3 Διαλεκτικά χαρακτηριστικά της περιοχής

Παρακάτω παραθέτουμε τα συχνότερα ισόγλωσσα της γλωσσικής ποικιλίας των Κοκκινοχωριών, τα περισσότερα από τα οποία, ωστόσο, ισοπεδώθηκαν ή τείνουν να ισοπεδωθούν:²⁹

(α) Παθήσεις των τριβόμενων συμφώνων, όπως

τροπή του οδοντικού [θ] σε υπερωικό [x], π.χ. ['θelo] – ['xelo] «θέλω», [e'peθanen] – [e'pexanen] «πέθανε»,

---

²⁹ Πέρα από τις κατά τόπους αναφορές που γίνονται από τον Newton (1972: 187-207) για τα διάφορα ισόγλωσσα της περιοχής, δεν συναντώνται πουθενά στη βιβλιογραφία κωδικοποιημένα. Ως εκ τούτου η κωδικοποίηση αυτή των διαλεκτικών χαρακτηριστικών έγινε από συστηματική παρατήρηση της ομιλίας κυρίως ηλικιωμένων ομιλητών της περιοχής που συνεχίζουν να χρησιμοποιούν τοπικούς γλωσσικούς τύπους. Τονίζουμε επίσης πως αρκετά από τα χαρακτηριστικά αυτά ενδεχομένως να απαντούν και σε άλλες τοπικές ποικιλίες ή συνεχίζουν να υπάρχουν στην ΚΚ.

τροπή του χειλικού [f] σε υπερωικό [x], όπως ['fota] – ['xota] «φώτα», [efo'iθika] – [exo'icika] «φοβήθηκα»,

τροπή του οδοντικού [ð] σε ουρανικό [j],

όπως ['ðerno] – ['jerno] «δέρνω»,

τροπή του [θ] σε [f], όπως [θe'rkon] – [fe'rkon] «θεριό», [θer'natfin] – [fer'natfin]³⁰

και τέλος, τροπή του [x] σε [χ], όπως [xri'stos] – [χri'stos] «Χρίστος», [xriazume] – [χri'azume] «χρειάζομαι».

(β) Παράλειψη του πρώτου συμφώνου από συμπλέγματα, όπως ['rcan:o] – ['c^han:o] «παίρνω», [θcos] – [cos] «θεις», [tra'uθca] – [tra'uca] «τραγούδια».

(γ) Αποβολή τελικού –ς, όπως [ora'pamu] «ο μπαμπάς μου», [ije'netʃemas] «οι γυναίκες μας».³¹

(δ) Τροπή του [θ:] σε [t^h], π.χ. [peθ:e'ros] – [pet^he'ros] «πεθερός», [eθ:elo] – [et^helo] «δεν θέλω».

(ε) Χρήση των αντωνυμικών τύπων [e'joni] «εγώ», [e'sunis] «εσύ».

(στ) Απουσία ουρανοφατνιακού σε τύπους όπως ['eçi] «έχει», ['triçes] «τρίχες».³²

---

³⁰ Ξύλινο φτυάρι (με δόντια) που χρησιμοποιείτο για το διαχωρισμό του κριθαριού από το άχυρο. Σήμερα δεν χρησιμοποιείται, ωστόσο η ονομασία του δίνεται σε παραδοσιακά κτίρια, όπως εστιατόρια κλπ.

³¹ Το φαινόμενο αυτό μπορεί να θεωρηθεί υποπερίπτωση της τρίτης μεταβλητής που εξετάζουμε, δηλαδή του φαινομένου παράλειψης του πρώτου συμφώνου από συμπλέγματα.

³² Αρκετά από τα πιο πάνω ισόγλωσσα της τοπικής ποικιλίας κωδικοποιούνται από τον (Newton, 1972: 187-207).

4.3 Παρουσίαση αποτελεσμάτων της έρευνας και συμπεράσματα

4.3.1 Στατιστικά δεδομένα του δείγματος της έρευνας

Στην έρευνα συμμετείχαν 45 τυχαία επιλεγμένοι πληροφορητές και πληροφορήτριες που κατάγονται, κατοικούν ή παρουσιάζουν στενούς δεσμούς (εξαιτίας οικογενειακών ή άλλων δεσμών) με την περιοχή των Κοκκινοχωρίων.

- Από το δείγμα αυτό οι 25 γεννήθηκαν μετά το 1974, δηλαδή είναι νεαρότεροι από 40 ετών και οι 20 γεννήθηκαν πριν το 1974. Ο μέσος όρος ηλικίας του δείγματος είναι 39 χρόνια.
- Οι 21 είναι γυναίκες και οι 24 άνδρες.
- Η πλειοψηφία των πληροφορητών / -ριών κατάγεται ή διαμένει στα Κοκκινοχώρια. Συγκεκριμένα κατάγονται:
  - 22 από τη Δερύνεια
  - 5 από τη Σωτήρα
  - 4 από το Λιοπέτρι
  - 2 από την Ξυλοφάγου
  - 1 από το Φρέναρος (όλες οι πιο πάνω περιοχές υπάγονται στην περιοχή των Κοκκινοχωρίων)
  - 3 κατάγονται από τη Λευκωσία και
  - οι υπόλοιποι 8 από περιοχές της κατεχόμενης Κύπρου και συνεπώς θεωρούνται πρόσφυγες.³³

---

³³ Εδώ επισημαίνουμε πως οι πρόσφυγες δεν αλλοιώνουν το δείγμα της έρευνας, εφόσον όλοι κατοικούν στα Κοκκινοχώρια εδώ και αρκετά χρόνια. Στο μεγαλύτερο διάστημα της ζωής τους όλοι οι πρόσφυγες που συμμετέχουν στην έρευνα ζουν στα Κοκκινοχώρια παρά στη γενέτειρά τους, οπότε θεωρούμε πως ενσωματώνουν «φυσικά» στην ομιλία τους πολλά χαρακτηριστικά της τοπικής ποικιλίας. Ωστόσο δεν μπορούν να θεωρηθούν φυσικοί ομιλητές της τοπικής

- Ως προς τον τόπο κατοικίας·
  - 24 είναι κάτοικοι Δερύνειας
  - 12 κάτοικοι Σωτήρας
  - 5 κάτοικοι Λευκωσίας και
  - 4 κάτοικοι Λιοπετρίου.³⁴

- Ανάλογα με την εκπαίδευση οι πληροφορητές / -ριες κατατάσσονται σε τρεις κατηγορίες: (α) στα άτομα που φοίτησαν ή φοιτούν μέχρι τις βαθμίδες της βασικής εκπαίδευσης, (β) που φοίτησαν ή φοιτούν μέχρι τις βαθμίδες της μέσης εκπαίδευσης και (γ) που φοίτησαν ή φοιτούν μέχρι τις βαθμίδες της ανώτερης / ανώτατης εκπαίδευσης.
  - 8 άτομα φοίτησαν ή φοιτούν μέχρι τη βασική εκπαίδευση
  - 20 άτομα φοίτησαν ή φοιτούν μέχρι τη μέση εκπαίδευση
  - 17 άτομα φοίτησαν ή φοιτούν μέχρι την ανώτερη / ανώτατη εκπαίδευση
  - Ο μέσος όρος των χρόνων της εκπαίδευσης του δείγματος είναι 12 χρόνια.

- Ανάλογα με την απασχόλησή τους, οι πληροφορητές / -ριες κατατάσσονται σε τρεις κατηγορίες: στην εργατική τάξη, στη μεσαία τάξη και στην κατηγορία των μαθητών – φοιτητών – στρατιωτών:³⁵
  - 23 ανήκουν στην εργατική τάξη

ποικιλίας εφόσον φυσικός ομιλητής κάθε γλωσσικής ποικιλίας θεωρείται αυτός που έχει κατακτήσει πλήρως την γλώσσα ως τα πρώτα έξι χρόνια της ζωής του.

³⁴ Όπως διαπιστώνεται ακολούθως στην ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας, η κοινότητα του Λιοπετρίου, που εντάσσεται στην περιοχή των Κοκκινοχωριών, λαμβάνει υψηλά ποσοστά σε πολλές ερωτήσεις ως απάντηση των πληροφορητών, αν και δεν ήταν μια από τις προτεινόμενες επιλογές. Για το λόγο αυτό, στην πορεία ενέταξα στο δείγμα του πληθυσμού της έρευνάς μου πληροφορητές που κατάγονται ή ζουν στο Λιοπέτρι, ως μια μορφή επαλήθευσης των απόψεων που έχουν οι υπόλοιποι πληροφορητές.

³⁵ Για την κατηγοριοποίηση των πληροφορητών σε εργατική και μεσαία τάξη το βασικότερο κριτήριο ήταν το επάγγελμα του κάθε πληροφορητή. Βασικός παράγοντας για την κατάταξη αυτή των πληροφορητών αποτέλεσε γενικά και το status του κάθε πληροφορητή, δεδομένου ότι γνώριζα προσωπικά σχεδόν όλους τους πληροφορητές και είχα γενικότερη εικόνα γι' αυτούς πέρα από τη γνώση του επαγγέλματός τους. Ιδιαίτερα για την κυπριακή κοινωνία καθίσταται προβληματική η έννοια της ταξικής δόμησης, όπου είναι ισχυρή η παρουσία της μεσαίας τάξης.

- 14 ανήκουν στη μεσαία και
- 8 είναι μαθητές ή φοιτητές ή στρατιώτες³⁶.

4.4 Ποσοτική παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας ανά μεταβλητή

4.4.1 Παρουσίαση αποτελεσμάτων που αφορούν στη χρήση του ουρανικού [ç] ή του ουρανοφατνιακού [ʃ]

Η πρώτη μεταβλητή που εξέταζε η έρευνα είναι η χρήση του ουρανικού [ç] ή του ουρανοφατνιακού [ʃ] στην αρχή της λέξης και σε μεσοφωνηεντική θέση.³⁷

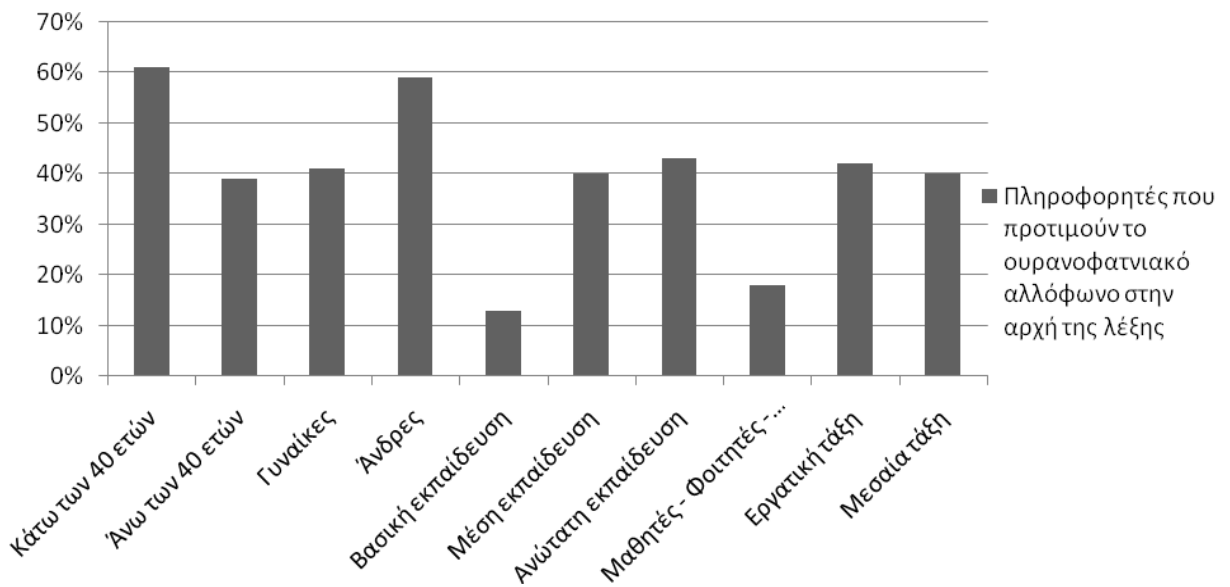
Βάσει των δεδομένων που παίρνουμε από τα ζεύγη σίλια ['ʃila] – χίλια ['çiila], δέριν ['ʃerɪn] – χέριν ['çerɪn], καταλήγουμε στα πιο κάτω αποτελέσματα:

Το 87% των πληροφορητών δέχεται το ουρανοφατνιακό στην αρχή της λέξης, όπως στην ΚΚ:

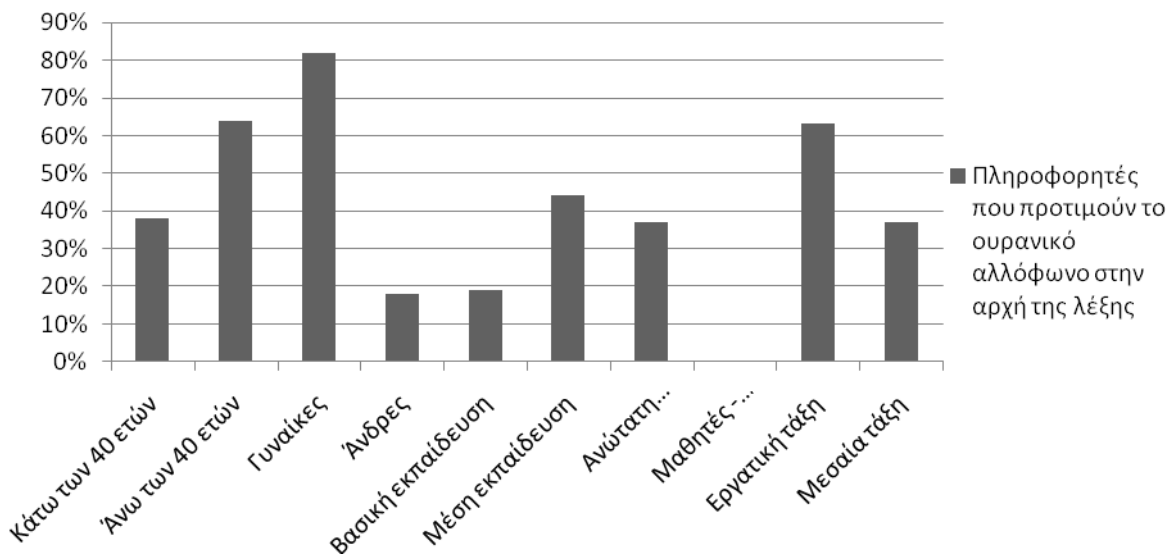
³⁶ Για τα άτομα αυτά λάβαμε υπ' όψιν το μορφωτικό επίπεδο και την κοινωνική τάξη των γονέων.

³⁷ Επισημαίνουμε πως για τις δύο πρώτες μεταβλητές η μόνη γλωσσική μεταβλητή που λαμβάνεται υπόψιν είναι η θέση των υπό εξέταση φθόγγων στην αρχή και το μέσο της λέξης. Επικεντρωθήκαμε στα δύο μόνο αυτά περιβάλλοντα για τον λόγο ότι θεωρήσαμε πως δεδομένου δεν προηγήθηκε άλλη έρευνα για τις δύο αυτές μεταβλητές, θεωρείται πως η εν λόγω έρευνα αποτελεί την πρώτη προσέγγιση για την αξιολόγησή τους και για κίνητρο για περαιτέρω έρευνα. Ακόμη η ενδεχόμενη αξιολόγηση των δύο πρώτων γλωσσικών μεταβλητών και σε άλλα περιβάλλοντα όπως η θέση των φθόγγων στη συλλαβή, ή ως προς τους γειτονικούς τους φθόγγους, ή η απόστασή τους από τον τόνο κ.λπ. θα οδηγούσε αφενός σε πιο ολοκληρωμένη άποψη για την εκδήλωση του φαινομένου, ωστόσο το ερωτηματολόγιο θα ήταν ιδιαίτερα μεγάλο και η διαδικασία χρονοβόρα.

Διάγραμμα 1 Πληροφορητές που προτιμούν το ουρανοφατνιακό αλλόφωνο στην αρχή της λέξης

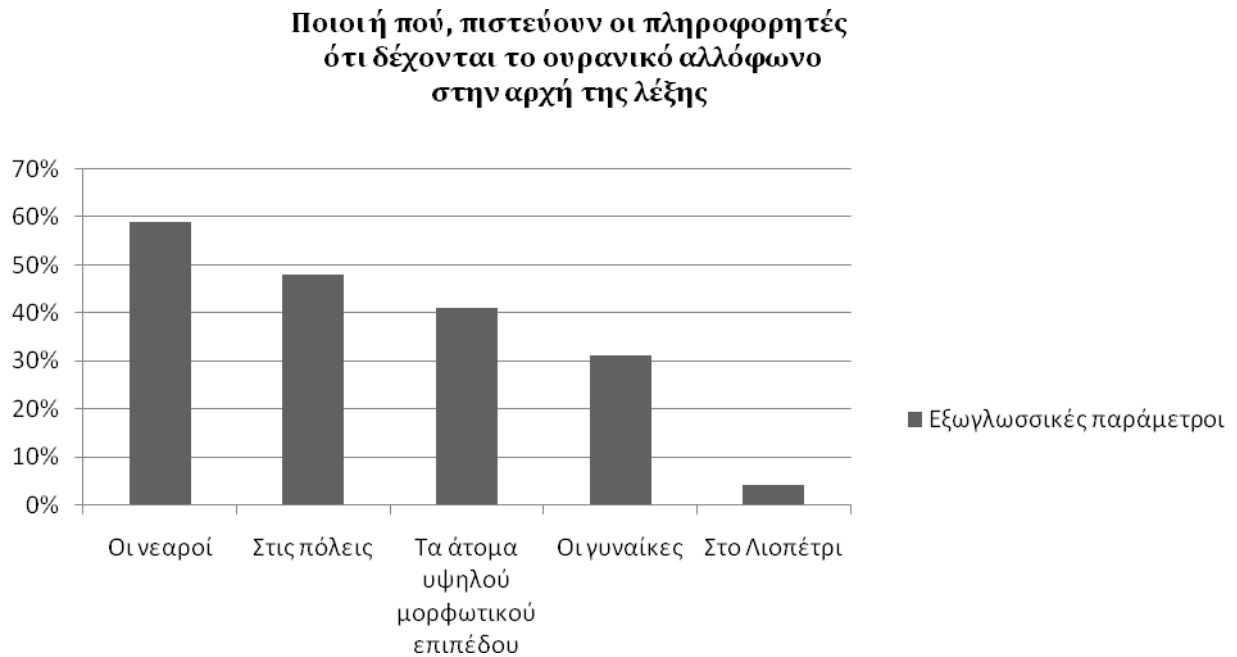
Μόνο το 13% προτιμά το ουρανικό αλλόφωνο στην αρχή της λέξης:

Διάγραμμα 2 Πληροφορητές που προτιμούν το ουρανικό αλλόφωνο στην αρχή της λέξης

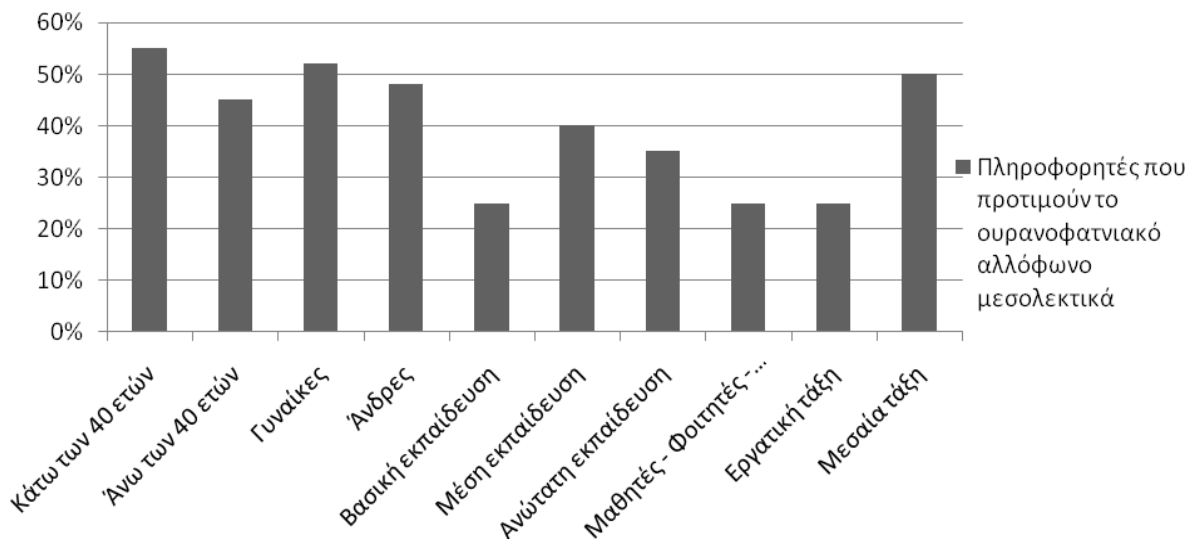
Το πιο κάτω διάγραμμα παρουσιάζει τις απόψεις των πληροφορητών που δέχονται το ουρανοφατνιακό, για το ποιες κοινωνικές ομάδες πιστεύουν ότι δέχονται το ουρανικό αλλόφωνο.

Διάγραμμα 3 Απόψεις των πληροφορητών για το πού ή από ποιους χρησιμοποιείται το ουρανικό αλλόφωνο στην αρχή της λέξης

Βάσει των δεδομένων που παίρνουμε από το ζεύγος έτρεῖθεν [ˈetreʃen] – έτρεχεν [ˈetreʃen], καταλήγουμε στα πιο κάτω αποτελέσματα που αφορούν στην αποδοχή του ουρανικού αλλόφωνου μεσολεκτικά:

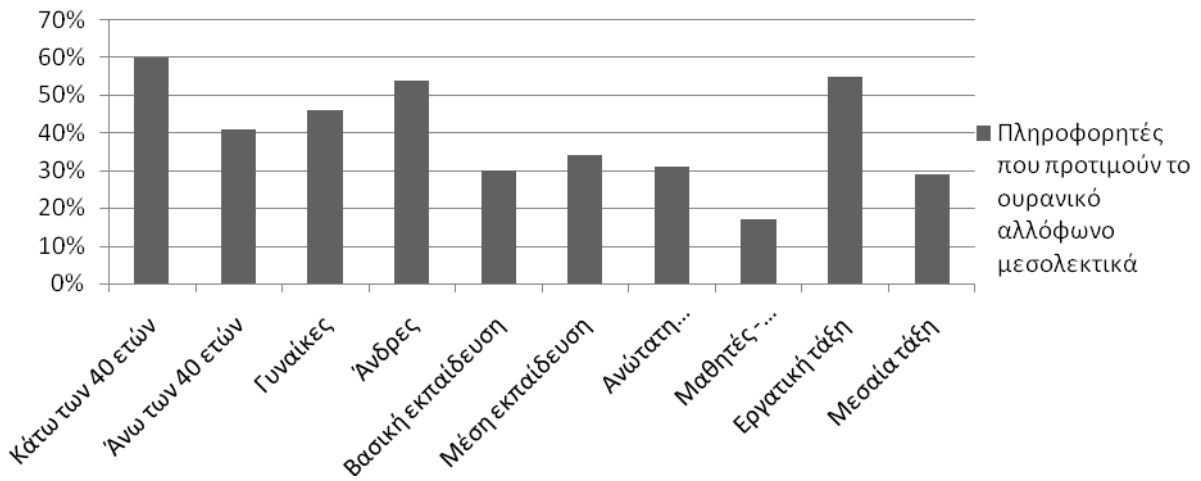
Το 65% των πληροφορητών δέχεται το ουρανοφατνιακό αλλόφωνο μεσολεκτικά:

Διάγραμμα 4 Πληροφορητές που δέχονται το ουρανοφατνιακό αλλόφωνο μεσολεκτικά

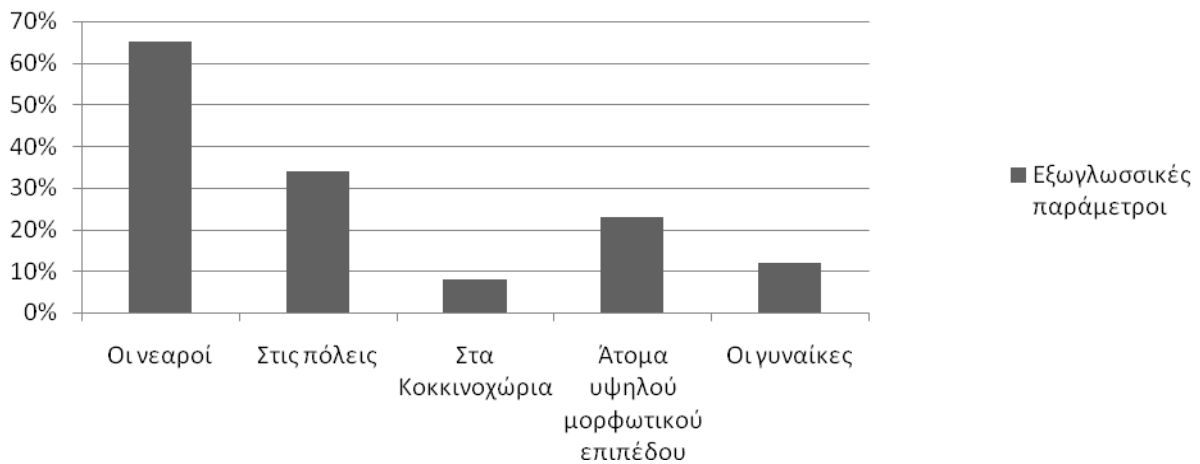
Μόνο το 35% των πληροφορητών προτιμά το ουρανικό αλλόφωνο μεσολεκτικά³⁸:

³⁸ Αν και το ποσοστό 35% έξω από το εν λόγω συγκείμενο θεωρείται ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό, εδώ προσθέτουμε το «μόνο» για να δείξουμε πως για τη μεταβλητή που αποτελεί τοπικό ισόγλωσσο και κατ' επέκταση θεωρείται ότι είναι καθολικά αποδεκτή από τους ομιλητές της τοπικής γλωσσικής ποικιλίας, θα αναμέναμε υψηλότερα ποσοστά αποδοχής. Έτσι το ποσοστό αυτό δείχνει ότι η μεταβλητή αυτή βρίσκεται υπό ισοπέδωση στην εν λόγω ποικιλία.

Διάγραμμα 5 Πληροφορητές που προτιμούν το ουρανικό αλλόφωνο μεσολεκτικά

Απόψεις των πληροφορητών για το πού ή από ποιους δεν χρησιμοποιείται το ουρανικό αλλόφωνο μεσολεκτικά

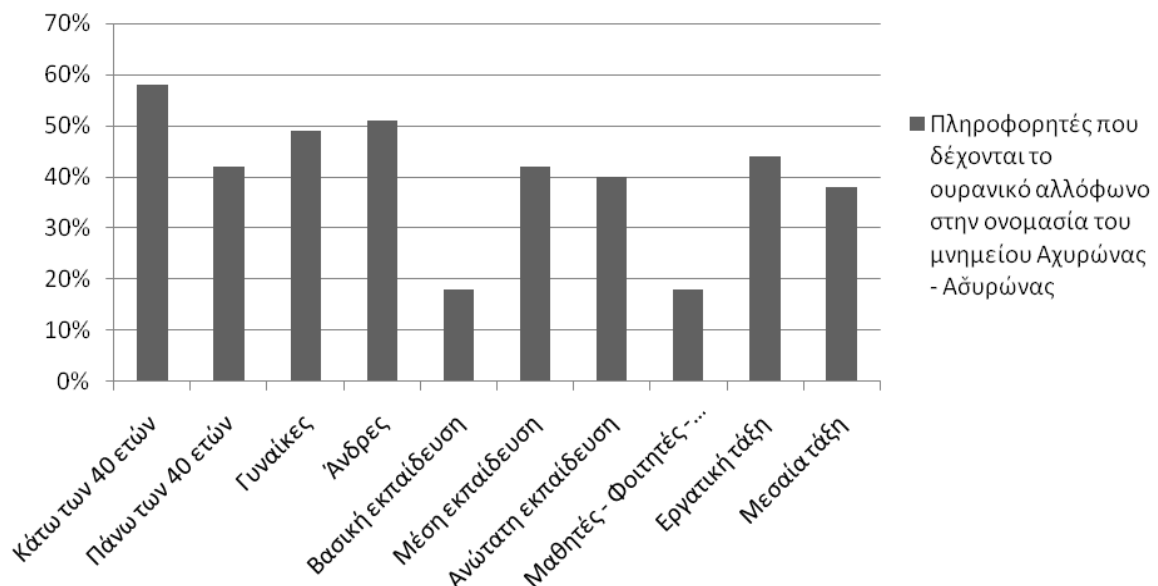
Διάγραμμα 6 Απόψεις των πληροφορητών για το πού ή από ποιους χρησιμοποιείται το ουρανικό μεσολεκτικά

Τα υψηλότερα ποσοστά αποδοχής του ουρανοφατνιακού στην αρχή της λέξης παρουσιάζουν τα άτομα που είναι κάτω από 40 ετών, οι άνδρες, τα άτομα με ανώτατη

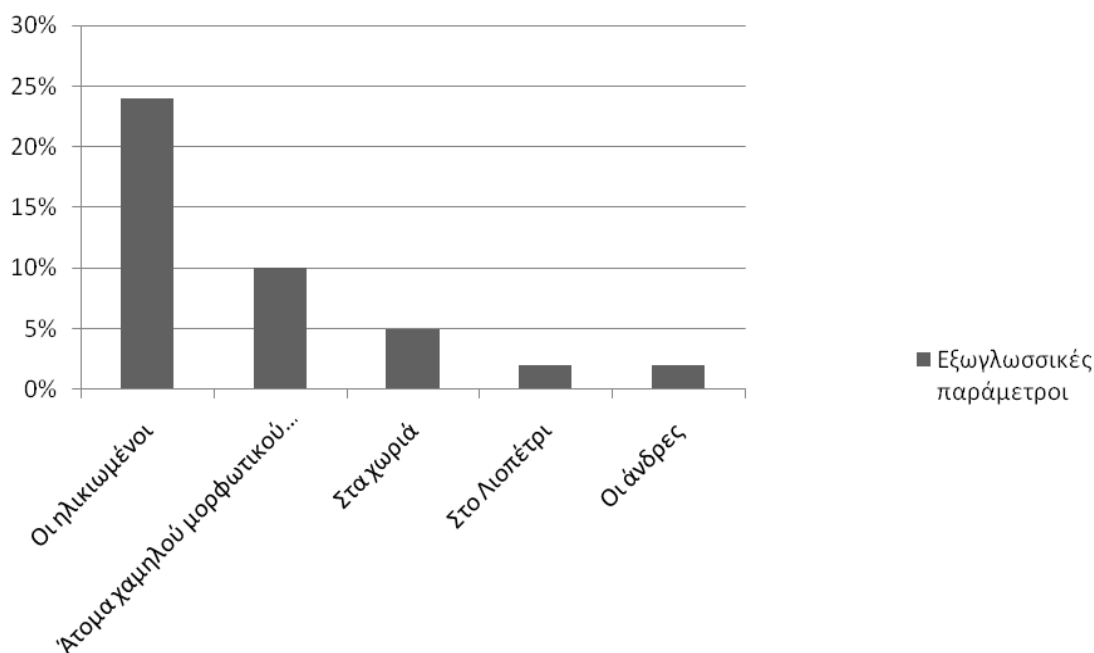
εκπαίδευση και τα άτομα που ανήκουν στην εργατική τάξη και μεσολεκτικά τα άτομα που είναι κάτω των 40 ετών, οι άνδρες, τα άτομα που φοιτούν στη μέση εκπαίδευση και τέλος τα άτομα που ανήκουν στην μεσαία τάξη.

Ακολουθώς εξετάζουμε κατά πόσο οι πληροφορητές / -ριες δέχονται το ουρανικό αλλόφωνο σε πιο επίσημες λέξεις, όπως σε ονόματα μνημείων (π.χ. *Αχυρώνας - Αδυρώνας*) και περιοχών (π.χ. *Αχερύτου - Αδερύτου*).

Το 93% των πληροφορητών προτιμά το ουρανικό αλλόφωνο στην ονομασία του μνημείου *Αχυρώνας - Αδυρώνας*

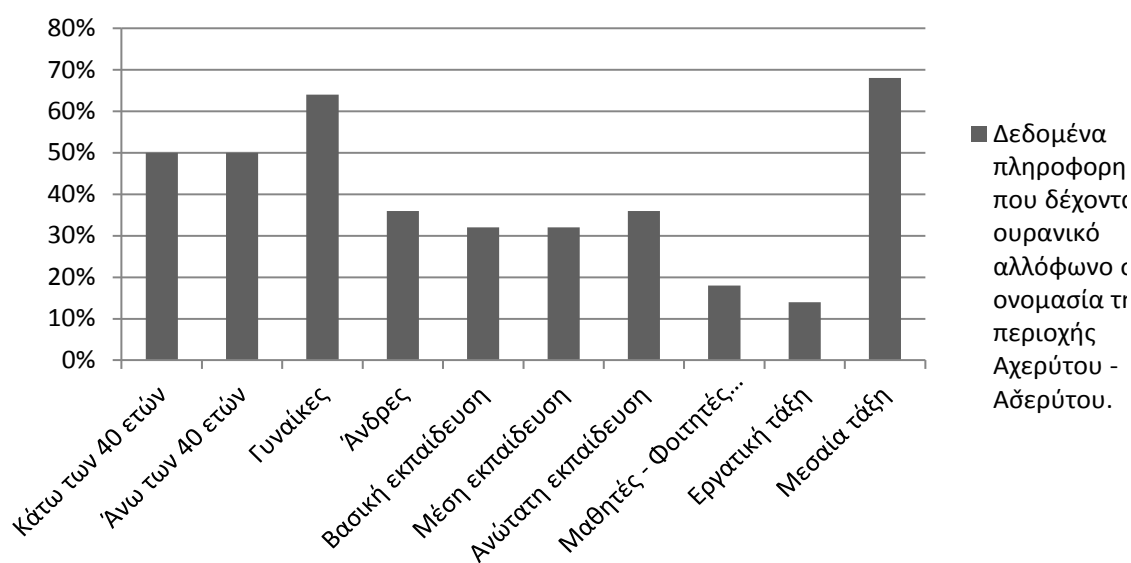

Διάγραμμα 7 Πληροφορητές που δέχονται το ουρανικό αλλόφωνο στην ονομασία *Αχυρώνας - Αδυρώνας*

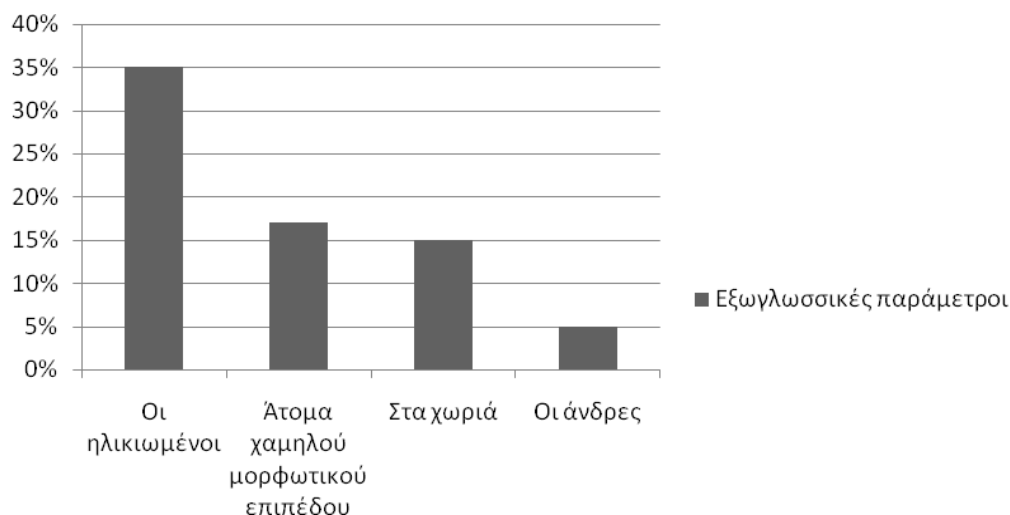

Διάγραμμα 8 Απόψεις των πληροφορητών για το πού ή από ποιους προτιμάται το ουρανοφατνιακό στην ονομασία *Αχυρώνας - Αϋρώνας*

Μόνο το 51% των πληροφορητών (σε σύγκριση με το 93% που παρουσιάζεται στην περίπτωση του τοπωνυμίου *Αχυρώνας - Αϋρώνας*) προτιμά το ουρανικό αλλόφωνο στην ονομασία της περιοχής *Αχερύτου - Αδερύτου*:

Διάγραμμα 9 Πληροφορητές που δέχονται το ουρανικό αλλόφωνο στην ονομασία της περιοχής *Αχερύτου - Αδερύτου*

Διάγραμμα 10 Απόψεις των πληροφορητών για το πού ή από ποιους προτιμάται το ουρανοφατνιακό αλλόφωνο στην ονομασία *Αχερύτου - Αδερύτου*

Σύμφωνα με τους πληροφορητές τα άτομα που χρησιμοποιούν το ουρανοφατνιακό στην ονομασία μνημείων ή τοποθεσιών, όπως *Αχυρώνας* και *Αχερύτου*, είναι οι ηλικιωμένοι, τα άτομα χαμηλού μορφωτικού επιπέδου, τα άτομα που μένουν στα χωριά και οι άνδρες.

Παρατηρούμε πως το 93% των πληροφορητών προτιμά το ουρανικό αλλόφωνο στην περίπτωση της ονομασίας *Αχυρώνας*, σε αντίθεση με την τοποθεσία *Αχερύτου*, που μόνο το 51% προτιμά το ουρανικό. Παρουσιάζουμε παρακάτω ενδεικτικά σχόλια των πληροφορητών που επεξηγούν τα μεγάλα ποσοστά μη αποδοχής του ουρανοφατνιακού στο τοπωνύμιο *Αχυρώνας*:

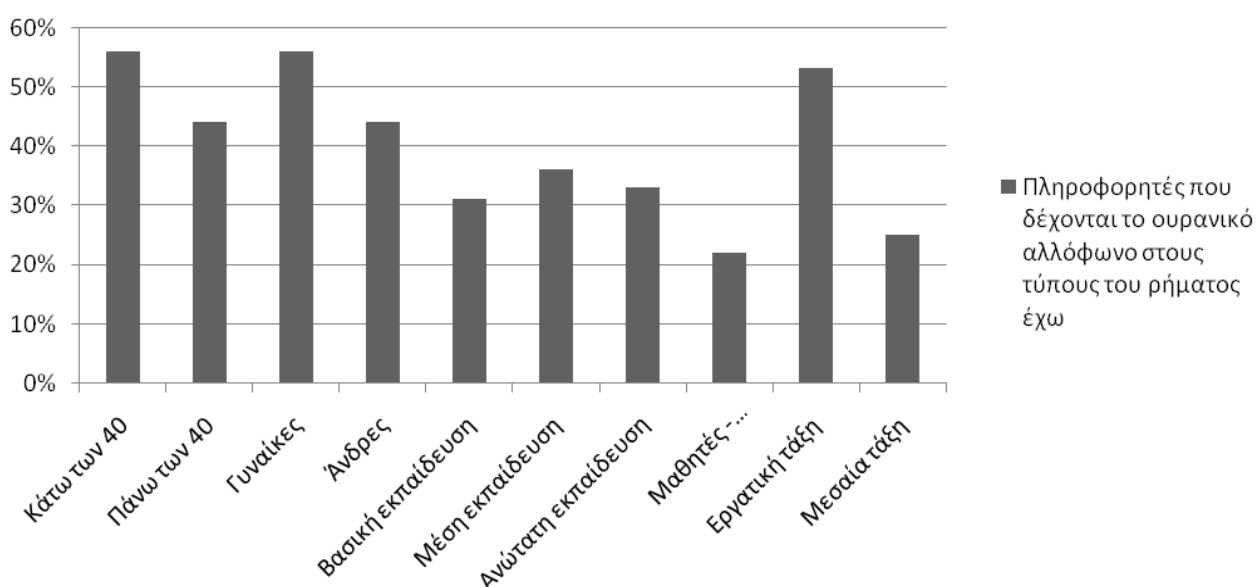
- (1) *Χρησιμοποιούμεν το Αχυρώνας επειδή το μάθαμε μέσω της επίσημης εκπαίδευσης στο σχολείον.*
- (2) *Λαλούμεν Αχυρώνας που σεβασμόν προς το μνημείον.*
- (3) *Για λόγους τιμής.*

Τα πιο πάνω σχόλια δικαιολογούν, σε ένα βαθμό, την ασυμβατότητα που παρατηρείται στα ποσοστά αποδοχής του ουρανικού αλλόφωνου, μεταξύ της ονομασίας του μνημείου *Αχυρώνας* και της τοποθεσίας *Αχερύτου*.

Σημειώνουμε πως τα δεδομένα που προκύπτουν από τις δύο πιο πάνω επίσημες ονομασίες σε συνδυασμό με τα υπόλοιπα ποσοτικά ευρήματα μας δείχνουν ότι δεν παίζει κανένα ρόλο ότι το ουρανικό αλλόφωνο [ç] είναι ο τοπικός τύπος, και οι πληροφορητές το αντιμετωπίζουν ως πιο πρότυπο από το [ʃ], όπως συμβαίνει δηλαδή και με τους υπόλοιπους Κύπριους, πράγμα που αποτελεί και περίτρανη απόδειξη για την ισοπέδωση. Συμπεραίνουμε επομένως, πως οι πληροφορητές στην ονομασία του μνημείου *Αχυρώνας* και της τοποθεσίας *Αχερύτου*, δεν προτιμούν το [ç] ως τοπικό, αλλά ως πρότυπο.

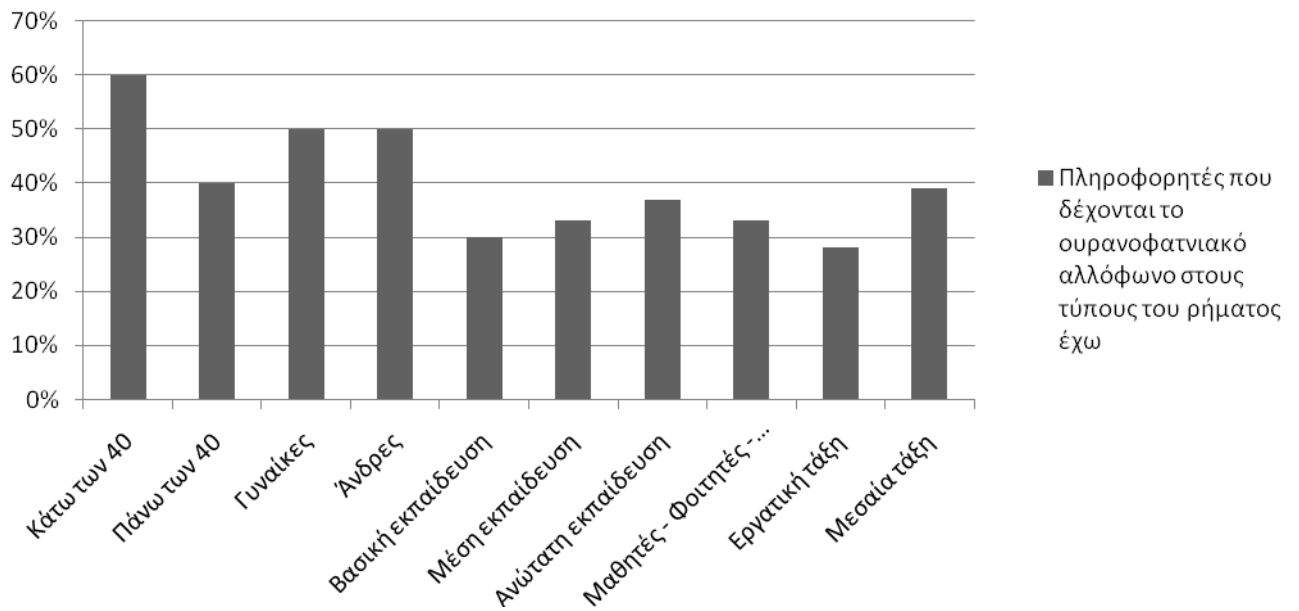
Είναι ωστόσο ιδιαίτερα εντυπωσιακό ότι μόνο το 20% των πληροφορητών δέχεται το ουρανοφατνιακό αλλόφωνο σε τύπους του ρήματος έχω όπου ακολουθεί πρόσθιο φωνήεν, π.χ. *είδεν* και *όχι είχεν*.

Το 80% των πληροφορητών δέχεται το ουρανικό αλλόφωνο σε τύπους του ρήματος έχω:

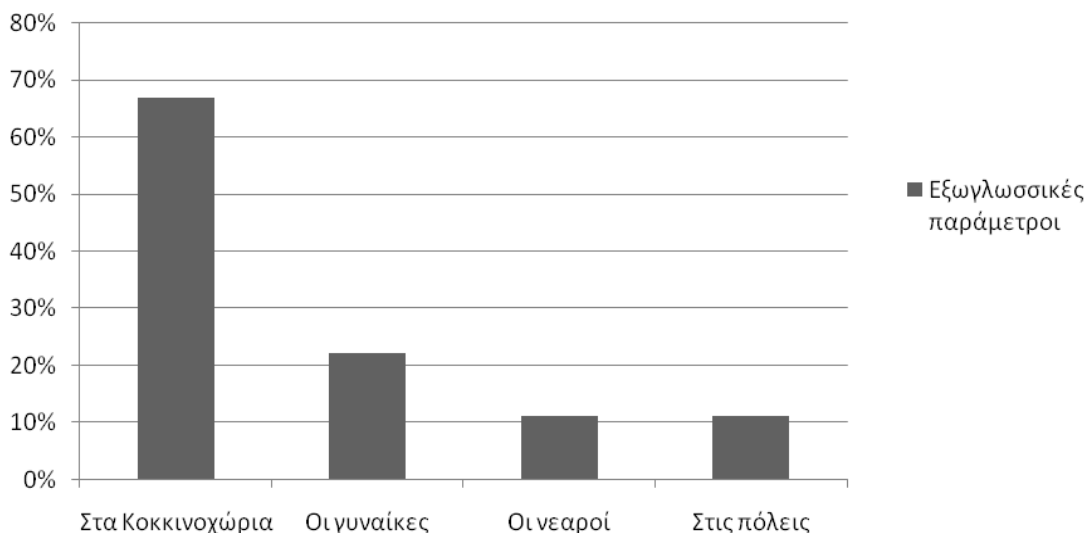

Διάγραμμα 11 Πληροφορητές που δέχονται το ουρανικό αλλόφωνο στους τύπους του ρήματος έχω

Το 20% των πληροφορητών δέχεται το ουρανοφατνιακό αλλόφωνο σε τύπους του ρήματος έχω:

Διάγραμμα 12 Πληροφορητές που δέχονται το ουρανοφατνιακό αλλόφωνο στους τύπους του ρήματος έχω

Διάγραμμα 13 Απόψεις των πληροφορητών για το πού ή από ποιους προτιμάται το ουρανοφατνιακό αλλόφωνο σε τύπους του ρήματος έχω

Όσον αφορά στην απουσία ουρανοφατνιακού που παρατηρείται στους τύπους του ρήματος έχω όπου ακολουθεί πρόσθιο φωνήεν, οι πληροφορητές διατύπωσαν πολλές απόψεις για το φαινόμενο αυτό, αρκετές από τις οποίες παρατίθενται παρακάτω. Το 67% των πληροφορητών υποστήριξε πως οι κάτοικοι των Κοκκινοχωρίων είναι η κοινωνική ομάδα που προτιμά το ουρανικό αλλόφωνο σε τύπους του ρήματος έχω λόγω του ότι το φαινόμενο αυτό αποτελεί ίσως το πιο *σημαδεμένο* (marked) χαρακτηριστικό της τοπικής γλωσσικής ποικιλίας, και ακολούθως οι γυναίκες και οι νεαροί.

Ένα μικρό ποσοστό των πληροφορητών (11%) υποστηρίζει πως η διατήρηση του ουρανικού αλλόφωνου στους τύπους του ρήματος έχω όπου ακολουθεί πρόσθιο φωνήεν χρησιμοποιείται από τους κατοίκους των πόλεων και αυτό μπορεί να δικαιολογηθεί από το γεγονός ότι η χρήση του ουρανικού αλλόφωνου είναι ένα χαρακτηριστικό που παραπέμπει στην ΚΝΕ, η οποία παρουσιάζει περισσότερα κοινά στοιχεία με την κοινή κυπριακή, παρά με τις διάφορες επιμέρους γλωσσικές τοπικές ποικιλίες. Στην κατηγορία αυτή υπάγονται άτομα που δεν γνωρίζουν ότι η αποδοχή του ουρανικού στους τύπους του ρήματος έχω αποτελεί *σημαδεμένο* χαρακτηριστικό της γλωσσικής ποικιλίας των Κοκκινοχωρίων. Η επαλήθευση της άποψης ότι το φαινόμενο αυτό είναι χαρακτηριστικό των Κοκκινοχωρίων έγκειται στο γεγονός ότι το 80% των πληροφορητών μας (που στην πλειοψηφία είναι Κοκκινοχωριάτες) δεν αποδέχεται το ουρανοφατνιακό.

Έτσι όπως αποδεικνύεται από τα ποσοτικά στοιχεία των πιο πάνω διαγραμμάτων, η συντριπτική πλειοψηφία των πληροφορητών απ' όλες ανεξαιρέτως τις κοινωνικές ομάδες δεν χρησιμοποιεί το ουρανοφατνιακό στους τύπους του ρήματος έχω όπου έπεται πρόσθιο φωνήεν, πράγμα που δεν παρατηρείται στην ΚΚ. Συγκεκριμένα η έρευνα έδειξε πως μόνο το 20% των πληροφορητών, δηλαδή μόνο οι 9 από τους 45 πληροφορητές, δέχονται τον τύπο με το ουρανοφατνιακό αλλόφωνο. Αυτό σημαίνει ότι ακόμα και μαθητές ή άτομα νεαρής ηλικίας δεν δέχονται το ουρανοφατνιακό αλλόφωνο, που στη συγκεκριμένη περίπτωση γίνεται αντιληπτό ως γνώρισμα της ΚΚ. Η εξήγηση που μπορούμε να δώσουμε για το φαινόμενο αυτό βασίζεται στο γεγονός ότι οι περισσότεροι κάτοικοι των Κοκκινοχωρίων, λόγω του μικρού πληθυσμού της περιοχής και της αυξημένης ζήτησης υπηρεσιών κυρίως κατά τη θερινή εποχή, απασχολούνται εντός της περιοχής, και ειδικότερα λόγω του ότι τα παιδιά φοιτούν σε

σχολεύει της περιοχής και διδάσκονται, τις περισσότερες φορές, από εκπαιδευτικούς που παρουσιάζουν και οι ίδιοι κάποια τοπικά γνωρίσματα στην ομιλία τους.³⁹ Για το λόγο αυτό, η απουσία της προσθίωσης στους τύπους του ρήματος *έχω*, ['eçis], ['eçi], ['eçete], ['içes], ['içe] και ['içete], που αποτελεί ένα σημαδεμένο τοπικό χαρακτηριστικό, ενισχύεται και κατά κάποιον τρόπο «επιβάλλεται» από τους πιο πάνω παράγοντες. Ταυτόχρονα, όμως, το γεγονός ότι οι εν λόγω τύποι απαντούν με την ίδια μορφή και στην ΚΝΕ, στην πρότυπη μορφή της γλώσσας που προβάλλεται ποικιλοτρόπως θετικά στον Κύπριο ομιλητή, είναι ένα ακόμη ισχυρό στοιχείο που εξηγεί την ύπαρξη υψηλών ποσοστών για τον τύπο αυτό στην περιοχή. Πρόκειται συνεπώς για μια περίπτωση *shibboleth*, εφόσον το φαινόμενο αυτό έχει απομείνει μόνο στους τύπους του ρήματος *έχω* αλλά ωστόσο θεωρείται έμβλημα της τοπικής προφοράς.

Με το φαινόμενο *shibboleth* ασχολήθηκε κατεξοχήν ο Wolfram (1998), ο οποίος υποστηρίζει πως είναι ένα γλωσσικό φαινόμενο που μπορεί να επιτελέσει συμβολική λειτουργία σε μία διάλεκτο.⁴⁰ Στην περίπτωση που εξετάζουμε, η προφορά του [ç] αντί του [ʃ] στους συγκεκριμένους τύπους του *έχω* αποτελεί τον κατεξοχήν δείκτη γεωγραφικής καταγωγής από τα Κοκκινοχώρια.⁴¹

Ο Wolfram (1998) επισημαίνει ότι είναι πολύ σπάνιο φαινόμενο η ύπαρξη μεταβλητών που χρησιμοποιούνται *αποκλειστικά* από μια ομάδα ομιλητών (group-exclusive) και οι γλωσσικοί αυτοί τύποι να μην χρησιμοποιούνται από άλλες ομάδες ομιλητών. Η διαπίστωση αυτή μας οδηγεί να θεωρήσουμε πως το φαινόμενο αυτό αφορά και στη

³⁹ Βλ. Petyt, 1980: 29, για ανάλογα δεδομένα στη Βρετανία.

⁴⁰ Η σημασία του όρου *shibboleth*, που τοποθετείται πολλές χιλιάδες χρόνια πριν, καθίσταται περισσότερο σαφής με την παράθεση της παράφρασης ενός σχετικού χωρίου από την Παλαιά Διαθήκη: «Και όταν κάποιος Γιλεάτης επιζών (από το μένος Εφραϊμιτών) έλεγε: “Αφησέ με να περάσω απέναντι”, ο Γιλεάτης τον ρωτούσε: “Είσαι Εφραϊμίτης;”, αν εκείνος απαντούσε όχι, του έλεγαν: “Τότε πες Shibboleth”. Αν εκείνος έλεγε “Sibboleth”, επειδή δεν μπορούσε να προφέρει σωστά τη λέξη, τον σκότωναν» (Κριταί, 12: 5-6). Έτσι, η προφορά σε αυτή την περίπτωση αποτελούσε ίσως το μοναδικό μέσο εντοπισμού ενός υπόπτου.

⁴¹ Υπάρχουν πολλά ανέκδοτα και υποτιθέμενα σχόλια από τους υπόλοιπους Κύπριους ομιλητές σχετικά με το φαινόμενο αυτό. Παραθέτουμε ενδεικτικά μερικά:

(α) Έχει και εν και έχει στα Κοκκινοχώρια.

(β) Προς Κοκκινοχωριάτες: Χρησιμοποιείτε τόσες χωρκάτικες λέξεις και λαλείτε έχει, εν κολλά! ή

(γ) Έν πολλά αστέιο άμαν λαλείτε έχει σοίρον!

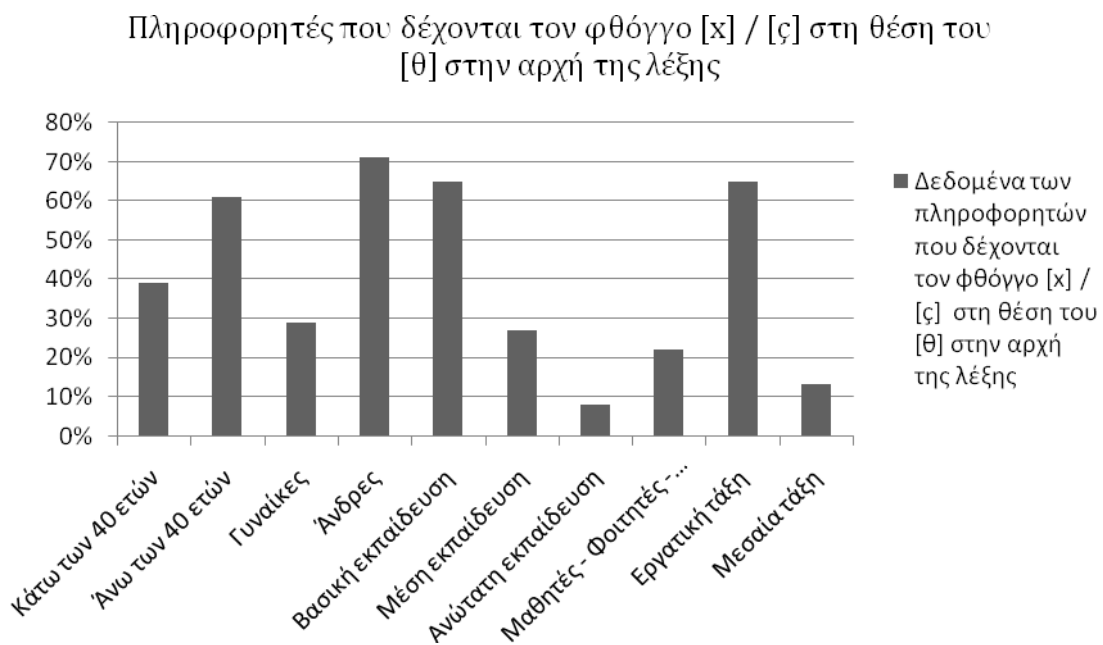
κ.λπ.

γλωσσική ποικιλία των Κοκκινοχωρίων εφόσον σε καθημερινές προφορικές συνομιλίες είναι σχεδόν απίθανο να χρησιμοποιούνται τύποι όπως ['eʃi] από ομιλητές άλλων περιοχών.

4.4.2 Παρουσίαση αποτελεσμάτων που αφορούν στην εναλλαγή [x] και [θ]

Βάσει των δεδομένων που παίρνουμε από τα ζεύγη χέλει ['ʧeli] – θέλει ['θeli] και χωρώ [xo'ro] – θωρώ [θo'ro] «βλέπω», παρουσιάζουμε τα πιο κάτω αποτελέσματα:

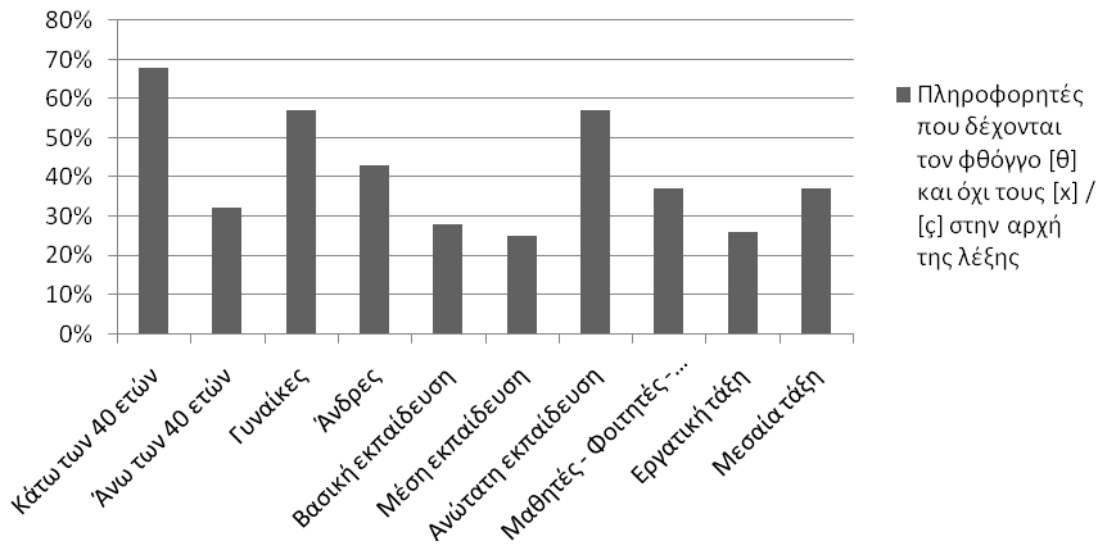
Μόνο το 25% των πληροφορητών δέχεται τον φθόγγο [x] / [ʧ] στη θέση του [θ] στην αρχή της λέξης:

Διάγραμμα 14 Πληροφορητές που δέχονται τον φθόγγο [x] / [ʧ] στη θέση του [θ] στην αρχή της λέξης

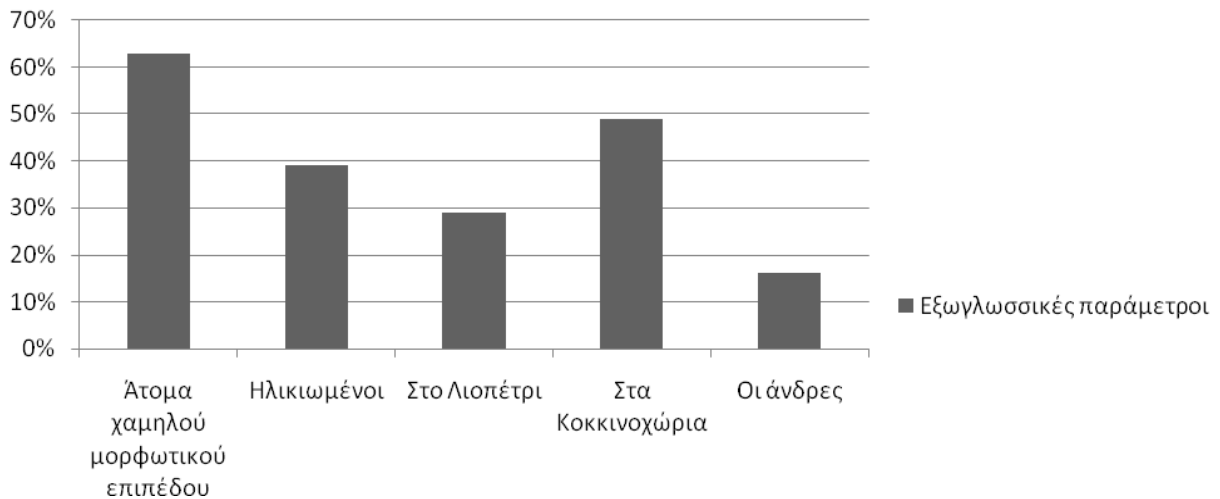
Το 75% των πληροφορητών δέχεται τον φθόγγο [θ] αντί του [x] / [ʧ] στην αρχή της λέξης:

Πληροφορητές που δέχονται τον φθόγγο [θ] και όχι τους [x] / [ç] στην αρχή της λέξης

Διάγραμμα 15 Πληροφορητές που δέχονται τον φθόγγο [θ] και όχι τους [x] / [ç] στην αρχή της λέξης

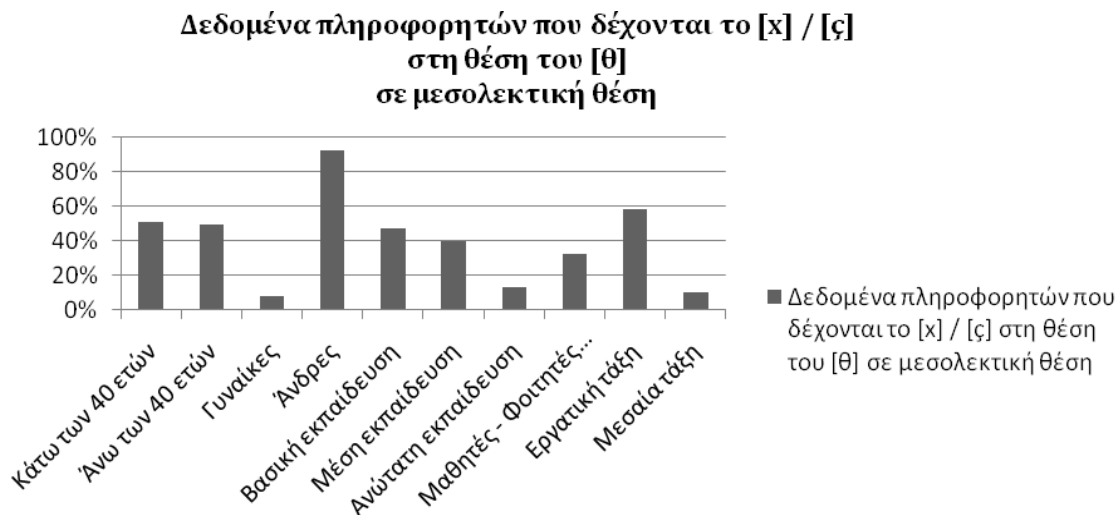
Ποιοι ή πού, σύμφωνα με τις απαντήσεις των πληροφορητών, προτιμούν τον φθόγγο [x] αντί του [θ] στην αρχή της λέξης

Διάγραμμα 16 Απόψεις των πληροφορητών για το πού ή από ποιους προτιμάται ο φθόγγος [x] / [ç] αντί του [θ] στην αρχή της λέξης

Βάσει των δεδομένων που παίρνουμε από τα ζεύγη καθαρίστρια [katha'ristria]-καχαρίστρια [kacha'ristria], έμαθεν ['emaθen]-έμαχεν ['emaχen], εμέθυσεν [e'meθisen]-εμέχυσεν [e'meχisen] έχουμε τα πιο κάτω αποτελέσματα:

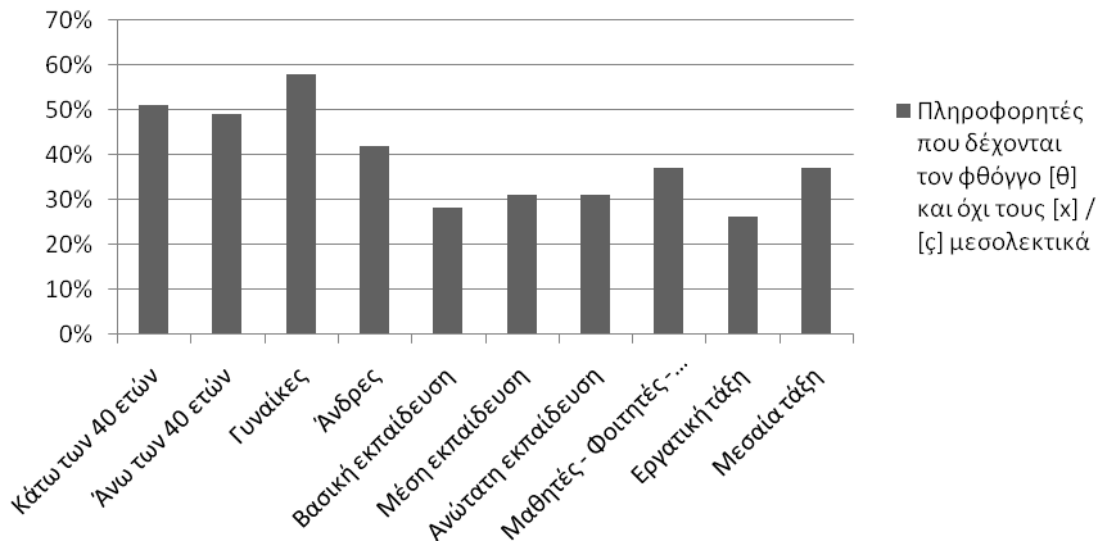
Μόνο το 23% των πληροφορητών δέχεται το [x] / [ç] στη θέση του [θ] σε μεσοφωνηεντική θέση:

Διάγραμμα 17 Δεδομένα των πληροφορητών που δέχονται το [x] / [ç] στη θέση του [θ] σε μεσολεκτική θέση

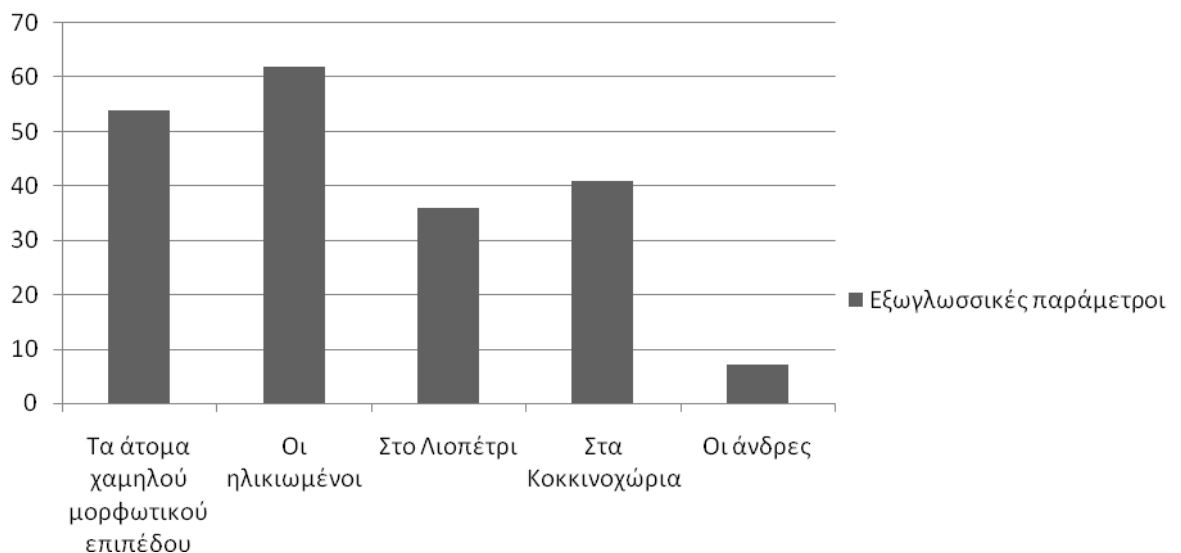
Το 77% των πληροφορητών δέχεται το [θ] αντί του [x] / [ç] σε μεσολεκτική θέση (ίδιο, περίπου, ποσοστό με αρχή της λέξης):

Πληροφορητές που δέχονται τον φθόγγο [θ] και όχι τους [x] / [ç] μεσολεκτικά

Διάγραμμα 18 Πληροφορητές που δέχονται τον φθόγγο [θ] και όχι τους [x] / [ç] μεσολεκτικά

Ποιοί ή πού, πιστεύουν οι πληροφορητές ότι δέχονται το [x] / [ç] στη θέση του [θ], σε μεσολεκτική θέση

Διάγραμμα 19 Απόψεις των πληροφορητών για το πού ή από ποιους προτιμάται το [x] / [ç] στη θέση του [θ] σε μεσολεκτική θέση

Η πλειοψηφία των πληροφορητών υποστηρίζει πως οι κοινωνικές ομάδες που προτιμούν το [x] / [ç] αντί το [θ] τόσο στην αρχή της λέξης, όσο και σε μεσοφωνηεντική θέση είναι τα άτομα χαμηλού μορφωτικού επιπέδου, οι κάτοικοι των Κοκκινοχωριών, οι ηλικιωμένοι και οι κάτοικοι του Λιοπετρίου.

Η έρευνα απέδειξε πως τα άτομα άνω των 40 ετών, οι άνδρες, τα άτομα με βασική εκπαίδευση και τα άτομα που ανήκουν στην εργατική τάξη είναι οι κοινωνικές ομάδες που προτιμούν τον φθόγγο [x] / [ç] στη θέση του [θ].⁴²

Επομένως, βάσει των πιο πάνω στοιχείων βλέπουμε πως: (α) εμφανίζεται μια νέα επιλογή ως παράμετρος που προτιμά το [x] / [ç] έναντι του [θ] και αυτή είναι οι κάτοικοι του Λιοπετρίου, (β) η επιλογή αυτή δεν προτεινόταν, αλλά αντίθετα αποτελούσε εισήγηση των πληροφορητών και (γ) η πλειοψηφία των πληροφορητών που κατάγεται από το Λιοπέτρι αποδέχεται όντως το [x] / [ç] στη θέση του [θ]. Στην περίπτωση αυτή θεωρούμε πως παρουσιάζεται το φαινόμενο της ενδοποικιλίας (microvariation) στην τοπική γλωσσική ποικιλία. Η διαπίστωση αυτή αποτελεί ζήτημα για επιπλέον διερεύνηση.

4.4.3 Παρουσίαση αποτελεσμάτων που αφορούν στην απλοποίηση συμφωνικού συμπλέγματος μετά από συνίζηση

Στην ΚΔ παρατηρούνται ορισμένοι φωνοτακτικοί κανόνες που υποστηρίζεται πως είναι αποτέλεσμα συλλαβικών περιορισμών. Συγκεκριμένα στην ΚΔ, όπως και στην ΚΝΕ, το άτονο /i/ αποσυλλαβοποιείται όταν ακολουθεί ένα άλλο (τονισμένο) φωνήεν. Στην ΚΔ, ωστόσο, ένα κλειστό [c] ή [k] εμφανίζεται απροσδόκητα μετά την αποσυλλαβοποίηση του /i/ (hardening). Οι Τσιπλάκου και Παπανικόλα, που έχουν ασχοληθεί κατεξοχήν με το φαινόμενο αυτό επισημαίνουν: «Η διαφορά, που παρατηρείται ως προς το πιο πάνω φαινόμενο, ανάμεσα στην ΚΝΕ και στην ΚΔ, είναι

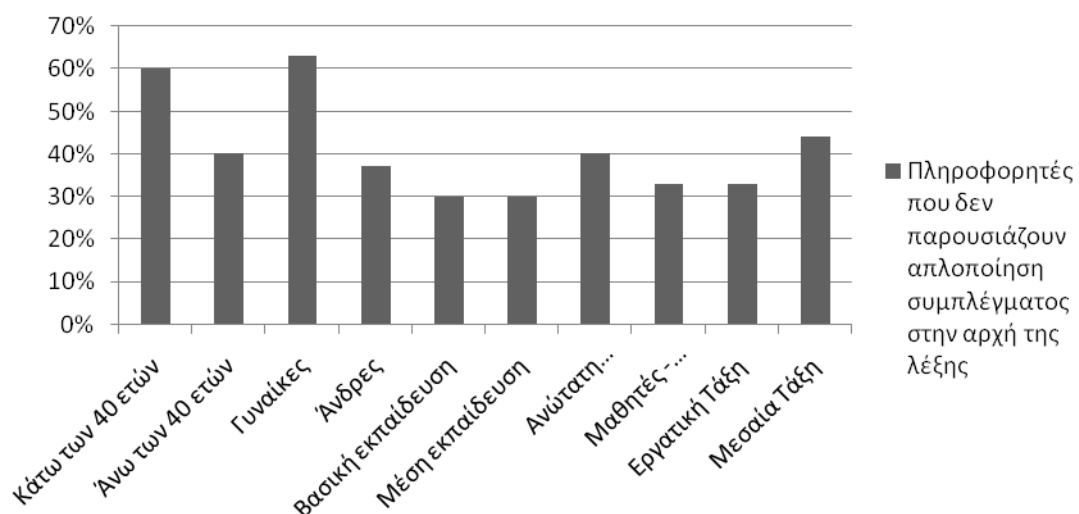
---

⁴² Παρατηρήσαμε ακόμη ότι δεν υπάρχει διαφορά στην αποδεκτότητα του [x] από το [ç], εφόσον οι λέξεις που περιείχαν τους φθόγγους αυτούς συγκέντρωναν τα ίδια περίπου ποσοστά.

πως στην ΚΝΕ η συμφωνοποίηση του /i/ οδηγεί πάντοτε σε ένα διαρκές ουρανικό και ποτέ σε ένα κλειστό ουρανικό ή υπερωικό [c] / [k], όπως συμβαίνει στην ΚΔ. Παράλληλα στην ΚΔ λαμβάνουν χώρα οι δύο πιο κάτω επιπρόσθετες φωνολογικές διεργασίες: (α) μπορεί να έχουμε μετατροπή του κλειστού συμφώνου που προηγείται του [c] / [k] σε διαρκές, ενώ ακόμα (β) μπορεί να έχουμε παράλειψη συμφώνου από το παραγόμενο σύμπλεγμα» (Τσιπλάκου & Παπανικόλα, 2009: 1210).

Βάσει των δεδομένων που παίρνουμε από τα ζεύγη θκυόμιση ['θcomisi]- κυόμιση ['comisi], πιερώσει [pce'rosi] - κιερώσει [ce'rosi], πιάτα ['rcata]- κιάτα ['cata] παρουσιάζουμε τα πιο κάτω αποτελέσματα:

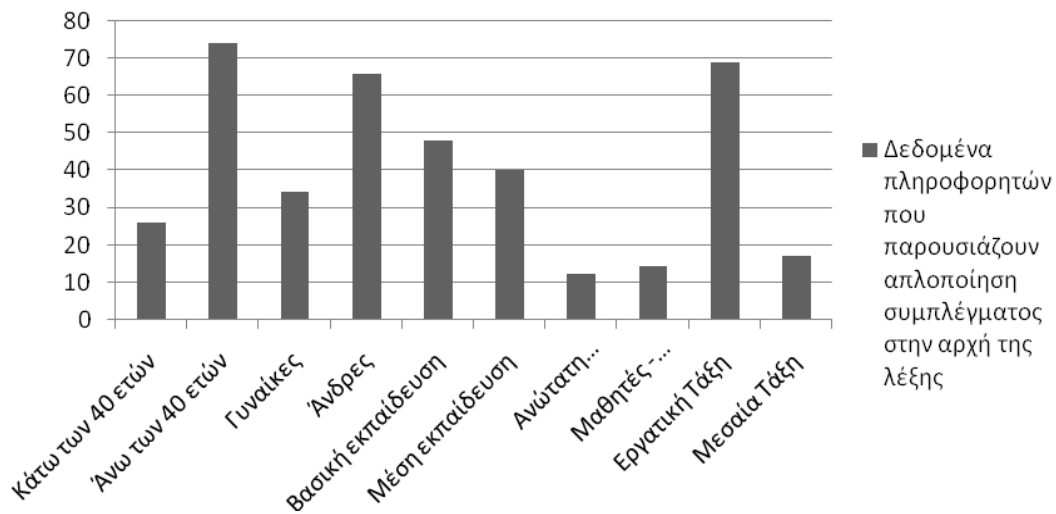
Το 70% των πληροφορητών δεν παρουσιάζει απλοποίηση του συμπλέγματος στην αρχή της λέξης:

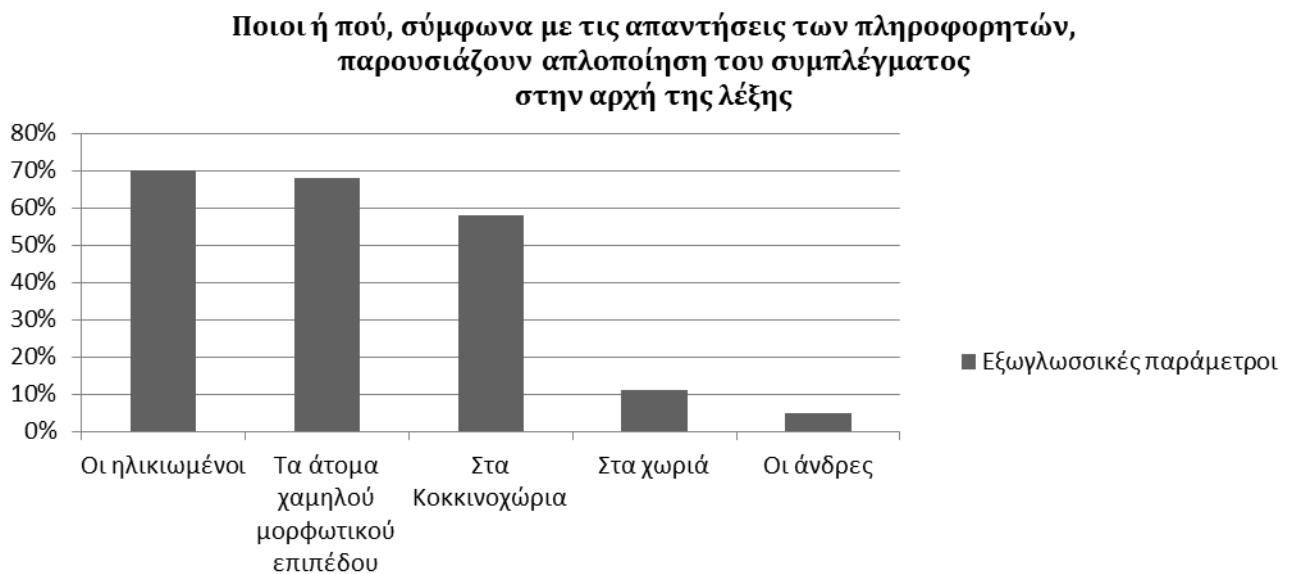
Διάγραμμα 20 Πληροφορητές που δεν παρουσιάζουν απλοποίηση συμπλέγματος στην αρχή της λέξης

Μόνο το 30% των πληροφορητών παρουσιάζει απλοποίηση του συμπλέγματος στην αρχή της λέξης:

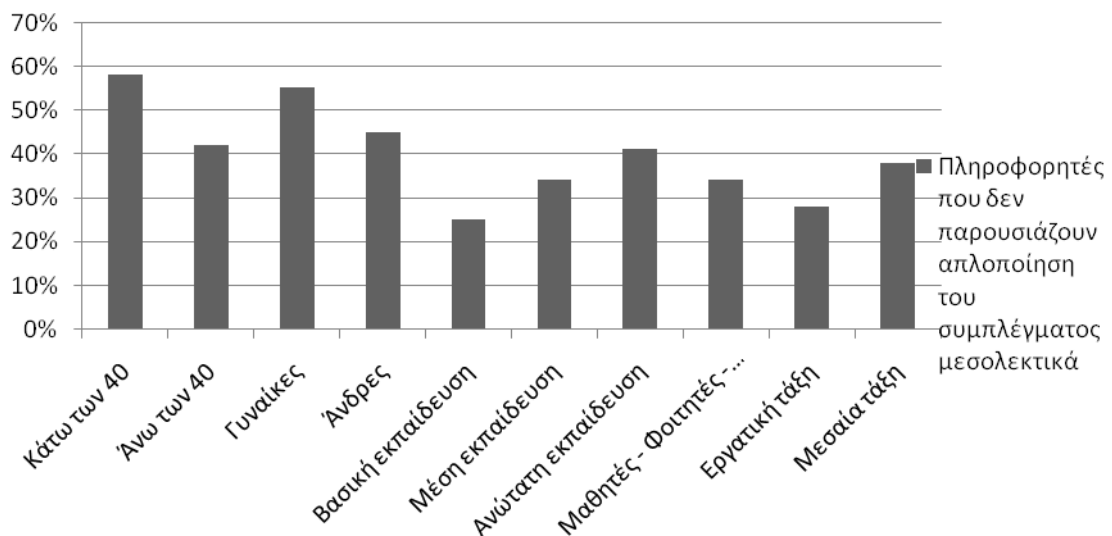
Διάγραμμα 21 Πληροφορητές που παρουσιάζουν απλοποίηση συμπλέγματος στην αρχή της λέξης

Διάγραμμα 22 Απόψεις των πληροφορητών για το πού ή από ποιους παρουσιάζεται απλοποίηση του συμπλέγματος στην αρχή της λέξης

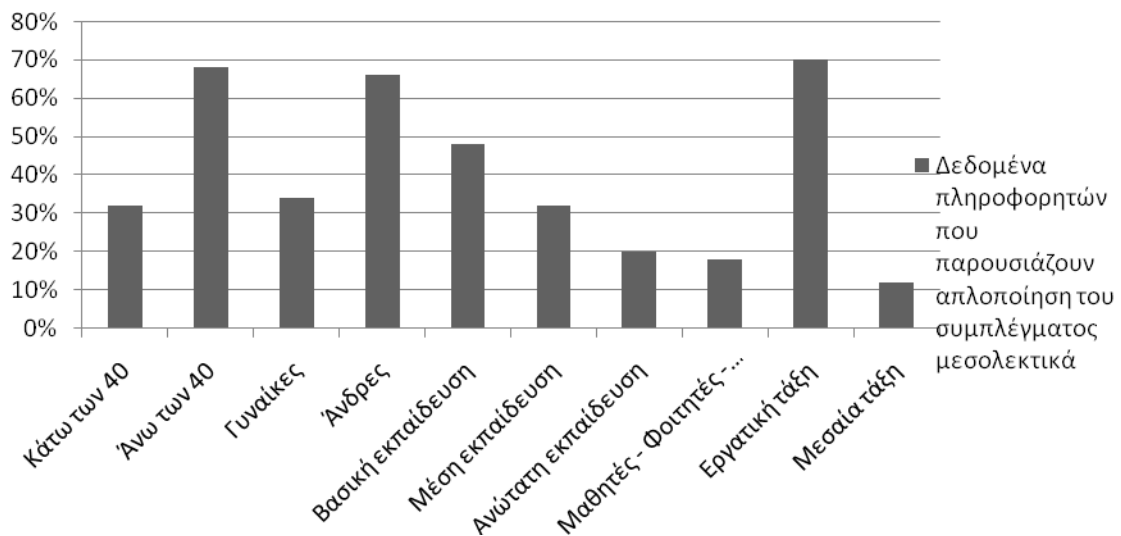
Βάσει των δεδομένων που παίρνουμε από τα ζεύγη παικιά [pe'ca]- παιθκιά [pe'θca], ακιέβαστοι [a'cevasti] – αθκιέβαστοι [a'θcevasti], σπικιού [spi'cu]- σπιθκιού [spi'θcu] παρουσιάζουμε τα πιο κάτω αποτελέσματα:

Το 67% δεν παρουσιάζει απλοποίηση συμπλέγματος σε μεσολεκτική θέση (ίδια ποσοστά περίπου με αρχή της λέξης):

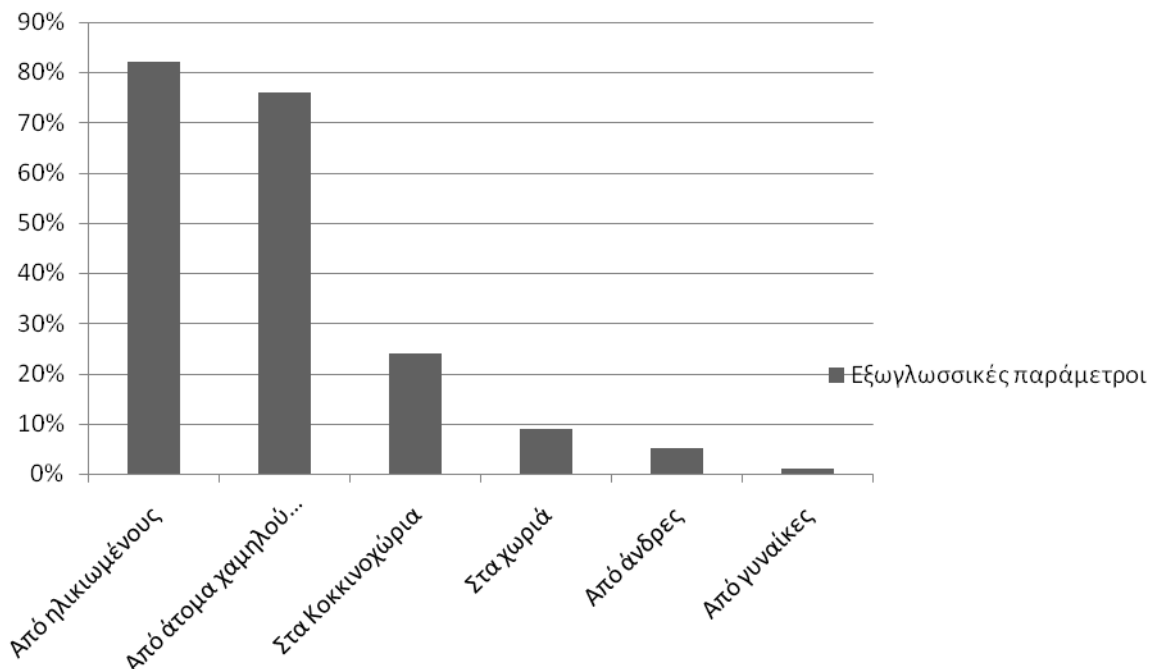
Διάγραμμα 23 Πληροφορητές που δεν παρουσιάζουν απλοποίηση συμπλέγματος μεσολεκτικά

Μόνο το 33% των πληροφορητών παρουσιάζει απλοποίηση του συμπλέγματος σε μεσολεκτική θέση.

Διάγραμμα 24 Δεδομένα των πληροφορητών που παρουσιάζουν απλοποίηση του συμπλέγματος μεσολεκτικά

Ποιό τού, σύμφωνα με τις απαντήσεις των πληροφορητών, παρουσιάζουν απλοποίηση του συμπλέγματος σε μεσοφωνηεντική θέση

Διάγραμμα 25 Απόψεις των πληροφορητών για το πού ή από ποιους παρουσιάζεται απλοποίηση του συμπλέγματος σε μεσοφωνηεντική θέση

Οι περισσότεροι πληροφορητές θεωρούν τους ηλικιωμένους, τα άτομα χαμηλού μορφωτικού επιπέδου, τους κατοίκους των Κοκκινοχωριών, των χωριών γενικά και τους άνδρες, ως τις επικρατέστερες κοινωνικές ομάδες που δέχονται την απλοποίηση του συμπλέγματος τόσο στην αρχή της λέξης όσο και σε μεσοφωνηεντική θέση.

Η έρευνα απέδειξε πως τα άτομα άνω των 40 ετών, οι άνδρες, τα άτομα με βασική εκπαίδευση και τα άτομα που ανήκουν στην εργατική τάξη, είναι οι κοινωνικές ομάδες η πλειοψηφία των οποίων αποδέχεται την απλοποίηση του συμπλέγματος.

4.4.4 Ειδικότερες παρατηρήσεις

Από τα πιο πάνω διαγράμματα παρατηρούμε πως πολλές μεταβλητές, που αποτελούν διαλεκτικά χαρακτηριστικά της περιοχής, είναι αποδεκτές από άτομα που έχουν βασική ή μέση εκπαίδευση και λιγότερο από άτομα που έχουν ανώτερη / ανώτατη εκπαίδευση.

Συγκεκριμένα, ως προς την αποδοχή του φθόγγου [x] / [ç] στη θέση του [θ] στην αρχή της λέξης έχουμε τα πιο κάτω ποσοστά: άτομα με βασική εκπαίδευση 65%, με μέση εκπαίδευση 27% και με ανώτατη εκπαίδευση μόλις 8%. Σε μεσολεκτική θέση για την ίδια μεταβλητή έχουμε τα πιο κάτω ποσοστά: με βασική εκπαίδευση 47%, με μέση 40% και με ανώτατη 13%.

Ως προς την αποδοχή της απλοποίησης του συμπλέγματος στην αρχή της λέξης, για άτομα με βασική εκπαίδευση έχουμε 48%, με μέση 40% και με ανώτατη μόλις 12%. Για την αποδοχή της απλοποίησης του συμπλέγματος μεσολεκτικά έχουμε για τα άτομα με βασική εκπαίδευση 48%, για τα άτομα με μέση εκπαίδευση 32% και με ανώτατη 20%.

Αυτό ίσως να οφείλεται στο γεγονός ότι τα άτομα αυτά, εφόσον δεν έχουν λάβει ανώτερη εκπαίδευση και συνεπώς δεν έχουν φοιτήσει σε κάποιο πανεπιστημιακό ίδρυμα, όπου απαιτείται η διαμονή τους για ορισμένο χρονικό διάστημα μακριά από τον τόπο τους, περιορίζονται στα όρια της περιοχής τους, όπου υπάρχουν οι φυσικοί ομιλητές της τοπικής ποικιλίας και έτσι οι τοπικοί διαλεκτικοί τύποι

«ανακυκλώνονται», χωρίς να ξενίζει η χρήση τους και χωρίς να στιγματίζεται ο οποιοσδήποτε τύπος.

Τα δεδομένα αυτά δεν ισχύουν για τα άτομα που έχουν ανώτερη / ανώτατη εκπαίδευση. Τα άτομα αυτά εξαιτίας του γεγονότος ότι έρχονται σε γλωσσική επαφή με συμφοιτητές τους που προέρχονται από άλλες περιοχές της Κύπρου ή της Ελλάδας γνωρίζουν και άλλους διαλεκτικούς τύπους, που αρχικά ενδεχομένως θα τους προκαλούσαν εντύπωση. Δεν είναι τυχαίο που πολλές φορές οι διαλεκτικοί τύποι που παρουσιάζονται στη γλωσσική ποικιλία των ομιλητών αποτελούν αντικείμενο συζήτησης μεταξύ των φοιτητών. Έτσι, παρατηρείται πως οι «επικρατέστεροι» τύποι, οι τύποι δηλαδή που χρησιμοποιούνται από την πλειοψηφία ή οι τύποι που έχουν καθιερωθεί να χρησιμοποιούνται στην κοινή κυπριακή, αντικαθιστούν συχνά τους τοπικούς διαλεκτικούς τύπους. Η άποψη αυτή επαληθεύεται από τα σχόλια και τα δεδομένα που μας δίνουν οι πληροφορητές μας:

(4) Που ήμουν εις στην Αγγλίαν έκαμνα παρέαν με πολλούς Κυπραίους τζαι ήμουν ο μόνος που ελάουν «έχει» τζαι επεριπαίζαν με οι άλλοι. Γι' αυτό έμεινεν μου σαν το τραύμαν τζαι που τότε λαλώ τζιαι 'γιω «έθει».

(5) Εγελάστηκα μιαν φοράν εις στο Κολλέγιον τζαι είπα «χέλω». Οι συμφοιτήτριες μου οι Λευκωσιάτισσες ήταν πλωμένες χαμέ που το γέλιον, που τζείνη την φορά εκολλήσαν μου το ότι μιλώ χωρκάτικα.

(6) Εφαίνετον μου παράξενον που οι συμφοιτητές μου που ήταν που άλλες περιοχές εμιλούσαν έτσι σωστά κυπριακά τζαι όι τέλεια χωρκάτικα σαν εμάς. Εντάξει τζαι'γω έξερα να λαλώ θέλω, αλλά ενόμιζα πως εν οι καλαμαράες μόνον. Σοβαρά αν δεν επήαινα Πανεπιστήμιον ήταν να μιλώ χωρκάτικα κόμα...

Η μόρφωση επομένως και η ευκαιρία που δίνει για επαφή με ομιλητές που προέρχονται από άλλες περιοχές είναι αιτία για αντικατάσταση ορισμένων τύπων από άλλους που είναι πιο «εύχρηστοι» ή που έχουν καθιερωθεί να χρησιμοποιούνται από την πλειοψηφία των Κυπρίων ομιλητών και αποτελούν τύπους της κοινής κυπριακής. Επειδή μάλιστα υπάρχει η τάση η νέα γενιά να φοιτά σε κάποιο ανώτερο ή ανώτατο ίδρυμα, είτε εντός είτε εκτός Κύπρου, μπορούμε να αποδώσουμε σ' αυτόν τον παράγοντα την αιτία που οι πιο πάνω διαλεκτικοί τύποι βρίσκονται υπό ισοπέδωση.

Η έρευνα απέδειξε ακόμα πως πρόσφυγες που εγκαταστάθηκαν στην περιοχή των Κοκκινοχωριών μετά την τουρκική εισβολή παρουσιάζουν σε ένα μεγάλο βαθμό ομοιογένεια με τους αυτόχθονες Κοκκινοχωριάτες. Για παράδειγμα, ο 32^{ος} πληροφορητής, που είναι 62 ετών, κατάγεται από το κατεχόμενο Τρίκωμο και από το 1974 εγκαταστάθηκε στη Σωτήρα που ανήκει στα Κοκκινοχώρια, δέχεται τον τύπο [ˈeʃi], που αποτελεί ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της γλωσσικής τοπικής ποικιλίας των Κοκκινοχωριών. Ακόμα παρατηρούμε ότι άτομα που οι γονείς τους είναι πρόσφυγες παρουσιάζουν κοινά ισόγλωσσα με άτομα που οι γονείς τους κατάγονται από τα Κοκκινοχώρια. Αυτό αποδεικνύεται από την περίπτωση του 4^{ου} πληροφορητή, του οποίου ο πατέρας κατάγεται από το κατεχόμενο Σπαθαρικό, ζει ωστόσο μόνιμα στη Σωτήρα. Ο εν λόγω πληροφορητής δέχεται τον τύπο [xoˈro],⁴³ που δέχεται και ο 7^{ος} πληροφορητής ο οποίος κατάγεται από τη Δερύνεια (των Κοκκινοχωριών). Ο 4^{ος} πληροφορητής θεωρεί μάλιστα πολύ παράξενη τη χρήση του τύπου [θoˈro].

Η Καρυολαίμου επισημαίνει πως τα τελευταία χρόνια (ενν. μετά την τουρκική εισβολή του 1974) συντελέστηκαν κοινωνικές, οικονομικές και δημογραφικές αλλαγές που είχαν σημαντικές επιπτώσεις στη γλωσσική φυσιογνωμία του νησιού. Η μετακίνηση 200.000 ελληνοκυπρίων προσφύγων από τις βόρειες προς τις νότιες περιοχές του νησιού, είχε ως αποτέλεσμα τη διάλυση των παραδοσιακών κοινωνικών δικτύων, τα οποία ευνοούν τη γλωσσική διατήρηση. Η διάλυση αυτών των δικτύων και η ανάμειξη του πληθυσμού οδήγησαν στη συρρίκνωση και τελικά στην εγκατάλειψη γλωσσικών στοιχείων των βόρειων ποικιλιών του νησιού, τα οποία δεν μεταβιβάζονται πλέον στις επόμενες γενιές. Ως εκ τούτου οι νεότερες γενιές των Κυπρίων, αυτοί που κατάγονται από πρόσφυγες γονείς και αυτοί των οποίων οι γονείς δεν αναγκάστηκαν να μετακινηθούν, εμφανίζονται σήμερα περισσότερο ομογενείς γλωσσικά από τις προηγούμενες γενιές (Καρυολαίμου, 2000: 43).

Ακόμη παραθέτουμε σχετικά στοιχεία από τη μαγνητοφωνημένη συνέντευξη της 23^{ης} πληροφορήτριας. Η πληροφορήτρια κατάγεται από τη Σωτήρα, είναι εκπαιδευτικός δημοτικής εκπαίδευσης, είναι 38 ετών και μέχρι τα 26 της χρόνια ζούσε μόνιμα στη γενέτειρά της, ενώ αργότερα εγκαταστάθηκε σε περιοχή της Λευκωσίας. Είναι φανερό μέσα από τη συνέντευξη πως οι τοπικοί διαλεκτισμοί που ενδεχομένως να παρουσίαζε

---

⁴³ Στην προκειμένη περίπτωση, ωστόσο, σύμφωνα με τον (Newton, 1972: 201) ο φθόγγος [x] / [ç] στη θέση του [θ] είναι αποδεκτός και στην περιοχή του Σπαθαρικού.

κατά το διάστημα που ζούσε στα Κοκκινοχώρια, απουσιάζουν από την ομιλία της, εφόσον κυρίως χρησιμοποιεί την ΚΚ. Ωστόσο, στη σχετική ερώτηση του ερωτηματολογίου επιλέγει τον τύπο ['eɔi]. Στο σημείο αυτό αναφέρει στη συνέντευξη ότι πολλά άτομα εντοπίζουν την γεωγραφική της προέλευση από την ένδειξη ['eɔi], παρόλο που η ίδια επισημαίνει ότι η ομιλία της παρουσιάζει ποικιλία και σε πολλές περιπτώσεις δέχεται το ουρανοφατνιακό αλλόφωνο στον αντίστοιχο τύπο.

Το πιο πάνω παράδειγμα αποδεικνύει την άποψη της Καρυολαίμου, σύμφωνα με την οποία επακόλουθο της διάλυσης των παραδοσιακών κοινωνικών δικτύων, ήταν και η επαφή ανάμεσα στις αστικές και τις αγροτικές παραλλαγές που είχε ως αποτέλεσμα την ανάδυση μιας κοινής αστικής ποικιλίας, στην οποία διατηρούνται ορισμένες φορές τοπικά διαλεκτικά στοιχεία. Τα στοιχεία αυτά, όταν εμφανίζονται σε λόγο των ομιλητών, λειτουργούν ως δείκτες γεωγραφικής και μερικές φορές κοινωνικής προέλευσης (Καρυολαίμου, 2000: 44).

Πέρα από τα πιο πάνω, ενδιαφέρον παρουσιάζει και το γεγονός ότι κανένας πληροφορητής δεν δέχεται τον τύπο *['ɕeatron].⁴⁴ Ακόμα και άτομα που ενδεχομένως να δέχονται το φώνημα [x] / [ɕ] στη θέση του [θ], δεν το αποδέχονται όταν πρόκειται για επίσημες λέξεις, για λέξεις δηλαδή που έχουν την ίδια φωνολογική και μορφολογική απόδοση στην ΚΔ και στην ΚΝΕ. Ως εκ τούτου οι επίσημες αυτές λέξεις δεν επιδέχονται τις γλωσσολογικές διαδικασίες με τον ίδιο τρόπο που πραγματώνονται στις υπόλοιπες λέξεις στην γλωσσική ποικιλία της περιοχής των Κοκκινοχωρίων. Οι 38 από τους 45 πληροφορητές μάλιστα αναφέρουν πως η λέξη *['ɕeatron] δεν είναι δυνατόν να χρησιμοποιείται από κανέναν και σε καμιά περίπτωση, ενώ ενδιαφέρον παρουσιάζουν και τα σχόλια ενός πληροφορητή, για την εν λόγω περίπτωση:

(7) *Εν έχει έτσι περίπτωση να πω χέατρον. Κανένας εν το λαλεί, ούτε καν στο Λιοπέτρι που εν η μάνα του «χ». Εν πολλά γελοίον.*

Μόνο 5 πληροφορητές πιστεύουν ότι ο τύπος *['ɕeatron] είναι πιθανόν να λέγεται στο Λιοπέτρι και μόνο 2 πληροφορητές θεωρούν πως ίσως χρησιμοποιείται από ηλικιωμένους.

---

⁴⁴ Ο τύπος αυτός δεν υπάρχει στην γλωσσική ποικιλία, αλλά είναι κατασκεύασμα της ερευνήτριας. Για τον σκοπό δεν συμπεριλήφθηκε στην καταμέτρηση ούτως ώστε να μην αλλοιώσει το δείγμα.

Στο σημείο αυτό επισημαίνουμε πως η Καρυολαίμου αναφέρει ότι την «καθαρή» κυπριακή διάλεκτο δεν την αναζητούμε σε μερικούς ηλικιωμένους ομιλητές, οι οποίοι, χάρη στα κοινωνικά δίκτυα μέσα στα οποία εξελίχθηκαν, έχουν διατηρήσει τα ίχνη μιας κυπριακής που όλοι οι υπόλοιποι ομιλητές έχουν χάσει (Καρυολαίμου, 2000: 47).⁴⁵ Πράγματι, ακόμα και στις μέρες μας η λαϊκή αντίληψη, η οποία προβάλλεται και από τα Μ.Μ.Ε., θέλει τους ηλικιωμένους να αντιπροσωπεύουν τη «γνήσια» ή «καθαρή» διάλεκτο, και μάλιστα μέσα από διάφορες μορφές ποίησης όπως τα τσιαττιστά, τις παροιμίες κ.λπ. όπου απαντούν πολλοί τοπικοί διαλεκτικοί τύποι. Ωστόσο, σύμφωνα με την Καρυολαίμου, η «καθαρή» ΚΔ ομιλείται από τους νεαρούς κατοίκους της πόλης, των οποίων οι γονείς κατάγονται από την επαρχία (Καρυολαίμου, 2000: 47), άποψη με την οποία διαφωνούμε εφόσον οι νεαροί και κυρίως οι νεαροί που κατοικούν στις πόλεις θεωρούνται τόσο από την επιστημονική έρευνα, όσο και από την λαϊκή γλωσσολογία ότι είναι μια από τις κοινωνικές ομάδες που απορρίπτει πολλά από τα γνωρίσματα της ΚΔ και αντίθετα υιοθετεί πολλά χαρακτηριστικά της ΚΝΕ.

Αναφέρουμε πως από τα αποτελέσματα της έρευνας προκύπτουν δύο βασικά συμπεράσματα, σχετικά με τη θέση της Καρυολαίμου, για τους ηλικιωμένους ομιλητές, που παραθέσαμε αμέσως προηγουμένως: (α) Στην ερώτηση *Ποιος λέει τον εκάστοτε τύπο, αν όχι ο πληροφορητής, σχεδόν για όλα τα τοπικά ισόγλωσσα που εξετάζονται, οι πληροφορητές θεωρούν τους ηλικιωμένους ως την επικρατέστερη κοινωνική ομάδα που φέρει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της τοπικής ποικιλίας ή ακόμα τα γενικότερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της διαλέκτου που τείνουν να ισοπεδωθούν από την κοινή κυπριακή. Συγκεκριμένα, το 68% των πληροφορητών θεωρεί πως οι ηλικιωμένοι είναι η κοινωνική ομάδα που δέχεται την απλοποίηση του συμπλέγματος στην αρχή της λέξης. Το 82% των πληροφορητών πιστεύει επίσης πως οι ηλικιωμένοι δέχονται την απλοποίηση μεσολεκτικά.⁴⁶ Ακόμη το 39% των πληροφορητών υποστηρίζει ότι η προτίμηση του φθόγγου [x] / [ç] στη θέση του [θ] παρουσιάζεται από τους ηλικιωμένους στην αρχή της λέξης και το 62% νομίζει ότι οι ηλικιωμένοι είναι αυτοί που προτιμούν το [x] μεσολεκτικά. (β) Επιπρόσθετα η έρευνα έδειξε ότι τα άτομα άνω των 40 ετών είναι πράγματι η ομάδα που δέχεται, στις πλείστες περιπτώσεις, τα ιδιαίτερα τοπικά γλωσσικά χαρακτηριστικά. Συγκεκριμένα, το 74% των*

---

⁴⁵ Η θέση αυτή είναι η τυπική παλιά άποψη της κοινωνιογλωσσολογίας, το NORM, βλ. (Britain, 2010)

⁴⁶ Και στις δύο περιπτώσεις, τα ποσοστά αυτά ήταν τα υψηλότερα.

πληροφορητών που δέχεται την απλοποίηση του συμπλέγματος στην αρχή της λέξης είναι πάνω από 40 ετών και το 68% των πληροφορητών είναι πάνω από 40 ετών και δέχεται την απλοποίηση μεσολεκτικά. Επίσης το 61% των πληροφορητών που δέχεται τον φθόγγο [x] / [ç] στην αρχή της λέξης είναι άνω των 40 ετών και το 49% που δέχεται τον φθόγγο [x] / [ç] μεσολεκτικά είναι πάνω από 40 ετών.

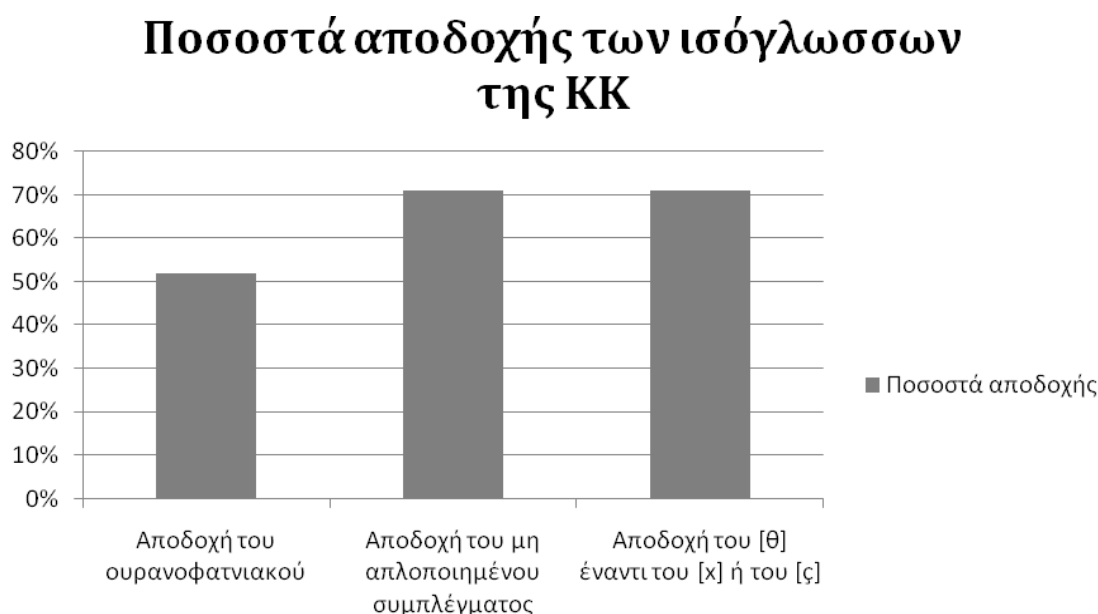
Τα πιο πάνω δεδομένα αποδεικνύουν ότι την άποψη της «λαϊκής γλωσσολογίας» επαληθεύει η πραγματικότητα και αποδεικνύεται έτσι ότι οι ηλικιωμένοι ή άτομα μεγαλύτερης ηλικίας εντάσσουν στην ομιλία τους αρκετά ιδιαίτερα τοπικά γλωσσικά χαρακτηριστικά και συνεπώς δεν μπορούμε να βασιζόμαστε σ' αυτούς και μόνο, προκειμένου να εξάγουμε συμπεράσματα για την διατήρηση ή την εξέλιξη της ΚΚ. Με βάση τα πιο πάνω δεδομένα μπορούμε να υποθέσουμε πως μέσα στις επόμενες δεκαετίες, όταν η τελευταία ηλικιακά γενιά, που παρουσιάζει τα πιο πάνω φαινόμενα, δεν θα υπάρχει πλέον, τα ιδιαίτερα γλωσσικά χαρακτηριστικά των διάφορων τοπικών ποικιλιών θα ελαχιστοποιηθούν ή θα εξαφανιστούν από την ΚΔ, με αποτέλεσμα τη μελλοντική πλήρη ισοπέδωση ή ομαλοποίηση της διαλέκτου.⁴⁷

---

⁴⁷ Η Καρυολαίμου επισημαίνει τρία πιθανά σενάρια σχετικά με το μέλλον της ΚΔ: τη σταθεροποίηση της ΚΚ, τη σύγκλιση της προς την πρότυπη ελληνική ή την αποδιαλεκτοποίηση της ΚΔ. Η ίδια πιστεύει στη διατήρηση της ΚΚ, στηρίζοντας την πρόβλεψή της σε παράγοντες οι οποίοι ωστόσο υπόκεινται μεταβολές που δεν μπορούν να προβλεφθούν. Συνοψίζουμε παρακάτω τους παράγοντες στους οποίους βασίζει η Καρυολαίμου τη διατήρηση της παγκύπριας κοινής: (α) Ο παράγοντας χρήση: οι Κύπριοι ομιλητές χρησιμοποιούν σχεδόν αποκλειστικά την παγκύπρια κοινή (στις καθομιλουμένες ποικιλίες, όπως οικογένεια, παρέα αλλά και σε δημόσιες υπηρεσίες, διοίκηση κ.λπ.). (β) Ο θεσμικός παράγοντας: Ωστόσο, η παγκύπρια κοινή δεν υποστηρίζεται ούτε από τον πολιτικό μηχανισμό, ούτε από τους θεσμούς, δεν είναι μέσο ούτε αντικείμενο διδασκαλίας και πολλές φορές η χρήση της στην τάξη επιτιμάται. (γ) Ο ψυχολογικός παράγοντας: Πρόσφατες κοινωνιογλωσσικές έρευνες αναδεικνύουν τις ελάχιστες θετικές στάσεις των Κυπρίων ομιλητών απέναντι στη διάλεκτό τους και τη θετική τους στάση απέναντι στην πρότυπη ελληνική, ωστόσο, υπάρχει ένα αίσθημα πίστης προς την κυπριακή, ως σύμβολο τοπικής ταυτότητας, το οποίο θα μπορούσε να αντισταθεί στο ρυθμιστικό λόγο και στις πιέσεις που ασκεί η πρότυπη ελληνική. (δ) Ο κοινωνικο - πολιτικός παράγοντας: Το γεγονός ότι το νησί συνιστά ανεξάρτητη πολιτική οντότητα δημιουργεί έναν κοινωνικο - πολιτικό χώρο de facto προορισμένο για τη χρήση της διαλέκτου, ένα χώρο δηλαδή όπου η παρουσία της διαλέκτου αναγνωρίζεται δικαιωματικά (Καρυολαίμου, 2000: 48).

4.4.5 Συγκεντρωτικά αποτελέσματα

Όπως έδειξαν τα πιο πάνω στατιστικά στοιχεία, το περιβάλλον που ακολουθεί την μεταβλητή δεν διαδραματίζει κανένα ρόλο για την επιλογή του εκάστοτε διαλεκτικού χαρακτηριστικού. Για τον σκοπό αυτό, στο διάγραμμα που ακολουθεί παραθέτουμε τα στοιχεία που δείχνουν το ποσοστό των πληροφορητών που αποδέχεται τα ισόγλωσσα της ΚΚ, έναντι των διαλεκτικών χαρακτηριστικών που αποδίδονται στην γλωσσική ποικιλία των Κοκκινοχωρίων.

Διάγραμμα 26 Ποσοστά αποδοχής των ισόγλωσσων της ΚΚ από ομιλητές της γλωσσικής ποικιλίας των Κοκκινοχωρίων

Όπως δείχνει το πιο πάνω διάγραμμα ο μέσος όρος των πληροφορητών που αποδέχεται τα ισόγλωσσα της ΚΚ είναι πολύ ψηλός. Το ουρανοφατνιακό αλλόφωνο δεν παρουσιάζει ψηλό ποσοστό αποδοχής για τον λόγο ότι δεν προτιμάται σε τύπους του ρήματος έχω (shibboleth) καθώς και στο τοπωνύμιο *Αχυρώνας*, που είναι περιπτώσεις που, λόγω ιδιαίτερων παραγόντων που αναλύθηκαν παραπάνω, δεν το ευνοούν. Ωστόσο, τα υψηλά ποσοστά των άλλων δύο μεταβλητών μας οδηγούν να συμπεράνουμε με ασφάλεια πως τα ιδιαίτερα διαλεκτικά χαρακτηριστικά της περιοχής βρίσκονται υπό ισοπέδωση και αντικαθίστανται από τα ισόγλωσσα της ΚΚ.

Επίσης τα πιο πάνω αναλυτικά αποτελέσματα δείχνουν ότι η αλλαγή, ο νεωτερισμός (innovation) ξεκινά από τους νεώτερους, τους μορφωμένους, τις γυναίκες και τη μεσαία τάξη. Το συσχετισμό μεταξύ ορισμένων κοινωνικών τάξεων και ορισμένου τύπου αλλαγών σε μια ποικιλία, πρώτος επισήμανε ο Labov (1994) και το ονόμασε *change from above* (Wardhaugh & Fuller, 2014).

4.5 Παρουσίαση αποτελεσμάτων που αφορούν στην απώλεια της γενικής πληθυντικού και στη μορφολογική απόδοσή της με αιτιατική πληθυντικού

4.5.1 Ποσοτικά αποτελέσματα

Η τέταρτη μεταβλητή όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως αφορά στην απώλεια του μορφήματος της γενικής πληθυντικού στα αρσενικά (κυρίως) και τη μορφολογική απόδοσή της με αιτιατική. Το μέρος του ερωτηματολογίου που αφορά στη μεταβλητή αυτή εξέταζε τους κυριότερους συντακτικούς ρόλους της γενικής με δύο παραδείγματα για τον κάθε συντακτικό ρόλο. Έτσι,

1. η γενική κτητική εξεταζόταν με τα παραδείγματα:

(α) η περιοχή τους κατοίκους / η περιοχή των κατοίκων και

(β) τα λεφτά τους ανθρώπους / τα λεφτά των ανθρώπων

2. η γενική υποκειμενική εξεταζόταν με τα παραδείγματα:

(α) η αδυναμία τους κυβερνητικούς / η αδυναμία των κυβερνητικών

και η δουλειά τους μαστόρους / η δουλειά των μαστόρων,

3. η γενική αντικειμενική εξεταζόταν με τα παραδείγματα:

η παρουσίαση τους μαθητές / η παρουσίαση των μαθητών

και οι σφαγές τους πολεμιστές / οι σφαγές των πολεμιστών,

4. η γενική διαιρετική εξεταζόταν με τα παραδείγματα:

ᾠλιάες οπαδούς / ᾠλιάες οπαδών

εκατομμύρια ανθρώπους / εκατομμύρια ανθρώπων

5. η γενική της ποσότητας εξεταζόταν με τα παραδείγματα:

κόποι πολλούς χρόνους / κόποι πολλών χρόνων

δουλειά πολλούς μήνες / δουλειά πολλών μηνών

6. η γενική ως έμμεσο αντικείμενο εξεταζόταν με τα παραδείγματα:

έδωκεν τα βιβλία τους μαθητές / έδωκεν τα βιβλία των μαθητών

έδειξε τον δρόμον τους τουρίστες / έδειξε τον δρόμον των τουριστών

7. η γενική στα ουδέτερα εξεταζόταν με τα παραδείγματα:

τα έξοδα τα ταξίθκια / τα έξοδα των ταξιθκιών

τα παιχνίθκια τα μωρά / τα παιχνίθκια των μωρών

8. η γενική στα θηλυκά εξεταζόταν με τα παραδείγματα:

οι βαθμοί τες μαθήτριες / οι βαθμοί των μαθητριών

οι τσέντες τες κοπελλούες / οι τσέντες των κοπελλούων.

Παρακάτω παρουσιάζουμε τα ποσοστά αποδεκτότητας της μορφολογικής γενικής και της μορφολογική αιτιατικής:

ΓΕΝΙΚΗ ΚΤΗΤΙΚΗ:	ΜΕ ΓΕΝΙΚΗ: 64%
	ΜΕ ΑΙΤΙΑΤΙΚΗ: 36%

ΓΕΝΙΚΗ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΗ:	ΜΕ ΓΕΝΙΚΗ: 61% ΜΕ ΑΙΤΙΑΤΙΚΗ: 39%
ΓΕΝΙΚΗ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΗ:	ΜΕ ΓΕΝΙΚΗ: 73% ΜΕ ΑΙΤΙΑΤΙΚΗ: 27%
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΤΙΚΗ:	ΜΕ ΓΕΝΙΚΗ: 39% ΜΕ ΑΙΤΙΑΤΙΚΗ: 48% ΜΕ ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΗ: 13%
ΓΕΝΙΚΗ ΤΗΣ ΠΟΣΟΤΗΤΑΣ:	ΜΕ ΓΕΝΙΚΗ: 87% ΜΕ ΑΙΤΙΑΤΙΚΗ: 13%
ΓΕΝΙΚΗ ΩΣ ΕΜΜΕΣΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ:	ΜΕ ΓΕΝΙΚΗ: 80% ΜΕ ΑΙΤΙΑΤΙΚΗ: 20%
ΓΕΝΙΚΗ ΣΤΑ ΟΥΔΕΤΕΡΑ:	ΜΕ ΓΕΝΙΚΗ: 100% ΜΕ ΑΙΤΙΑΤΙΚΗ: 0%
ΓΕΝΙΚΗ ΣΤΑ ΘΗΛΥΚΑ:	ΜΕ ΓΕΝΙΚΗ: 100% ΜΕ ΑΙΤΙΑΤΙΚΗ: 0%
ΓΕΝΙΚΟ ΠΟΣΟΣΤΟ:	ΜΕ ΓΕΝΙΚΗ: 75% ΜΕ ΑΙΤΙΑΤΙΚΗ: 23% ΜΕ ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΗ: 2%

Πίνακας 1 Ποσοστά αποδεκτότητας της μορφολογικής γενικής και της μορφολογικής αιτιατικής

4.5.2 Ποιοτικά αποτελέσματα και ανάλυση των δεδομένων

Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι οι περισσότεροι φυσικοί ομιλητές της περιοχής χρησιμοποιούν τη μορφολογική γενική πληθυντικού στις περιπτώσεις που συντακτικά απαιτείται η γενική. Το γεγονός ότι το 75% των πληροφορητών επιλέγουν τη γενική αντί της αιτιατικής είναι στοιχείο που δείχνει πως η μορφολογική απόδοση της γενικής με αιτιατική δεν είναι διαδεδομένο φαινόμενο πια και βρίσκεται υπό ισοπέδωση (levelling).

Η έρευνά μας απέδειξε ακόμα πως το φαινόμενο απαντά μόνο στο αρσενικό γένος, εφόσον η γενική των ουσιαστικών σε θηλυκό και ουδέτερο γένος δεν αντικαθίσταται σε κανένα παράδειγμα από την αιτιατική. Η διαπίστωση αυτή έρχεται σε αντίθεση με τα αποτελέσματα άλλων ερευνών που έδειξαν πως το φαινόμενο της μορφολογικής απόδοσης της γενικής με αιτιατική έχει επεκταθεί και στα θηλυκά (Sitaridou & Terkourafi, αδημ.). Επισημαίνουμε πως κανένας από τους 45 πληροφορητές δεν αποδέχεται σε κανένα από τα τέσσερα παραδείγματα της γενικής θηλυκών και ουδέτερων ουσιαστικών την σύνταξη με αιτιατική και έτσι βάσει αυτού υποθέτουμε πως το φαινόμενο περιορίζεται μόνο σε ορισμένες περιπτώσεις στο αρσενικό γένος.

Στο σημείο αυτό παραθέτουμε τα σχόλια μιας πληροφορήτριας, που λέχθηκαν, όταν της ζητήθηκε να σχολιάσει σε ποιες περιπτώσεις χρησιμοποιείται η αιτιατική στη θέση της γενικής:

Ερευνήτρια:

Ποιος νομίζεις θα ελαλούσε οι σφαγές τους πολεμιστές τζαι ποιος οι σφαγές των πολεμιστών;

Πληροφορήτρια:

(8) Οι σφαγές των πολεμιστών εν το σωστόν, εν πιο επίσημον, τζαι ακούμεν το στες ειδήσεις, ενώ οι σφαγές τους πολεμιστές χρησιμοποιείται στον πιο ανεπίσημο λόγο τζαι λαλούμεν το κάποτε στις καθημερινές συνομιλίες... κυρίως οι ηλικιωμένοι εν που το λαλούν.

Ακολούθως παραθέτουμε κάποια από τα σχόλια των πληροφορητών που αφορούν στη χρήση της γενικής ή αιτιατικής ουσιαστικών θηλυκού και ουδετέρου γένους:

(9) *En kollá* (αναφερόμενος στη σύνταξη με αιτιατική), *en fkálli nómavn*.

(10) *En upárxei períptwsh na laléi kanénas étsi* (ενν. να συντάσσει θηλυκά με αιτιατική στη θέση της γενικής).

(11) *Έννεν σωστά ελληνικά*.

Βάσει των αποτελεσμάτων της έρευνας η πιο αποδεκτή χρήση της αιτιατικής αντί γενικής είναι η γενική της ποσότητας, την οποία αποδέχεται το 87% των πληροφορητών, και αυτό ανεξαρτήτως του αν το ουσιαστικό είναι της β' ή της γ' κλίσης, πρβλ. *κόποι πολλούς χρόνους / δουλειά πολλούς μήνες*), ενώ η λιγότερο αποδεκτή χρήση της αιτιατικής αντί γενικής είναι στην περίπτωση της γενικής διαιρετικής. Όπως αποδεικνύεται από τα ποσοτικά στοιχεία της έρευνας, οι περισσότεροι πληροφορητές επιλέγουν να αποδίδουν τη γενική διαιρετική με αιτιατική (48%), λιγότεροι με γενική (39%), ενώ οι 6 από τους 45 (13%) πληροφορητές προτείνουν τη σύνταξη με ονομαστική.⁴⁸

Πέραν των πιο πάνω επισημαίνουμε πως 12 (από τους 45) πληροφορητές, ποσοστό 27%, επιλέγουν για όλα τα παραδείγματα όλων των συντακτικών ρόλων τη γενική, ποσοστό που θεωρείται ψηλό και είναι ένα αποδεικτικό στοιχείο που μας ωθεί να υποστηρίξουμε πως η απώλεια της γενικής και η μορφολογική απόδοσή της με αιτιατική, ακόμη και στο αρσενικό γένος βρίσκεται υπό ισοπέδωση και αντίθετα είναι διαδεδομένη η χρήση της γενικής. Η πλειοψηφία των πληροφορητών που αποδέχεται σ' όλες τις περιπτώσεις τη γενική είναι κάτω από 40, άρα μπορούμε να επισημάνουμε ότι το φαινόμενο παρατηρείται κυρίως σε άτομα που έχουν γεννηθεί πριν το 1974. Επίσης βλέπουμε πως το 50% των πληροφορητών που αποδέχονται τη σύνταξη με γενική σ' όλες τις περιπτώσεις έχουν ανώτατη εκπαίδευση, ενώ ένα μεγάλο ποσοστό

---

⁴⁸ Εδώ θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε πως η μετατροπή της γενικής σε ονομαστική από κάποιους πληροφορητές καθιστά τα παραδείγματα που αφορούν την γενική διαιρετική (*εκατομμύρια ανθρώπων, χιλιάδες σπαδών*) σε ομοιόπρωτους προσδιορισμούς (*εκατομμύρια άνθρωποι, χιλιάδες σπαδοί*). Οπότε τα συμπεράσματά μας θα ήταν πιο ασφαλή αν εντάσσαμε τα πιο πάνω παραδείγματα σε προτάσεις για να διαφαιίνεται καλύτερα ο συντακτικός ρόλος των πτώσεων.

(42%) έχει λάβει μέση εκπαίδευση, ενώ αντίθετα μόνο ένας πληροφορητής με βασική εκπαίδευση αποδέχεται σε όλες τις περιπτώσεις τη σύνταξη με γενική. Επομένως συμπεραίνουμε πως η μόρφωση είναι ένας παράγοντας που επηρεάζει τον τρόπο ομιλίας των πληροφορητών. Επίσης το μεγαλύτερο ποσοστό των πληροφορητών (42%) ανήκει στη μεσαία τάξη, ενώ μόλις το 25% των πληροφορητών που αποδέχεται τη γενική είναι μαθητές ή φοιτητές ή στρατιώτες και το 33% ανήκει στην εργατική τάξη και έτσι θεωρούμε και εδώ πως ισχύει το φαινόμενο *change from above* που πρώτος επεσήμανε ο Labov (Wardhaugh & Fuller, 2014).

Εκτός από τα πιο πάνω, επισημαίνουμε ακόμα πως άλλοι 8 πληροφορητές, ποσοστό 18%, επιλέγουν σ' όλες τις συντακτικές θέσεις τη μορφολογική γενική, εκτός από την περίπτωση της γενικής διαιρετικής. Ακόμη και οι πληροφορητές που αποδέχονται σ' όλες τις περιπτώσεις τη γενική εκτός από τη γενική διαιρετική, ανήκουν κυρίως στις κοινωνικές ομάδες που παρουσιάζουν τα πιο υψηλά ποσοστά χρήσης της μορφολογικής γενικής, όπως παραπάνω. Δηλαδή το 88% των πληροφορητών αυτών είναι κάτω από 40, το 62% έχει ανώτατη εκπαίδευση και επίσης το 62% των πληροφορητών αυτών (5 από τους 8) ανήκουν στη μεσαία τάξη (και οι 5 είναι εκπαιδευτικοί, άρα γνωρίζουν τη ρυθμιστικά «ορθή» χρήση της γενικής).

Αντίθετα ο ένας μόνο πληροφορητής που αποδέχεται σ' όλες τις περιπτώσεις την αιτιατική (με εξαίρεση τη σύνταξη με θηλυκά και ουδέτερα) είναι 77 χρονών, έχει λάβει την πολύ βασική μόρφωση, εφόσον έχει φοιτήσει μόνο στις πρώτες τάξεις της δημοτικής εκπαίδευσης και ασκούσε το επάγγελμα του γεωργού, ενώ σήμερα είναι συνταξιούχος.

Τέλος επισημαίνουμε πως μόνο 6 πληροφορητές (ποσοστό 13%), επιλέγουν σε περισσότερα παραδείγματα τη σύνταξη με αιτιατική. Ακολουθώντας παραθέτουμε τα δεδομένα των πληροφορητών αυτών. Το 83% των πληροφορητών αυτών είναι πάνω από 40 ετών (είναι συγκεκριμένα 69, 50, 46, 58 και 55 χρονών αντίστοιχα). Επίσης το 50% αυτών έχει βασική εκπαίδευση, το 33% μέση εκπαίδευση και μόλις ένας πληροφορητής έχει ανώτατη εκπαίδευση. Τέλος οι περισσότεροι πληροφορητές ανήκουν στην εργατική τάξη (ποσοστό 66%) και ασκούν το επάγγελμα της καμαριέρας (2), του οικοδόμου και του ξενοδοχειακού υπάλληλου. Μόνο ένας από αυτούς ανήκει στη μεσαία τάξη και είναι θεολόγος.

Ωστόσο αναφέρουμε πως ποικιλία δεν παρατηρείται μόνο μεταξύ των πληροφορητών, αλλά ταυτόχρονα απαντά και το φαινόμενο της ενδοποικιλίας, εφόσον ορισμένοι πληροφορητές στην ίδια συντακτική χρήση, αλλά σε διαφορετικά παραδείγματα, επιλέγουν διαφορετικές πτώσεις. Για παράδειγμα ο 5^{ος} πληροφορητής παρουσιάζει ενδοποικιλία όσον αφορά στην περίπτωση της γενικής κτητικής, δηλαδή επιλέγει τη φράση *η περιοχή των κατοίκων* και ταυτόχρονα τη φράση *τα λεφτά τους ανθρώπους*. Η διαφορά αυτή ίσως να οφείλεται και στο διαφορετικό επίπεδο ύφους των δύο παραδειγμάτων. Ενδοποικιλία παρουσιάζει και ο 7^{ος} πληροφορητής στη γενική αντικειμενική, ο οποίος επιλέγει αφενός τη φράση *η παρουσίαση των μαθητών* και αφετέρου τη φράση *οι σφαγές τους πολεμιστές*. Ένα ακόμα παράδειγμα ενδοποικιλίας παρουσιάζεται και από τον 29^ο πληροφορητή ο οποίος στα παραδείγματα της γενικής υποκειμενικής επιλέγει στην πρώτη περίπτωση τη μορφολογική γενική, *η αδυναμία των κυβερνητικών* και στη δεύτερη περίπτωση τη σύνταξη με αιτιατική, *η δουλειά τους μαστόρους*. Τέτοια παραδείγματα ενδοποικιλίας απαντούν σε πολλές περιπτώσεις και ο επικρατέστερος λόγος είναι η διαφορά επιπέδου ύφους που χαρακτήριζε τα διάφορα παραδείγματα. Η επίδραση του επιπέδου ύφους ως μεταβλητής χρήζει επομένως περαιτέρω έρευνας. Ταυτόχρονα ιδιαίτερο ενδιαφέρον προκαλεί το γεγονός ότι κάποιοι πληροφορητές επέλεξαν για τη συντακτική χρήση της γενικής διαιρετικής, τη σύνταξη με ονομαστική. Η επιλογή αυτή είναι ένα ζήτημα που πρέπει να μελετηθεί, εφόσον σε καμία άλλη συντακτική χρήση της γενικής δεν προτάθηκε η επιλογή με ονομαστική.

4.6 Συμπεράσματα

Πρόσφατες έρευνες για την ΚΔ έχουν διατυπώσει την υπόθεση πως στις διάφορες τοπικές γλωσσικές ποικιλίες απαντά το φαινόμενο της ισοπέδωσης (levelling), εφόσον τα περισσότερα διαλεκτικά χαρακτηριστικά των ποικιλιών αυτών τείνουν να εξαφανιστούν και να αντικατασταθούν από ισόγλωσσα της κοινής κυπριακής (Tsiplakou, 2014α, Tsiplakou, 2014β, Tsiplakou κ.ά., 2006, Terkourafi, 2005, Terkourafi, 2004). Ωστόσο η επιστημονική έρευνα δεν έχει μέχρι στιγμής συλλέξει ποσοτικά δεδομένα για την ισοπέδωση. Το γεγονός αυτό αποτέλεσε το κίνητρο για την διεξαγωγή της εν λόγω έρευνας, η οποία απέδειξε πως ορισμένα χαρακτηριστικά διαλεκτικά στοιχεία της γλωσσικής ποικιλίας των Κοκκινοχωρίων έχουν ισοπεδωθεί,

αν και ορισμένες κοινωνικές και ηλικιακές ομάδες συνεχίζουν να χρησιμοποιούν κάποια από αυτά τα διαλεκτικά τοπικά χαρακτηριστικά.

Συγκεκριμένα βάσει των αποτελεσμάτων της έρευνας καταλήξαμε στο συμπέρασμα πως η τοπική γλωσσική ποικιλία των Κοκκινοχωρίων δεν παρουσιάζει εν γένει διαφορετικά ισόγλωσσα από τις υπόλοιπες γλωσσικές ποικιλίες της ΚΔ. Η μόνη περίπτωση που αποτελεί εξαίρεση στον κανόνα είναι το γεγονός πως στη γλωσσική αυτή τοπική ποικιλία, αντίθετα από ό,τι ισχύσει στην ΚΚ, οι ομιλητές της περιοχής στους τύπους του ρήματος *έχω* όπου του συμφώνου έπεται πρόσθιο φωνήεν δεν αποδέχονται το ουρανοφατνιακό αλλόφωνο. Μπορούμε να πούμε ότι στην περίπτωση αυτή το ουρανικό αλλόφωνο λειτουργεί ως *shibboleth* της τοπικής προφοράς και ταυτότητας, χωρίς ωστόσο να μπορέσουμε να εντοπίσουμε με ασφάλεια τις αιτίες που οδηγούν στο φαινόμενο αυτό.

Πέρα από τα πιο πάνω η έρευνα έδειξε ακόμα πως η απώλεια της μορφολογικής γενικής πληθυντικού και η μορφολογική απόδοσή της με αιτιατική βρίσκεται επίσης υπό ισοπέδωση, εφόσον η πλειοψηφία των πληροφορητών αποδέχεται κυρίως τη μορφολογική γενική σε ποικίλες συντακτικές θέσεις. Η έρευνα αυτή έδειξε ακόμα πως η απώλεια της γενικής στον πληθυντικό και η προτίμηση της αιτιατικής στη θέση της περιορίζεται μόνο σε κάποιες περιπτώσεις στο αρσενικό γένος, σε αντίθεση με άλλες έρευνες που προτείνουν πως το φαινόμενο αυτό απαντά και στο θηλυκό γένος (Sitaridou & Terkourafi, αδημ.).

Εκτός από τα πιο πάνω η έρευνα έδειξε πως οι πληροφορητές που αποδέχονται τις περισσότερες τοπικές μεταβλητές είναι κυρίως οι πιο ηλικιωμένοι, οι άνδρες και τα άτομα χαμηλού μορφωτικού επιπέδου, καθώς επίσης και τα άτομα που κατοικούν ή ζουν μόνιμα σε συγκεκριμένες περιοχές των Κοκκινοχωρίων και κυρίως στο Λιοπέτρι. Είναι αξιοσημείωτο πως τόσο η άποψη της λαϊκής γλωσσολογίας όσο και τα αποτελέσματα της έρευνας ταυτίζονταν σχετικά με το ποιες κοινωνικές ομάδες χρησιμοποιούν ακόμα τα διαλεκτικά χαρακτηριστικά της περιοχής.

Επίσης η έρευνα έδειξε ότι η αλλαγή, ο *νεωτερισμός* (innovation) ξεκινά από τους νεώτερους, τις γυναίκες, τους μορφωμένους, και τη μεσαία τάξη και έτσι θεωρούμε ότι παρατηρείται το φαινόμενο *change from above* όπως το όρισε ο Labov (1994).

Το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγουμε είναι το γεγονός ότι στο πρόσφατο μέλλον η διαδικασία της ισοπέδωσης, η οποία παρουσιάζεται σε εκτενή βαθμό στην τοπική γλωσσική ποικιλία θα αποκτήσει μεγαλύτερες διαστάσεις και αυτό οφείλεται και στις κοινωνικές εξελίξεις που συντελούνται τα τελευταία χρόνια. Η εξαφάνιση της τελευταίας ηλικιακά γενιάς, μαζί με το γεγονός ότι τα άτομα χαμηλού μορφωτικού επιπέδου ολοένα και λιγοστεύουν και ταυτόχρονα το γεγονός ότι οι νέοι σήμερα εγκαθίστανται πιο εύκολα σε σχέση με το παρελθόν, και σε άλλες περιοχές πέρα από τον τόπο τους, είναι στοιχεία που θα συντείνουν στην πλήρη ισοπέδωση της γλωσσικής ποικιλίας των Κοκκινοχωρίων.

Κλείνοντας αναφέρουμε πως στην επιστημονική έρευνα γενικά δεν εντοπίζουμε αναφορές για την γλωσσική ποικιλία των Κοκκινοχωρίων (πέρα από τα ισόγλωσσα που αναφέρει ο Newton, 1972). Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με το συμπέρασμα στο οποίο κατέληξε η έρευνα, ότι τα διαλεκτικά χαρακτηριστικά της γλωσσικής ποικιλίας της περιοχής τείνουν να ισοπεδωθούν εντελώς, επιβάλλει επιτακτική την ανάγκη μελέτης της τοπικής γλωσσικής ποικιλίας, τώρα μάλιστα που οι κοινωνικές ομάδες που διατηρούν τα διαλεκτικά αυτά χαρακτηριστικά είναι ακόμα εν ζωή.

Παράρτημα Α

Το ερωτηματολόγιο

Ερωτηματολόγιο για την κυπριακή διάλεκτο

Κάνω μελέτη για μερικά φαινόμενα που παρατηρούνται στην κυπριακή διάλεκτο σήμερα. Παρακαλώ αν μπορείς αφιέρωσε λίγο από το χρόνο σου, για την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου που ακολουθεί.

Τα δεδομένα που συλλέγονται είναι ανώνυμα και θα χρησιμοποιηθούν μόνο για τους σκοπούς της έρευνας αυτής.

Πρώτα σε παρακαλώ συμπλήρωσε τα στοιχεία σου:

Ηλικία: .....

Φύλο: .....

Τόπος καταγωγής: .....

Τόπος κατοικίας: .....

Σχολική εκπαίδευση (χρόνια): .....

Επάγγελμα (απασχόληση): .....

Σ' ευχαριστώ εκ των προτέρων για την συνεργασία σου

Μαριλένα Κοντογιώργη

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ:

1. Η Μαρία, ο Αντρέας τζαι η Χρυστάλλα έχουν την ίδιαν μάναν.

Είνταμπου είναι της μάνας τους η Μαρία, ο Αντρέας τζαι η Χρυστάλλα;

2. Ο κ. Χαράλαμπος ήταν θυμωμένος με τους μαθητές του επειδή ποτέ εν εμελετήσαν το μάθημα της προηγούμενης ημέρας. Όσπου τζαι έκαμεν τους απρόοπτον τζαι εγράψασιν οι παραπάνω κάτω που την βάση.

Άρα το απρόοπτον έδειξεν ότι οι παραπάνω ήταν ...

3. Είνταμπου λαλούσιν το μνημείον των ηρώων του 1955-59 που εν μες στο Λιοπέτριν;

4. Ο Αντρέας χρειάζεται τηλεόραση. Επήεν στο κατάστημαν για να την 'γοράσει, αλλά η τηλεόραση ήταν 500 ευρώ, ενώ ο Αντρέας 400 εκράτεν μαζίν του.

Άρα για να την 'γοράσει την τηλεόραση ο Αντρέας ...ακόμα 100 ευρώ.

5. Η Γιαννούλα εξίχασεν τη βρύσην την αυλής ανοιχτήν ούλον το απόγευμα.

Το νερόν είνταμπου έκαμεν όσην ώραν το εξίχασεν η Γιαννούλα;

6. Μια πελάτισσα θέλει να 'γοράσει έναν καναπέν γκρίζον, επειδή τούτον το χρώμαν εταίρκαζε με την διακόσμησην της. Ρωτά την πωλήτριαν: «Υπάρχουσιν καναπέες γκρίζοι;». Απαντά η πωλήτρια: «Δυστυχώς ελείψασιν».

Καλό η πελάτισσα εν έμπορεν να 'γοράσει καναπέν γκρίζον επειδή το κατάστημαν εν ...

7. Το χωρκόν του Τάκη εν κατεχόμενον, εν κοντά στον Άη – Νικόλαν στα Στροβίλια τζαι τωρά οι παραπάνω χωρκανοί του κάθουνται Βρυσούλες.

Πόθεν εν ο Τάκης;

8. Η δουλειά της θείας της Αννούς είναι να σφουγγαρίζει, να σκουπίζει, να ξεσκονίζει τα γραφεία των υπαλλήλων τζαι να κάμνει τα τζάμια μια φοράν την εβδομάδαν.

Ποια εν η δουλειά της θείας της Αννούς; Τηλεφωνήτρια;

9. Ο Γιώργος πιάνει δουλειάν η ώρα 6:00 τζαι δουλεύκει κανονικά οχτάωρον. Για να 'ρτει σπίτιν του θέλει τζαι μισήν ώραν μες στο δρόμον.

Άρα είντα ώραν έρκεται σπίτιν ο Γιώργος;

10. Εκόψαν το ρεύμαν του Νίκου επειδή εν επήεν στην ηλεκτρικήν να ξοφλήσει τον λογαριασμό του.

Τι έπρεπε να κάμει ο Νίκος δηλαδή για να έχουσιν κανονικά ρεύμαν;

11. Η Άννα έλειπεν εις στην Αγγλίαν για δουλειές. Σαν έλειπεν ανοίξαν της το σπίτιν κλέφτες τζ' επιάσασιν πολλά μιάλον ποσόν τζαι τα χρυσαφικά της. Η αρφή της εν της το είπεν που ήταν εις την Αγγλίαν για να μεν μαραζώσει.

Άρα τα κακά τα νέα η Άννα ύστερα που ήρτεν που την Αγγλίαν τα ...

12. Λαλεί η Αντρούλα της Λουκίας: «Εγιώ προτιμώ των μωρών να τους βάλλω μες στα πλαστικά να τρώσιν, αφού τα γιάλλενα κάθε λίον σπάζουν μου τα».

Για είντα πράματα γιάλλενα τζαι πλαστικά μιλούσιν; Ποτήρκα;

13. Πόσα σου κάμνουσιν αν προσθέσεις πάστο 400 άλλο 600;

Εκατόν;

14. Η Χρυστάλλα είπεν του Γιάννη ότι πρέπει να φύουσιν που σπίτιν. Ο Γιάννης όμως εν εσηκώνετον επειδή είχεν μάππαν εις την τηλεόρασην.

Είνταμπου κάμνει ο Γιάννης τζαι εν φεύκει που σπίτιν;

15. Η Δώρα εκάθετον μαραζωμένη επειδή επόνεν πολλά. Λαλεί της η Μαργαρίτα: «Εκατάφερες τζ' έσπασες το;». Τζ' απαντά της η Δώρα: «Ναι, τζ' ενιμπόρω ούτε πιάτα να πλυνίσκω, ούτε να γράφω, ούτε να σιερώνω, εν τζαι το δεξίν τα ευλοημένα».

Είνταμπου έσπασεν η Δώρα;

16. Η Ιωάννα τζαι ο Γιώργος σκέφτουνται να χτίσουν σπίτιν τζαι ταυτόχρονα πρέπει να γοράσουν τζ' αυτοκίνητον. Εκάμασιν τον προϋπολογισμόν τζαι τα έξοδα του ενός εφκήκασιν 250 διλιάες ευρώ τζαι του άλλου 15 διλιάες.

Οι 250 διλιάες εν ο προϋπολογισμός του αυτοκινήτου;

17. Ο Αλέξης εν έναν κοπελλουίν που όποτε εννά φκεί έξω το Σάββατον την νύχταν εννά πιει πολύν ποτόν. Έτσι τζ' εγίνηκεν τζαι το περασμένον Σάββατον. Αναγκαστήκασιν να τον φέρουσιν σπίτιν του οι φίλοι του.

Είντα που έπαθεν ο Αλέξης τζ' αναγκαστήκασιν να το φέρουσιν οι φίλοι του σπίτιν;

18. Την Τρίτην ο πολιτιστικός όμιλος ανέβαζεν μιαν παράσταση τζαι γι' αυτόν που μέρες πριν επροετοιμαζούνταν ούλλοι τζαι εβρίσκαν κουστούμια, μάσκες, σκηνικά τζαι άλλα πράματα.

Είνταμπου ήταν να παίξει ο πολιτιστικός όμιλος την Τρίτην δηλαδή;

Απαντήσεις:

Προτεινόμενες απαντήσεις:	Απάντηση που δίνει ο πληροφορητής:	Ποιος το λέει αν όχι ο πληροφορητής;			
		Οι	Οι πιο	Σε άλλη	Άτομα

		άνδρες; Οι γυναίκες;	ηλικιωμένοι; Οι πιο νεαροί;	περιοχή; Πού;	χαμηλού / υψηλού μορφωτικού επιπέδου
1. (α) παικιά					
(β) παιθκιά					
2. (α) ακιέβαστοι					
(β) αθκιέβαστοι					
3. (α) Ασυρώναν					
(β) Αχυρώναν					
4. (α) χέλει					
(β) θέλει					
5. (α) έτρεχεν					
(β) έτρεδεν					
6. (α) είχεν					
(β) είδεν					
7. (α) Ασερύτου					
(β) Αχερύτου					
8. (α) καχαρίστρια					
(β) καθαρίστρια					
9. (α) θκυόμιση					
(β) κυόμιση					
10. (α) κιερώσει					
(β) πιερώσει					
11. (α) έμαθεν					
(β) έμαχεν					
12. (α) πιάτα					
(β) κιάτα					
13. (α) δίλια					
(β) χίλια					
14. (α) χορεί					
(β) θορεί					

15. (α) ὄριν					
(β) ἄριν					
16. (α) σπικιού					
(β) σπιθκιού					
17. (α) εμέχυσεν					
(β) εμέθυσεν					
18. (α) θέατρον					
(β) χέατρον					

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ:

Επίλεξε τη σύνταξη που χρησιμοποιείς:

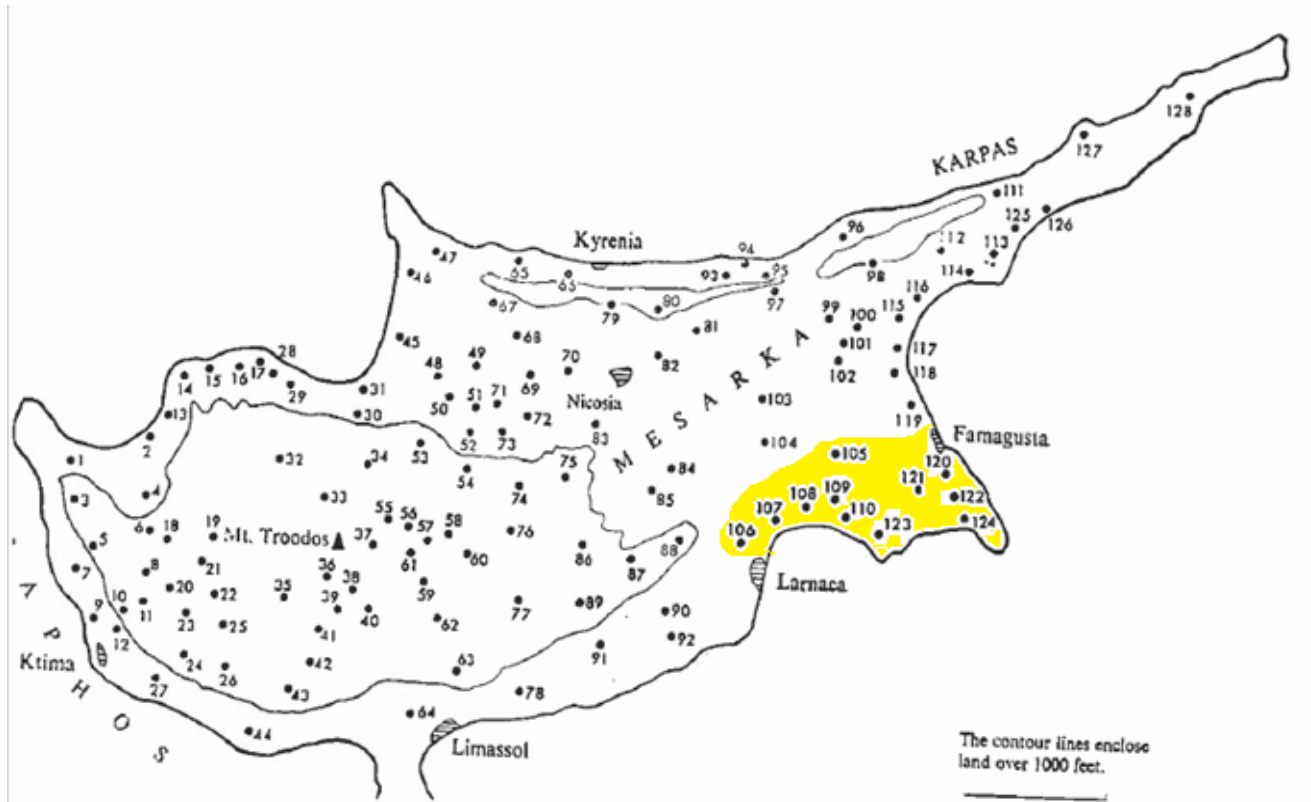
1. οι σφαγές τους πολεμιστές / οι σφαγές των πολεμιστών
2. τα λεφτά τους ανθρώπους / τα λεφτά των ανθρώπων
3. ὄιλιάες σπαδών / ὄιλιάες σπαδούς
4. ἔδειξεν τον δρόμον τους τουρίστες / ἔδειξεν τον δρόμον τους τουρίστες
5. κόποι πολλούς χρόνους / κόποι πολλών χρόνων
6. η περιοχή των κατοίκων / η περιοχή τους κατοίκους
7. εκατομμύρια ανθρώπους / εκατομμύρια ανθρώπων
8. οι τσέντες των κοπελλούων / οι τσέντες τες κοπελλούες
9. τα παιχνίθκια τα μωρά / τα παιχνίθκια των μωρών
10. τα έξοδα των ταξιθκιών / τα έξοδα τα ταξίθκια
11. δουλειά πολλούς μήνες / δουλειά πολλών μηνών
12. η αδυναμία των κυβερνητικών / η αδυναμία τους κυβερνητικούς
13. η δουλειά τους μαστόρους / η δουλειά των μαστόρων
14. η παρουσίαση των μαθητών / η παρουσίαση τους μαθητές

15. έδωκεν τα βιβλία τους μαθητές / έδωκεν τα βιβλία των μαθητών

16. οι βαθμοί τες μαθήτριες / οι βαθμοί των μαθητριών.

Παράρτημα Β

Χάρτης

Χάρτης της Κύπρου από Newton (1972: 187).

Τα Κοκκινοχώρια βρίσκονται στο Νοτιοανατολικό τμήμα του νησιού και αντιστοιχούν στους πιο κάτω αριθμούς:

Βρυσούλες: 105

Δερύνεια: 120

Ευλοτύμπου: 106

Φρέναρος: 121

Ορμήδεια: 107

Παραλίμνι: 122

Ευλοφάγου: 108

Σωτήρα: 123

Αυγόρου: 109

Αγία Νάπα: 124

Λιοπέτρι: 110

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

Armosti, S. (2011) The Phonetics of Plosive and Affricate Gemination in Cypriot Greek. Unpublished PhD Thesis, University of Cambridge.

Becker, K. (2013) The sociolinguistic interview. Στο *Data Collection in Sociolinguistics, Methods and Applications*, Christine Mallinson κ. ά. (επιμ.), New York and London: Routledge, 91-113.

Boberg, Ch. (2013) Surveys. The use of written questionnaires in sociolinguistics. Στο *Data Collection in Sociolinguistics, Methods and Applications*, Christine Mallinson κ. ά. (επιμ.), New York and London: Routledge, 131-141.

Britain, D. (2010) Dialectology. <https://www.llas.ac.uk/resources/gpg/964>.

Browning, R. [1991] (2008)⁶ *Η Μεσαιωνική και Νέα Ελληνική Γλώσσα*, μτφ. Μ. Κονομή, Αθήνα: Παπαδήμα.

Cheshire, J., Gillett, A., Kerswill, P. & Williams, A. (1999) The role of adolescents in dialect levelling: Final report submitted to the Economic and Social Research Council. <http://www.lancaster.ac.uk/fss/linguistics/staff/kerswill/pkpubs/LEVELFIN99.pdf>

Clopper, C. (2013) Experiments in sociolinguistics. Στο *Data Collection in Sociolinguistics, Methods and Applications*, Christine Mallinson κ.ά. (επιμ.), New York and London: Routledge, 151-159.

Contossopoulos, N. (1983) La Grèce du τί et la Grèce du είντα. *Γλωσσολογία*, 2-3, 149-162.

Cornips, L. & Poletto, C. (2005) On standardising syntactic elicitation techniques (part 1). *Lingua*, 115 939-957. <http://depot.knaw.nl/8984/1/2005Corn:PolettoLingua.pdf>

Coutsougera, P., (2002). *The semivowel and its reflexes in Cypriot Greek*. Αδημ. PhD thesis, University of Reading.

Davy, J. & Panayotou, A. (2003) Phonological constraint on the phonetics of Cypriot Greek: does Cypriot Greek have geminate stops?, *ΣΤ' Διεθνές Συνέδριο Ελληνικής Γλωσσολογίας*, Ρέθυμνο, Πανεπιστήμιο Κρήτης 18-21 Σεπτεμβρίου 2003, <http://www.philology.uoc.gr> [Πρόσβαση: 4.11.2014].

Ferguson, Ch. (1959) Diglossia. *Word* 15, 325 – 340.

Hatzidakis, G. (1892) *Einleitung in die neugriechische Grammatik*. Λειψία: Breitkopp und Härtel.

Horvath, B. (2013) Ways of observing, studying the interplay of social and linguistic variation. Στο *Data Collection in Sociolinguistics, Methods and Applications*, Christine Mallinson κ. ά. (επιμ.), New York and London: Routledge, 7-16.

Kerswill, P. & Williams, A. (2000) Creating a new town koine: children and language change in Milton Keynes. *Language in Society* 29, 65-115.

Labov, W., (1994) *Principles of Linguistic Change. Volume 1: Internal Factors*. Oxford: Blackwell.

Malikouti-Drachman, A., (2001) Opaque interactions in Cypriot Greek. Στο *Proceedings of the 4th International Conference on Greek*, Y. Agouraki κ.ά. (επιμ.) Linguistics, Thessaloniki: University Studio Press, 54-61.

Malikouti-Drachman, A. (2003) On Cypriot geminates. *Journal of Greek Linguistics* 4: 69-76.

Malikouti-Drachman, A. (2009) Greek dialect variation: A co-grammar approach. Στο *Language Variation – European Perspectives II. Selected Papers from the 4th International Conference on Language Variation in Europe (ICLaVE 4)*, Stavroula Tsiplakou, Marilena Karyolemou & Pavlos Y. Pavlou (επιμ.), Nicosia: John Benjamins Publishing, 157-168.

Markopoulos, Th. (2010) Case overlap in Medieval Cypriot Greek: a sociohistorical perspective. *Folia Linguistica Historica* 44, 89–134.

Melissaropoulou, D. κ.ά., (2013) The present perfect in Cypriot Greek revisited. Στο *Language Variation - European Perspectives IV: Selected papers from the Sixth*

International Conference on Language Variation in Europe (ICLaVE 6), Auer Peter, Javier Caro Reina & Göz Kaufmann (επιμ.), Freiburg: June 2011. 2013, 159-172.

Milroy, L. (2002). Introduction: Mobility, contact and language change working with contemporary speech communities. *Journal of Sociolinguistics* 6, 3-15.

Newton, B. (1968) Spontaneous gemination in Cypriot Greek. *Lingua* 20, 15-57.

Newton, B. (1972α) *The generative interpretation of dialect. A study of Modern Greek phonology*. Cambridge: Cambridge University Press.

Newton, B. (1972β) *Cypriot Greek. Its phonology and inflections*, The Hague – Paris: Mouton.

Papadopoullos, Th. (1983) Appendice II. Les Textes Grecs du Livre des Remembrances. Στο *Le Livre Des Remembrances de la Secrète du Royaume de Chypre (1468-1469)*

Richard, R. (επιμ.) (Sources et études de l'histoire de Chypre, 10), Nicosia: Cyprus Research Centre, 217-227.

Papapavlou, A. (1998) Attitudes toward the Greek Cypriot dialect: sociolinguistic implications. *International Journal of the Sociology of Language*, 134, 15-28.

Papapavlou, A. & Sophocleous, A. (2009). Relational social deixis and the linguistic construction of identity. *International Journal of Multilingualism*, 6.1, 1-16.

Petyt, K. M. (1980) *The study of dialect: An introduction to dialectology*. Κεφ.1, Language, dialect and accent. Λονδίνο: André Deutsch, 25-26.

Preston, D. R. & Niedzielski, N. (2000) *Folk Linguistics*. Berlin – New York: Mouton de Gruyter.

Rowe, Ch. & Grohmann, K. (2013) Discrete biletalism: Towards co-overt prestige and diglossic shift in Cyprus. *International Journal of the Sociology of Language* 224, 119–142.

Siegel, J. (1985) Koines and koineization. *Language in Society* 14.3, 357-378.

Siegel, J. (1993) Introduction: Controversies in the study of koines and koineization. *International Journal of the Sociology of Language* 99, 5-8.

Siegel, J. (1997) Mixing, Levelling and pidgin/creole development. Στο *The structure and status of pidgins and creoles*, Spears, A. & Winford, D. (επιμ.) Amsterdam: John Benjamins, 111-49.

Sitaridou, I. & Terkourafi, M. (2009) On the loss of the masculine genitive plural in Cypriot Greek – Language contact or internal evolution?, Στο *Historical Linguistics 2007: Selected papers from the 18th International Conference on Historical Linguistics*, Monique, D., Dupuis, F. & Vocaj, E. (επιμ.), Montreal, 6-11 August 2007, 161-174.

Sitaridou, I. & Terkourafi, M. (αδημ.) The genitive plural in Cypriot Greek today.

Terkourafi, M. (2004) The Cypriot Koiné: A recent development. Στο ηλεκτρονικό βιβλίο του 6^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου Ελληνικής Γλωσσολογίας, 18-21 Σεπτεμβρίου 2003. Ρέθυμνο: Εργαστήριο Γλωσσολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης <http://www.philology.uoc.gr/conferences/> [Πρόσβαση: 21.8.2014]

Terkourafi, M. (2005) Understanding the present through the past. Processes of Koineisation in Cyprus. *Diachronica* 22, 309-372.

Themistocleous, C. (2009) Written Cypriot Greek in online chat: Usage and attitudes. Στο *Proceedings of the 8th International Conference on Greek Linguistics*, Baltazani, M. (επιμ.), University of Ioannina, Greece: University of Ioannina, 473–488.

Trudgill, P. (2003) Modern Greek Dialects. A Preliminary Classification. *Journal of Linguistics* 4, 45-64.

Tsiplakou, S., Papapavlou, A. Pavlou, P. & Katsogiannou, M. (2006) Levelling, koineization and their implications for bidialectism. Στο *Language Variation – European Perspectives. Selected papers from the 3rd International Conference on Language Variation in Europe (ICLaVE 3), University of Amsterdam, 23-25 June 2005*, Hinskens, F. (επιμ.), Amsterdam: John Benjamins, 265 – 276.

Tsiplakou, S. (2009) Code – switching and code – mixing between related varieties: establishing the blueprint. *The International Journal of Humanities* 6, 49-66.

Tsiplakou, S. (2014α) How ‘mixed’ is a mixed system? The case of the Cypriot Greek koiné. *Linguistic Variation* 14, Special Issue: Three Factors and Beyond, vol. 1 - Socio-Syntax and Language Acquisition, 161-178.

Tsiplakou, S. (2014β) Does convergence generate stability? The case of the Cypriot Greek *koine*. Στο *Stability and Divergence in Language Contact. Factors and Mechanisms*, Braunmüller, K., Höder, S., & Kühn, K. (επιμ.), [SILV 16], Amsterdam: John Benjamins, 165 – 177.

Wardhaugh, R. & Fuller, J. (20147) *An Introduction to Sociolinguistics*. Wiley Blackwell.

Wolfram, W. (1998) Dialect in Society. *The Handbook of Sociolinguistics*. Coulmas, F. (επιμ.). Blackwell Publishing: Blackwell Reference Online. http://www.blackwellreference.com/public/tocnode?id=g9780631211938_chunk_g97806312119389

Ελληνική

Βασιλείου, Ε. (2014) *Ο Υπερσυντέλικος στην Κοινή Νέα Ελληνική και στην Κυπριακή Διάλεκτο*. Μεταπτυχιακή Διατριβή, Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου.

Bubenik, V. (2001) Η δημιουργία κοινής. Στο *Ιστορία της ελληνικής γλώσσας: Από τις αρχές έως την ύστερη αρχαιότητα*, επιμ. Α. – Φ. Χριστίδης. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], 258-260.

Καρυολαίμου, Μ. (2000) Η Κυπριακή: Διάλεκτος ή ιδίωμα. Στο *Η ελληνική γλώσσα και οι διάλεκτοί της*, επιμ. Α. – Φ. Χριστίδης κ.ά., Αθήνα: ΥΠΕΠΘ και Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 43-48.

Κοντοσόπουλος, Ν. Γ. (2000)³ *Διάλεκτοι και ιδιώματα της νέας ελληνικής*, Αθήνα: Γρηγόρης.

Κοντοσόπουλος, Ν. (1970) Συμβολή εις την Μελέτην της Κυπριακής Διαλέκτου, *EKEE* 3, 87-109.

Μενάρδος, Σ. 1969 [1896]. Η Γενική κατά Κυπρίους. *Γλωσσικά Μελέται*, Λευκωσία: Κυπριακό Ίδρυμα Ερευνών, 29-40.

Μοσχονάς, Σ. (1996) Η Γλωσσική Διμορφία στην Κύπρο. Στο «*Ισχυρές*» - «ασθενείς» *Γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Όψεις του γλωσσικού ηγεμονισμού* (Πρακτικά Ημερίδας, 25 Απριλίου 1996), 121-128.

Παναγιωτίδης, Φ. (2007) Γράφονται τα Κυπριακά; *Εφημερίδα Πολίτης*, 1^η Απριλίου 2007.

Παπανικόλα, Ε. (2010) Πώς πάμε στο «και» περνώντας από τον δρόμο του «τζια»; Διαλεκτική Εκπαίδευση και Μεταγλωσσική Ενημερότητα στην Α' Δημοτικού. *Πρακτικά 11^{ου} Συνεδρίου Παιδαγωγικής Εταιρείας Κύπρου*, Λευκωσία: Πανεπιστήμιο Κύπρου, 375-384.

Πλάδη, Μ. (2008) Διαλεκτικές συμπεριφορές σε παιδιά τυπικής ανάπτυξης στο Πυργί της Χίου και στο Λιτόχωρο Πιερίας (Μεταπτυχιακή εργασία), Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Στατιστική Υπηρεσία Κυπριακής Δημοκρατίας (2012): http://www.mof.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/populationcondition_21main_gr/populationcondition_21main_gr?OpenForm&sub=1&sel=1

και

http://www.mof.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/populationcondition_22main_gr/populationcondition_22main_gr?OpenForm&sub=2&sel=2. [Πρόσβαση: 18.6.2014, 20.9.2014]

Συμεωνίδης, Χ. (2006) *Ιστορία της Κυπριακής Διαλέκτου*, Λευκωσία: Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου.

Τριανταφυλλίδης, Μ. [1938] (1993) *Νεοελληνική γραμματική. Ιστορική εισαγωγή*, Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη].

Τσάκωνα, Β. (2006) *Οι Νεοελληνικές Διάλεκτοι, Οι διάλεκτοι και τα ιδιώματα της νέας ελληνικής: Η κυπριακή διάλεκτος*, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Στο http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/studies/dialects/thema_b_8_1/ [Πρόσβαση: 17.8.2014]

Τσιπλάκου, Σ. & Χατζηιωάννου, Ξ., (2010) Η διδασκαλία της γλωσσικής ποικιλότητας: μια διδακτική παρέμβαση. *Studies in Greek Linguistics* 30. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης-Ίδρυμα Νεοελληνικών Σπουδών: 617-629.

Τσιπλάκου, Σ. & Παπανικόλα, Ε. (2009) Η προέλευση των φωνοτακτικών περιορισμών: Στοιχεία από την ελληνοκυπριακή διάλεκτο. Στο *Πρακτικά του 8ου Διεθνούς Συνεδρίου Ελληνικής Γλωσσολογίας*, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων: 1210 -1223.

Χατζοπούλου, Ν. & Κατσογιάννου, Μ. (2007) Ψευδόφιλες λέξεις στην κοινή νέα ελληνική και στην κυπριακή: μια πρώτη προσέγγιση. *Εφημερίδα Πολίτης*, 26 Απριλίου 2007.